

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

TEISĖS FAKULTETAS

VERSLO TEISĖS KATEDRA

GRETA BŽOZECKAITĖ

Magistrantūros dieninės studijos

Verslo teisės programa (62401S104)

ASMENŲ PASIKEITIMAS SUTARTINIUOSE SANTYKIUOSE

Darbo vadovas: Doc. Dr. Egidijus Baranauskas _____

Recenzentas(-ė): _____

Vilnius, 2008

Turinys

Ivadas	1
1 Reikalavimo perleidimas	3
1.1 Reikalavimo perleidimas (cesija).....	3
1.1.1 Reikalavimo perleidimo (cesijos) samprata.....	6
1.1.2 Sąlygos reikalavimo perleidimui	12
1.1.3 Reikalavimo perleidimo pasekmės	30
1.1.4 Cesijos sandorio šalių teisės ir pareigos	33
1.2 Faktoringo sutartis, kaip atskira reikalavimo perleidimo (cesijos) sandorio rūšis	40
1.2.1 Faktoringo samprata, požymiai.....	41
1.2.2 Faktoringo rūšys	48
1.2.3 Faktoringo sąlygos	50
2 Skolos perkėlimas	54
2.1 Skolos perkėlimo (cessio debitis) samprata.....	54
2.2 Skolos perkėlimo sąlygos	57
3 Regresas	61
3.1 Regreso atvejai	65
3.2 Regreso pasekmės	71
Išvados, rekomendacijos	73
Literatūros sąrašas:	76

Ivadas

Plėtojantis ekonominiams santykiams, sparčiai plečiantis prekybai ir rinkai, atitinkamai keičiasi ir vystosi ir sutartinių santykių objektai. Ankstesnę praktiką, pagal kurią sutartinių teisinių santykių objektais buvo pripažįstami materialūs atitinkamais rūšiniais ar individualiais požymiais apibrėžti daiktai, koreguoja reikalavimo teisės, kaip rūšiniais požymiais apibrėžto daikto, suvokimas. Atitinkamai atsiranda poreikis, kad „reikalavimo teisės, lygiai kaip ir kiti turtiniai objektai, galėtų būti perduoti kitiems asmenims.“¹ Lietuvos civilinėje teisėje šis poreikis tenkinamas atskirais asmenų pasikeitimo prievolėje institutais, o konkrečiai – Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau darbe vadinamas – „LR CK“) šeštosios knygos I dalies VI, VII, VIII skyrių reglamentuojamais reikalavimo perleidimo (cesijos), reikalavimo perleidimo trečiajam asmeniui regreso tvarka (subrogacijos) ir skolos perkėlimo institutais bei LR CK šeštosios knygos IV dalies LXLV skyriuje reglamentuojamos faktoringo sutarties, kaip specifinės cesiją įgyvendinančios sutarties rūšies, subinstitutu. Pasak D. Ambrasienės, teisinių santykių dalyviai, taip pat teismai, ne visada tinkamai supranta reikalavimo perleidimo ir skolos perkėlimo santykių prigimtį, jų vykdymo teisinės pasekmes, taip pat naujai atsiradusių teisinių santykių ypatumus². Iki šiol lietuvių autorių darbuose šie institutai nebuvo plačiai aptariami – apsiribojama pagrindinių cesijos, subrogacijos ar skolos perkėlimo požymių aptarimu, Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso nuostatų analize, tačiau mažai dėmesio skiriama šių nuostatų praktiniam taikymui, priimtų teismų sprendimų analizei ir minėtų institutų taikymo problemų įvardijimui ir sprendimui. Tinkamas minėtų institutų suvokimas bei taikymas praktikoje galimas tik išsamiai išanalizavus Lietuvos bei užsienio jurisprudenciją, susiklosčiusią teismų praktiką, įvardijus šių institutų esmę, taikymo tikslus, pagrindinius požymius, ypatumus ir atskirų institutų skirtumus, atskleidžiant pagrindines jų taikymo problemas ir šių problemų sprendimo būdus.

Tyrimo problema. Nepakankama atskirų asmenų pasikeitimo prievolėje institutų teorinė bei praktinė analizė lemia šių institutų taikymo sutartiniuose santykiuose klaidas, netinkamą reikalavimo perleidimo, skolos perkėlimo santykių teisinės prigimties, ypatumų, pasekmių suvokimą, taip pat atsiradusių naujų teisinių santykių neapibrėžtumą ir problematišką šių santykių įgyvendinimą.

¹ K. Zweigert, H. Kotz. Lyginamosios teisės įvadas. Vilnius, Eugrimas, 2001, p. 374.

² Ambrasienė D. Asmenų pasikeitimas prievolėje (kai kurie teoriniai ir praktiniai aspektai)//Jurisprudencija, 2002, t. 28(20), p. 97

Tyrimo objektas. Asmenų pasikeitimas sutartiniuose teisiniuose santykiuose – tinkamas reikalavimo perleidimo (cesijos), reikalavimo perėjimo trečiajam asmeniui subrogacijos (regreso) tvarka, skolos perkėlimo ir faktoringo sutarties kaip specifinės cesiją įgyvendinančios sutarties, institutų taikytinumas, jų požymiai, ypatumai, taikymo prigimtis, tikslai ir pagrindiniai taikymo principai.

Tyrimo hipotezė. Asmenų pasikeitimo teisiniuose santykiuose institutų – cesijos, regreso, skolos perkėlimo ir faktoringo sutarties taikymo teorija bei praktika Lietuvoje nėra pakankamai išplėtotą, susiduriama su įvairiomis teorinėmis bei praktinėmis problemomis, todėl tolesnei minėtų institutų taikymo ir kylančių teisių gynybos raidai yra būtina išsami Lietuvos bei užsienio jurisprudencijos, susiklosčiusios teismų praktikos analizė, jų esmės, taikymo tikslų, pagrindinių požymių, ypatumų ir atskirų institutų skirtumų įvardijimas, atskleidžiant pagrindines jų taikymo problemas ir šių problemų sprendimo būdus.

Tyrimo tikslas. Įvardyti reikalavimo perleidimo (cesijos), reikalavimo perėjimo trečiajam asmeniui subrogacijos (regreso) tvarka, skolos perkėlimo ir faktoringo sutarties taikymo tikslus, jų prigimtį, pagrindinius taikymo principus, ypatumus bei atskirų institutų skirtumus, įvardyti jų taikymo problemas ir galimus sprendimo būdus, siekiant užtikrinti tinkamą jų taikymą sutartiniuose santykiuose ir teismų praktikoje.

Tyrimo uždaviniai.

1. Pateikti reikalavimo perleidimo (cesijos), reikalavimo perėjimo trečiajam asmeniui regreso (subrogacijos) tvarka, skolos perkėlimo institutų ir faktoringo sutarties, kaip specifinės cesijos rūšies, subinstituto sąvokas, požymius, ypatumus, taikymo prigimtį, tikslus ir pagrindinius taikymo principus Lietuvos bei užsienio jurisprudencijos bei teismų praktikos sisteminės analizės pagrindu.
2. Ištirti asmenų pasikeitimo sutartiniuose santykiuose reglamentavimo bei taikymo pagrindinius principus ir ypatumus tam tikrose anglosaksų bei kontinentinės teisės sistemos valstybėse.
3. Įvardyti pagrindines cesijos, regreso, skolos perkėlimo ir faktoringo taikymo problemas bei klaidas Lietuvoje, pateikti jų sprendimo būdus ir tinkamo minėtų institutų taikymo rekomendacijas.

Tyrimo metodai. Tyrimo tikslui pasiekti pasitelkiami tokie teoriniai tyrimo metodai kaip Lietuvos bei užsienio literatūros sisteminė analizė, teismų praktikos sisteminė analizė bei vertinimas atsižvelgiant į jurisprudencijos sisteminės analizės rezultatus, analogija, lyginimas, bei empiriniai tyrimo metodai: lyginamasis, loginis – sisteminis, kontent – analizė. Taip pat tyrime naudoti

specialieji teisės mokslo metodai kaip istorinis, lyginamasis, teisinės analogijos, kalbinis-loginis, bei turiningojo teisės aiškinimo metodai.

1 Reikalavimo perleidimas

1.1 Reikalavimo perleidimas (cesija)

Nuo Romėnų teisės susiformavimo iki pat šių dienų išliko daugelio teisės teoretikų ir praktikų diskusija apie nematerialiųjų teisių gebėjimą būti civilinės apyvartos objektu. H. Kötz ir A. Flessner tokias teises apibūdina kaip visas teises, turinčias ekonominę vertę – visus piniginius reikalavimus, pagrinde teises į mokėtinas sumas (skolas), bet taip pat ir kitas teises, turinčias ekonominę vertę, pavyzdžiui teisę sudaryti pirkimo sandorį, teisę kad būtų perleista nuosavybė, ir teisę kad būtų atliktos paslaugos ar įvykdyti darbai³. Pasak K. Jovaišo, apyvartoje gali būti nesvarbu materialus (kūniškas) ar tokiu nelaikomas turtas (pvz., reikalavimo teisė), svarbu, kad apyvartoje gali būti kam nors nuosavybės teise priklausantis, o ne bešeimininkis turtas⁴. Pagrindiniu civilinėje apyvartoje dalyvaujančių objektų požymiu įvardydamas jų priklausymą nuosavybės teise kuriam nors iš civilinės apyvartos dalyvių, autorius teigia, kad nuosavybės teisės objektai, be materialių daiktų, yra nematerialūs objektai – turtinės teisės, reikalavimo teisės ir turtiniai išsipareigojimai, informacija ir, pagal tai, iš kokių pozicijų vertinama, netgi asmeninės neturtinės teisės⁵. Lietuvos civilinės teisės doktrinoje, teisės normose ir teisinėje praktikoje pripažįstama, kad civilinių teisių objektai yra daiktinės teisės, prievolinės teisės, taip pat teisės, atsirandančios iš intelektinės veiklos rezultatų. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pabrėžęs, kad reikalavimo teisė, kaip prievolinė subjektinė teisė yra savarankiškas civilinių santykių objektas, todėl gali būti perleista kitam asmeniui bendraisiais pagrindais⁶. Teismas pabrėžė, kad reikalavimo teisė buvo savarankiškas civilinių teisių objektas ir pagal 1964 m. Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą, nors šiame kodekse

³ Kötz H., Flessner A. European Contract Law. Vol. 1: formation, validity and content of contracts; contract and third parties. Clarendon press, Oxford, 2002, p. 263.

⁴ Jovaišas K. Nuosavybės teisinis režimas, p. 2-3, –

[www.teise.org/docs/research/Nuosavybės%20teisinis%20režimas\(OO\)\(pataisytas\).doc](http://www.teise.org/docs/research/Nuosavybės%20teisinis%20režimas(OO)(pataisytas).doc). Prisijungimo laikas: 2008-08-10.

⁵ Ten pat, p. 3.

⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-597/2006, priimta 2006 m. lapkričio 8 d., <http://www.infolex.lt/praktika/tekstas.asp?id=67814&org=0&prn=1>. Prisijungimo laikas: 2008-06-02; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis Nr. 3K-3-199/2008, priimta 2008 birželio 30 d.,

<http://www.infolex.lt/Praktika/tekstas.asp?id=87908&org=0&prn=1>. Prisijungimo laikas: 2008-08-10.

nebuvo nustatyta bendra civilinių teisių objektų samprata⁷. K. Jovaišo nuomone, perkant ar parduodant reikalavimo teises, yra sukuriamas nematerialaus daikto sąvoka (iš esmės daikto fikcija), ir remiantis tuo sukuriamas vadinamoji „teisė į teisę“⁸.

Kartu su teorine diskusija dėl nematerialiųjų objektų gebėjimo būti apyvartos objektu, formavosi ir atskiri reikalavimo perleidimo tretiesiems asmenims institutai Romėnų teisėje, kurios tradicijos vėliau buvo perimtos kontinentinės teisės ir bendrosios anglosaksų teisės.

Pirminis senovės Romos teisės ir viduramžių bendrosios teisės principas teigė, kad sutartinė teisė yra itin personalinė, t.y., neatskiriama nuo faktinių santykių tarp kreditoriaus ir skolininko⁹. Tačiau vystantis ir plėtojantis ekonominiams santykiams, prievolės tapo reikšminga daugelio romėnų turto dalimi, todėl reikėjo didesnio lankstumo įgyvendinant prievolinius santykius¹⁰. Pasak R. Zimmermann, pirmasis institutas Romėnų teisėje, leidęs trečiajam asmeniui pareikšti reikalavimą skolininkui, buvo vadinamas *delegatio obligandi*, ir pasireiškė kaip prievolės novacija – skolininko pradinę prievolę pakeisdavo naujoji¹¹. Naujosios prievolės turinys buvo identiškas pradinei prievolei, tačiau joje atsirasdavo naujas elementas – naujasis kreditorius. Visgi, toks reikalavimo perleidimo būdas turėjo tam tikrų trūkumų – pirma, sudarant tokį sandorį turėjo dalyvauti ir skolininkas ir, antra, kadangi tokiu sandoriu būdavo sukuriamas nauja prievolė, visos anksčiau pateiktos prievolės užtikrinimo priemonės baigdavo galioti ir naujoji prievolė turėjo būti užtikrinama iš naujo.

Vėliau romėnai pripažino, kad paskirdamas savo pasirinktą teisių perėmėją *procurator in rem suam* kreditorius galėjo suteikti šiam teisę savo vardu paduoti skolininką į teismą, vesti procesą ir sau pasilikti viską, kas bus išreikalaujama iš skolininko. Kita vertus, toks teisių perėmimas buvo daugiau procesinio pobūdžio – pagrindinės prievolės šalimi ir reikalavimo teisės turėtoju vis tiek išlikdavo pradinis kreditorius, ir, kaip pabrėžia autoriai, jis turėdavo teisę bet kada iki ieškinio pareiškimo priimti prievolės įvykdymą iš skolininko, pareikšti jam reikalavimą pats arba apskritai atleisti skolininką nuo prievolės įvykdymo¹². *Procurator in rem suam* institutu nebuvo apsaugoti

⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-597/2006, priimta 2006 m. lapkričio 8 d., <http://www.infollex.lt/praktika/tekstas.asp?id=67814&org=0&prn=1>. Prisijungimo laikas: 2008-06-02.

⁸ Jovaišas K. Nuosavybės teisinis režimas, p. 4.

⁹ Kötz H., Flessner A. European Contract Law. Vol. 1: formation, validity and content of contracts; contract and third parties, p. 264.

¹⁰ Ambrasienė D. Asmenų pasikeitimas prievolėje (kai kurie teoriniai ir praktiniai aspektai) // Jurisprudencija, 2002, t. 28 (20), p. 96-104.

¹¹ Zimmermann R. The Law of Obligations. Roman Foundations of the Civilian Tradition. Juta & Co, Ltd, 1992, p. 60.

¹² Zimmermann R. The Law of Obligations. Roman Foundations of the Civilian Tradition. Juta & Co, Ltd, 1992, p. 61; Kötz H., Flessner A. European Contract Law. Vol. 1: formation, validity and content of contracts; contract and third parties, p. 264.

reikalavimo perėmėjo interesai – asmuo negalėjo būti tikras dėl savo teisės reikšti bet kokius reikalavimus skolininkui.

Actio utilis atsiradimu siekta kiek įmanoma labiau apsaugoti reikalavimo perėmėjo interesus. Pirmiausia atsiradęs tik kaip papildoma apsauga pradinio kreditoriaus mirties atveju, vėliau *actio utilis* buvo suteikiamas paveldėjimo, kraičio gavimo, individualaus reikalavimo pirkimo, ir galiausiai – bet kuriuo atveju, kuomet šalys turėjo tikslą perleisti reikalavimą – nesvarbu, kokio sandorio pagrindu tai būtų daroma. Autorių nuomonės apie *actio utilis* teisę prieštaringos – D. Ambrasienė teigia, kad romėnų teisė niekada nepripažino iš prievolės išplaukiančių teisių perėmimo, cesionarijui buvo suteikiama tik teisminė jo interesų apsauga¹³. Tuo tarpu H. Kötz ir A. Flessner nuomone, iki Justiniano jau iš esmės buvo pripažįstama, kad reikalavimo teisės yra perleidžiamos, atsižvelgiant į tai, kad praktiškai kiekvienam teisių perėmėjui jau buvo suteikiama teisė reikšti *actio utilis* savo vardu su sąlyga kad jis ir pradinis kreditorius buvo sutarę dėl reikalavimo perėmimo¹⁴.

Nepaisant skirtingos įvairių autorių nuomonės dėl reikalavimo teisės perleistinumų, šiuo metu daugelio valstybių civiliniuose kodeksuose yra įtvirtinta kreditoriaus teisė perleisti savo reikalavimą į skolininką trečiajam asmeniui. Reikalavimo teisių perleidimo galimumą įtvirtina Rusijos Federacijos civilinio kodekso 382 straipsnis, Vokietijos civilinio kodekso (*Bürgerliches Gesetzbuch*) 398 str., Prancūzijos Respublikos civilinio kodekso 1689 str., Kanados Kvebeko provincijos civilinio kodekso 1637 str., Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.112 str. 2 d. ir 6.101 str. bei daugelio kitų valstybių civiliniai įstatymai. Visuotinai pripažįstama, kad reikalavimo teisės šiuo metu yra itin svarbios ekonominių santykių vystymuisi, ypač kreditavimo srityje, kur, kaip teigia Ž. Skibarkienė, reikalavimo teisės tampa mokėjimo finansuotojui forma¹⁵. E. A. Farnsworth nurodo, kad jei šiuolaikinė teisė nenumatyta galimybės laisvai perleisti reikalavimo teisių, moderni kreditinė ekonomika negalėtų egzistuoti¹⁶. Išties, siekiant užtikrinti gyvybingą bei efektyvią civilinę apyvartą, būtina įtvirtinti galimybę perleisti sutartines reikalavimo teises. Įgyvendinama cesija skatina greitesnį lėšų pasiskirstymą visuomenėje, netiesiogiai didina asmenų pasitikėjimą rinka (pvz., asmuo, kaupiantis indėlį banke, gali pagrįstai tikėtis, kad jo mirties atveju sukaupta suma pereis jo įpėdiniams), didina specializaciją rinkoje (pvz., reikalavimo teisių perleidimo skolų išieškojimo bendrovėms atveju), tuo pačiu galėjimas perleisti reikalavimo teises padidina įmonių turto likvidumą ir netiesiogiai pagerina jų ekonominę galią rinkoje.

¹³ Ambrasienė D. Asmenų pasikeitimas prievolėje (kai kurie teoriniai ir praktiniai aspektai), p. 96-97.

¹⁴ Kötz H., Flessner A. European Contract Law. Vol. 1: formation, validity and content of contracts; contract and third parties, p. 264.

¹⁵ Skibarkienė Ž. Reikalavimo perleidimas ir faktoringas//Jurisprudencija, 2004, t. 55(47), p. 115.

¹⁶ Farnsworth, E. A. Farnsworth on Contracts. Vol. III. Aspen Publishers, New York, 2004, p. 63.

1.1.1 Reikalavimo perleidimo (cesijos) samprata

Lietuvoje reikalavimo teisės perleidimą reglamentuoja LR CK šeštosios knygos I dalies VI skyrius (LR CK 6.101-6.110 straipsniai). LR CK 1.112 str. turtines teises pripažįsta civilinių teisių objektu, todėl Lietuvos Respublikoje reikalavimo teisės, kaip ir bet kurie kiti civilinių teisių santykių objektai, gali dalyvauti civilinėje apyvartoje. Reikalavimo perleidimas teisinėje literatūroje ir praktikoje dažniausiai yra vadinamas cesija, pradinis kreditorius – cedentu, o naujasis kreditorius – cesionarijumi (V. Mikelėnas Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentare naujų kreditorių vadina cesionieriumi¹⁷, kai kurie kiti autoriai – cesionaru¹⁸).

V. Papijanc reikalavimo perleidimą apibūdina kaip pradinio kreditoriaus turimo ar būsimo reikalavimo (ar jo dalies) perdavimą naujam kreditoriui¹⁹. Panašiai reikalavimo teisės perleidimą sutartiniuose santykiuose apibrėžia ir E. A. Farnsworth: „kreditoriaus sutartinių teisių perleidimas yra žinomas kaip reikalavimo perleidimas (*assignment of right*)“²⁰. P. Richards nuomone, reikalavimo teisės perleidimas yra metodas, kuriuo sutarties šalis perleidžia naudą, gautiną iš kitos sutarties šalies, trečiajam asmeniui, kuris savo vardu įgauna teisę priversti skolininką vykdyti sutartį²¹. Taigi, šie autoriai reikalavimo perleidimą apibrėžia kaip aktą – veiksmą, kuriuo kreditorius perleidžia savo turimą reikalavimo teisę į skolininką trečiajam asmeniui. Kiti autoriai reikalavimo perleidimą apibrėžia siauriau – pasak R. Stanislovaičio, reikalavimo perleidimas – cesija – yra sutartis, kuria kreditorius perleidžia savo reikalavimo teisę reikalauti iš skolininko įvykdyti prievolę trečiajam asmeniui²². V. Mikelėnas reikalavimo teisės perleidimu taip pat laiko sutartį, pagal kurią pradinis kreditorius savo reikalavimo teisę perduoda naujam kreditoriui, o pats nustoja būti prievolės šalis²³. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vienoje iš nutarčių yra pateikęs tokią reikalavimo perleidimo sampratą: reikalavimo perleidimas – tai susitarimas tarp pirminio kreditoriaus prievoliniame santykiyje ir trečiojo asmens, kuris, remdamasis tokia sutartimi, tampa prievolinio santykio kreditoriumi, o buvęs kreditorius pasitraukia iš prievolinio santykio (*cesia debitis*)²⁴. Šiuose

¹⁷ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I), Pirmas leidimas. Vilnius, Justitia, 2003, p. 140.

¹⁸ Žr. Skibarkienė Ž. Reikalavimo perleidimas ir faktoringas p. 114-128; Zweigert K., Kötz H. Lyginamosios teisės įvadas. Vilnius, Eugrimas, 2001, p. 373-385.

¹⁹ Papijanc V. Reikalavimo perleidimas ir skolos perkėlimas – <http://verslas.banga.lt/lt/leidinys.printer/3d89fe5deaad2>. Prisijungimo laikas: 2008-05-06.

²⁰ Farnsworth E. A. Farnsworth on Contracts, third edition, vol. 3. Aspen Publishers, New York, 2004, p. 60.

²¹ Richards P. Law of contracts, seventh edition. Harlow, Pearson Longman, 2006, p. 468.

²² Stanislovaitis R. Komercinė teisė. Vilnius, Eugrimas, 2005, p. 172.

²³ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I), p. 139-140.

²⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-597/2006, priimta 2006 m. lapkričio 8 d., <http://www.infolex.lt/praktika/tekstas.asp?id=67814&org=0&prn=1>. Prisijungimo laikas: 2008-06-02.

apibrėžimuose reikalavimo perleidimas yra sutapatinamas su akto (veiksmo) teisiniu pagrindu – reikalavimo perleidimo sutartimi. Toks cesijos (reikalavimo perleidimo) sąvokos dualumas yra nagrinėjamas D. Ambrasienės straipsnyje „Asmenų pasikeitimas prievolėje (kai kurie teoriniai ir praktiniai aspektai)“²⁵. Vertinant reikalavimo perleidimą, autorė išskiria tris skirtingus dalykus: pirma, prievolę, iš kurios atsirado teisės, esančios reikalavimo perleidimo dalyku, antra, perleidimo pagrindą – sandorį, kurio pagrindu pradinis kreditorius perduoda naujam kreditoriui reikalavimo teisę reikalavimo perleidimo forma (kuris galėtų būti pirkimas – pardavimas, mainai, dovanojimas ar kt.), ir trečia, patį cesijos sandorį, kuriuo perleidžiamas reikalavimas (atsisakoma reikalavimo teisės)²⁵. H. Kötz ir A. Flessner pabrėžia, kad kai kurių Europos valstybių teisėje (Vokietijos, Austrijos, Šveicarijos) tarp šių dviejų sandorių, sudarančių reikalavimo teisės perleidimą, yra nubrėžiama tam tikra riba: reikalavimo teisės pardavimo sutartimi pardavėjas *įsipareigoja* įvykdyti reikalavimo teisės perleidimą, o reikalavimo teisės perleidimo sutartimi jis *įvykdo* savo įsipareigojimą susitariant, kad nuo šiol reikalavimo teisės perėmėjas tampa naujuoju parduotos reikalavimo teisės savininku²⁶. Manytina, kad cesija (reikalavimo perleidimas) neturėtų būti tapatinama su sutartimi, sudarančia cesijos pagrindą, nes „reikalavimo teisė gali būti perleista atlygintinai, pavyzdžiui parduota (CK 6.306, 6.425-6.427 str.), arba neatlygintinai, pavyzdžiui, padovanota (CK 6.465 str.)“²⁷. Kiekvienu konkrečiu atveju reikalavimas bus perleistas atitinkama sutartimi (pirkimo-pardavimo, dovanojimo ar kt.), kurios esmė – sutarties pradinio kreditoriaus pakeitimas nauju kreditoriumi (cesija). Šią išvadą patvirtina ir tai, kad Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse, kaip ir daugelyje Europos valstybių civilinių kodeksų, reikalavimo teisės perleidimą reglamentuojančios nuostatos yra patalpintos bendrojoje prievolių teisės dalyje (LR CK šeštosios knygos „Prievolių teisė“ I dalies „Bendrosios nuostatos“ VI skyriuje „Reikalavimo perleidimas“; Vokietijos civilinio kodekso²⁸ II knygos „Prievolių teisė“ 5 skyriuje „Reikalavimo perleidimas“, Rusijos Federacijos civilinio kodekso²⁹ pirmos dalies III skyriaus „Bendroji prievolių teisės dalis“ I poskyrio „Bendrosios prievolių nuostatos“ 24 skirsnio „Asmenų pasikeitimas prievolėje“ 1 paragrafe „Kreditoriaus teisių perėjimas kitam asmeniui“). Priešingai, Prancūzijos

²⁵ Ambrasienė D. Asmenų pasikeitimas prievolėje (kai kurie teoriniai ir praktiniai aspektai), p. 97.

²⁶ Kötz H., Flessner A. European Contract Law. Vol. 1: formation, validity and content of contracts; contract and third parties, p. 266.

²⁷ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I), p. 140.

²⁸ Vokietijos civilinis kodeksas (*Bürgerliches Gesetzbuch*). http://bundesrecht.juris.de/englisch_bgb/index.html. Prisijungimo laikas: 2008-06-07.

²⁹ Rusijos Federacijos civilinis kodeksas (*Гражданский Кодекс Российской Федерации*).

<http://www.garweb.ru/project/law/doc/10064072/10064072-036.htm#1024>. Prisijungimo laikas 2008-06-07.

civiliniame kodekse³⁰ reikalavimo perleidimo sandorių reguliavimas yra įtvirtintas civilinio kodekso III knygos, reglamentuojančios įvairius nuosavybės teisės įgijimo būdus, VI poskyrio „Pardavimas“ VIII skyriuje „Reikalavimo teisių ir kitų nematerialių teisių perleidimas“. H. Kötz ir A. Flessner nuomone, reikalavimo teisės perleidimo reguliavimas remiantis pirkimo-pardavimo taisyklėmis yra ydingas, nes reikalavimo teisės nebūtinai yra perleidžiamos remiantis pardavimo sutartimi – jos taip pat gali būti perleidžiamos dovanojimo ar kitokia sutartimi³¹.

Teisinėje literatūroje itin daug ginčų kyla dėl cesijos tikslo reikšmės vertinant patį cesijos sandorį. H. Kötz ir A. Flessner teigia, kad reikalavimo teisės perleidimas yra visuomet vykdomas dėl kažkokios priežasties, ta priežastimi dažniausiai būnant pardavimą, dovanojimą ar jau esamos skolos užtikrinimą³². D. Ambrasienė mano, kad reikalavimo teisės perleidimas niekada nevykdomas savaime tik dėl to, kad ankstesnis kreditorius perleistų savo reikalavimą naujajam, o dėl tam tikro tikslo – įvykdyti prievolę, padovanoti reikalavimo teisę, grąžinti skolą ir kt.³³. Jai pritaria ir Ž. Skibarkienė, sistemiškai išnagrinėjusi LR CK normas ir padariusi išvadą, kad reikalavimas gali būti perleidžiamas remiantis atskiromis sutartinėmis konstrukcijomis, atsižvelgiant į tai, kokį tikslą turi cedentas ir cesionaras³⁴. Jei teigtume, kad cesija nepriklauso nuo tikslo, dėl kurio sandoris yra sudaromas, ji būtų laikoma abstrakčiu sandoriu – savarankišku ir nesusijusiu teisiniu ryšiu su tuo teisiniu santykiu, dėl kurio jis atsirado ir šio sandorio subjektai, reikalaujami vykdyti arba atsisakydami vykdyti iš to sandorio kylančias pareigas, negalėtų remtis tuo, kad yra ir galioja, arba kad nėra ir negalioja atitinkamos abstrakčios prievolės (sandorio) atsiradimo pagrindas³⁵. Kita vertus, jeigu pripažintume, kad cesija priklauso nuo tam tikro tikslo, dėl kurio šalys sudarė sandorį, tai reikalavimo perleidimas būtų laikomas kauzaliniu sandoriu, kurio galiojimas priklauso nuo pagrindinės prievolės (cesijos sandorio pagrindo) galiojimo. Reikalavimo teisės perleidimą abstrakčiu laikė romėnų teisė³⁶, pripažįsta ir dabartinė Vokietijos teisė³⁷. Laikant cesiją atskira sutartimi, galima būtų teigti, kad cesija yra abstraktus (savarankiškas) sandoris, nes tikslo įvardijimas sandoryje remiantis LR CK nuostatomis nėra būtinas. Kita vertus, remiantis išvada, kad

³⁰ Prancūzijos civilinis kodeksas (*Le Code civil des Française*).

http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes_traduits/code_civil_somA.htm. Prisijungimo laikas - 2008-06-07

³¹ Kötz H., Flessner A. *European Contract Law*. Vol. 1: formation, validity and content of contracts; contract and third parties, p. 266.

³² Ibid, p. 266.

³³ Ambrasienė D. Asmenų pasikeitimas prievolėje (kai kurie teoriniai ir praktiniai aspektai), p. 97.

³⁴ Skibarkienė Ž. Reikalavimo perleidimas ir faktoringas p. 122.

³⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis byloje Nr. 3K-3-538/2007, priimta 2007 m. gruodžio 28 d. http://www.lat.lt/default.aspx?item=_liteko&lang=1. Prisijungimo laikas: 2008-11-27.

³⁶ Ambrasienė D. Asmenų pasikeitimas prievolėje (kai kurie teoriniai ir praktiniai aspektai), p. 98.

³⁷ Kötz H., Flessner A. *European Contract Law*. Vol. 1: formation, validity and content of contracts; contract and third parties, p. 266.

reikalavimo teisės perleidimo pagrindas (pirkimas, mainai, dovanojimas ir kt.) ir pats reikalavimo teisės perleidimo sandoris yra skirtingi, tektų pripažinti, kad reikalavimo teisė gali būti perleidžiama tik abiejų sandorių visumos pagrindu. Manytina, kad cesijos sandoris kaip savarankiškas abstraktus sandoris negalėtų būti sudaromas, nes šalis, norėdama perleisti savo reikalavimą į skolininką trečiajam asmeniui, turi nustatyti, kokių pagrindų (parduodant, dovanojant ar kt.) jį perleis, ar perleidimas bus atlygintinis, ar neatlygintinis, taip pat nustatyti kitas aplinkybes, kurias gali atspindėti konkretus sandoris, sudarantis cesijos pagrindą. Kaip teigia K. Zweigert ir H. Kötz, pats perleidimas negali būti atlygintinis, ar neatlygintinis, nes jis remiasi tik sąlyginiu teisinės padėties pakeitimu; priešingai, vien tik iš pagrindinio (reikalavimo teisės perleidimo pagrindą sudarančio) sandorio išplaukia, ar cesionarijus, kuriam reikalavimas buvo parduotas ar padovanotas, yra įsipareigojęs mokėti atlyginimą, ar ne³⁸.

LR CK 6.101 str. 1 d. nustatyta, kad kreditorius turi teisę be skolininko sutikimo perleisti visą reikalavimą ar jo dalį kitam asmeniui. Šiuo yra leidžiama perleisti reikalavimą remiantis pradinio kreditoriaus (cedento) ir naujojo kreditoriaus (cesionarijaus) susitarimu. Kita vertus, to paties straipsnio ketvirtojoje dalyje yra išvardyti reikalavimo teisės perėjimo kitam asmeniui įstatymų pagrindų atvejai. Atitinkamai gali būti išskiriamos dvi cesijos rūšys – sutartinė ir įstatyminė cesija. Lietuvoje cesijos rūšys yra išskiriamos pagal tai, kuo remiantis yra perleidžiama reikalavimo teisė (pirmuoju atveju paties teisių perdavimo pagrindas, siejantis cedentą ir cesionarijų, yra sutartis, o antruoju – įstatymas³⁹). Kaip minėta, sutartinė cesija galima sudarant pirkimo-pardavimo, mainų, dovanojimo ar kt. sutartis, o įstatyminės cesijos atvejų sąrašas pateikiamas LR CK 6.101 str. 4 d.:

- 1) kai įvyksta universalus kreditoriaus teisių perėmimas;
- 2) kai teismo sprendimu kreditoriaus teisės perkeliamos kitam asmeniui;
- 3) kai skolininko laiduotojas arba įkaito davėjas, kurie nėra užtikrintos prievolės šalis, prievolę įvykdo už skolininką;
- 4) kai regreso tvarka draudimo įmonei pereina kreditoriaus teisės, susijusios su skolininku, atsakingu už draudiminį įvykį;
- 5) kitais įstatymų numatytais atvejais.

Šiame straipsnyje pateiktas reikalavimo teisės perleidimo įstatymų pagrindų sąrašas nėra baigtinis. Kaip nurodyta LR CK 6.101 str. 4 d. komentare, kiti reikalavimo teisės perleidimo įstatymų

³⁸ Zweigert K., Kötz H. Lyginamosios teisės įvadas. Vilnius, Eugrimas, 2001, p. 376.

³⁹ Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D., Cirtautienė S. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė, vadovėlis, trečioji laida. Mykolo Romerio universitetas, Vilnius, 2006, p. 79.

pagrindu atvejai yra numatyti LR CK 6.111-6.114 straipsniuose⁴⁰, reglamentuojančiuose reikalavimo perėimą trečiajam asmeniui regresu tvarka (subrogaciją), kurie bus plačiau aptariami šio darbo 3 skirsnyje „Regresas“.

Užsienio valstybių teisėje taip pat išskiriami reikalavimo perleidimo būdai sutarties arba įstatymo pagrindu. Pavyzdžiui, Rusijos Federacijos civilinio kodekso 382 str. nustatyta, kad „teisė (reikalavimas), priklausanti kreditoriui prievolės pagrindu, gali būti jo perduota kitam asmeniui sandoriu (reikalavimo perleidimas) arba gali pereiti pagal įstatymą“⁴¹. Atitinkamai, Rusijos Federacijos CK 387 str. nustatomi reikalavimo perleidimo įstatymų pagrindu atvejai, praktiškai identiški LR CK 6.101 str. 4 d. išvardytiems įstatyminės cesijos atvejams:

- 1) kaip universalios kreditoriaus teisių perėmimo pasekmė;
- 2) teismo sprendimu dėl kreditoriaus teisių perdavimo kitam asmeniui;
- 3) skolininko prievolių įvykdymo jo laiduotojo arba užstato davėjo, nesančio skolininku pagal tą prievolę, pasekmėje;
- 4) esant kreditoriaus teisių subrogacijai draudikui skolininko, atsakingo už draudiminį įvykį, atžvilgiu;
- 5) kitais įstatyme numatytais atvejais.

Anglijos teisėje taip pat galimas reikalavimo perleidimas sutarties arba įstatymo pagrindu (bankroto, paveldėjimo, draudimo ir kt. atvejais)⁴². Prancūzijos civilinio kodekso 1122 str. numato sutarties galiojimą mirusios šalies įpėdinams, išskyrus sutartis, tiesiogiai susijusias su mirusios šalies asmeniu (universalų kreditoriaus teisių perėmimą). Gana griežtas reikalavimo teisės ir kitų nematerialių teisių perleidimo reglamentavimas Prancūzijos CK 1689-1701 str. įstatyminio perleidimo galimybės nenustato. Tačiau, kaip teigia K. Zweigert ir H. Kötz, Prancūzijos CK egzistuoja tam tikras teisinis institutas, kuris leidžia apeiti griežtus Prancūzijos CK 1690 str. reikalavimus – kreditoriaus teisės subrogacija trečiojo asmens, kuris sumoka kreditoriui, naudai, gali būti sutartinė arba įstatyminė⁴³. Taigi, prievolės įvykdymas už trečiąjį asmenį – subrogacija (kreditoriui sutikus arba įstatymų nustatytais atvejais) praktikoje yra žymiai plačiau naudojamas, negu Prancūzijos CK 1689-1701 str. nustatytos reikalavimo perleidimo taisyklės.

LR CK ir lietuvių teisinėje literatūroje nėra aiškiai apibrėžtas įstatyminės cesijos, subrogacijos ir regresu sąvokų santykis ir jų skirtumai. Pavyzdžiui, LR CK komentare įstatyminė

⁴⁰ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I), p. 142.

⁴¹ Rusijos Federacijos civilinis kodeksas (*Гражданский Кодекс Российской Федерации*).

<http://www.garweb.ru/project/law/doc/10064072/10064072-036.htm#1024>. Prisijungimo laikas 2008-06-07.

⁴² Mikelėnas V. Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija, Vilnius, Justitia, 1996, p. 510-512.

⁴³ Zweigert K., Kötz H. Lyginamosios teisės įvadas. Vilnius, Eugrimas, 2001, p. 381.

cesija yra tapatinama su subrogacija (LR CK 6.101 str. 4 d. komentare teigiama, kad be tame straipsnyje išvardytų atvejų, kiti reikalavimo teisės perleidimo įstatymų pagrindu atvejai yra numatyti LR CK 6.111-6.114 straipsniuose⁴⁴), o subrogacijos terminas vartojamas kaip regreso sąvokos sinonimas (pvz., LR CK 6.111 str. komentaras nurodo, kad „subrogacijos terminas dažniausiai vartojamas, kai regreso teisė pereina skolininkui, įvykdžiusiam prievolę kreditoriui už kitą asmenį“, LR CK 6.112 str., reglamentuojančiame reikalavimo perėjimo regreso tvarka atvejus, komentare teigiama, kad komentuojamame straipsnyje nustatyti atvejai, kai subrogacija įvyksta remiantis įstatymu, o komentuojant CK 6.114 str. „reikalavimo perėjimas regreso tvarka pagal įstatymus“, taip pat teigiama, kad straipsnyje pateiktas subrogacijos atvejų sąrašas nėra baigtinis⁴⁵). LR CK 6 knygos VII skyrius vadinamas „Reikalavimo perėjimas trečiajam asmeniui regreso tvarka (subrogacija)“, t.y. sutapatinant regreso ir subrogacijos sampratas. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-503/2005, kurioje buvo nagrinėjamas LR CK 6.1015 str. (reglamentuojantis draudėjo teisių į žalos atlyginimą perėjimą draudikui (subrogaciją)) ir LR CK 6.101 str. 4 d. santykis, nurodyta, kad subrogacija, numatyta LR CK 6.1015 straipsnyje ir yra LR CK 6.101 str. 4 d. įtvirtinta įstatyminė cesija⁴⁶. Teisinėje literatūroje pabrėžiama, kad vienas iš esminių regreso ir cesijos skirtumų yra tai, kad regreso atveju atsiranda teisė, o cesijos atveju perduodama jau atsiradusi teisė. Taip pat nurodoma, kad cesijos atveju cesionarius siekia perimti iš cedento teisę, o subrogacijos – pašalinti skolininką iš prievolės⁴⁷. V. Mikelėnas teigia, kad nuo reikalavimo teisės perleidimo reikalavimo teisės perėjimas subrogacijos tvarka skiriasi tuo, kad tokiu atveju yra trys asmenys – skolininkas, kreditorius ir asmuo, įvykdęs prievolę, ir ne mažiau kaip du teisiniai santykiai⁴⁸. Taigi, galima teigti, kad Lietuvos teisinėje literatūroje ir praktikoje dar nėra susiformavęs teisinis aiškumas aptartų asmenų pasikeitimo prievolėje institutų supratimui ir tinkamam jų normų taikymui.

Palyginimui, Rusijos Federacijos civilinio kodekso 965 str. nustato identišką kaip ir LR CK 6.1015 str. numatytą subrogacijos atvejį – draudėjo teisių į žalos atlyginimą perėjimą draudikui. Kitais atvejais, asmuo įvykdęs prievolę už skolininką, įgyja į jį regreso teisę, regreso teisės netapatinant su subrogacija.

Remiantis Prancūzijos ir Kvebeko provincijos civiliniais kodeksais subrogacija galima, kai tretysis asmuo įvykdo prievolę kreditoriui už skolininką (Prancūzijos CK 1249 str., Kvebeko

⁴⁴ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I), p. 142.

⁴⁵ Ten pat, p. 153-155.

⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-503/2005, priimtoje 2005 spalio 24 d., <http://ovada.tic.lt/lat/nutartis.aspx?id=31220>. Prisijungimo laikas: 2008-05-06.

⁴⁷ Ambrasienė D. Asmenų pasikeitimas prievolėje (kai kurie teoriniai ir praktiniai aspektai), p. 104.

⁴⁸ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I), p. 140.

provincijos civilinio kodekso 1651 str.). Tokiu atveju, prievolę įvykdžiusiam trečiajam asmeniui pereina pradinio kreditoriaus teisės, tačiau ne daugiau, nei jų turėjo pradinis kreditorius⁴⁹. Subrogacija abiejose valstybėse yra galima sutarties (pvz., tokiu atveju, kai kreditorius priimdamas prievolės įvykdymą iš trečiojo asmens, aiškiai ir nedviprasmiškai jam perleidžia savo reikalavimo teises į skolininką) ir įstatymų (pvz., kai įkeisto turto įgijėjas įvykdo prievolę už skolininką arba kai skolą sumoka mirusio skolininko turto paveldėtojas iš savo lėšų) pagrindu.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, galima teigti, kad LR CK regreso teisę tapatina su įstatymine cesija, t.y., reikalavimo teisės perėjimu įstatymo numatytais atvejais. Manytina, kad siekiant užtikrinti pakankamą teisinį aiškumą ir LR CK nuostatų tinkamą vykdymą, atitinkami asmenų pasikeitimo teisiniuose santykiuose institutai turėtų būti aiškiai atriboti vienas nuo kito ir reglamentavimas neturėtų būti per daug painus. Atsižvelgiant į tai, kad LR CK komentare, kuriuo pakankamai dažnai vadovaujasi teisės teoretikai bei praktikai, įstatyminė cesija, regresas ir subrogacija dažnai yra tapatinami, derėtų atriboti įstatyminę cesiją kaip to paties teisinio santykio tąsą nuo regreso, kaip naujo teisinio santykio įvykdžius pradinę prievolę, atsiradimą. Aiškūs įstatyminės cesijos atvejai yra nustatyti LR CK 6.101 str. 4 dalyje (universalus teisių perėmimas, kreditoriaus pakeitimas teismo sprendimu, prievolės įvykdymas jos laiduotojo) – išvardytais atvejais perduodama jau buvusi reikalavimo teisė, toliau tęsiasi ankstesnis teisinis santykis, pasikeičia tik viena iš prievolės šalių – kreditorius, o reikalavimo perleidimo sandoryje dalyvauja tik du asmenys – pradinis ir naujasis kreditorius. Kaip bus aptarta šio darbo trečiajame skyriuje, LR CK 6.112 str. ir 6.114 str. reglamentuojamos situacijos taip pat galėtų būti laikomos įstatyminės cesijos (subrogacijos) atvejais.

1.1.2 Sąlygos reikalavimo perleidimui

V. Papijanc, analizuodamas LR CK šeštosios knygos VI skyrių, susistemina LR CK nuostatas, reglamentuojančias reikalavimo perleidimą, ir išskiria tris reikalavimo perleidimo sąlygas – sutartį tarp pradinio kreditoriaus ir naujojo kreditoriaus, reikalavimo perleidimo galimumą ir reikalavimo apibrėžtumą⁵⁰.

Tačiau, atsižvelgiant į tai, kad Lietuvos civilinėje teisėje reikalavimo perleidimas yra galimas ir sutarties, ir įstatymų pagrindu, manytina, kad pirmoji sąlyga ne visuomet yra patenkinama, todėl

⁴⁹ Kvebeko civilinis kodeksas (Code civil du Québec) – <http://www.canlii.org/qc/laws/sta/ccq/20080515/whole.html>.
Prisijungimo laikas 2008-06-08.

⁵⁰ V. Papijanc Reikalavimo perleidimas ir skolos perkėlimas– <http://verslas.banga.lt/lt/leidinys.printer/3d89fe5deaad2>.
Prisijungimo laikas: 2008-05-06

turėtų būti papildoma. Taip pat, atsižvelgiant į LR CK 6.109 str. nustatytą skolininko sutikimo arba skolininko informavimo būtinumą pilnam ir tinkamam reikalavimo perleidimo galiojimui, prie šių sąlygų derėtų pridėti ir ketvirtąją. Taigi, galima būtų išskirti šias sąlygas tinkamam reikalavimo perleidimo įvykdymui:

1. Įstatymas arba sutartis tarp pradinio ir naujojo kreditoriaus;
2. Reikalavimo perleidimo galimumas;
3. Reikalavimo apibrėžtumas;
4. Skolininko sutikimo gavimas arba skolininko informavimas.

Kaip buvo paminėta, reikalavimas gali būti perleidžiamas sudarant pirkimo-pardavimo, mainų ar dovanojimo sutartis, t.y., bet kurias sutartis, kurių esmė leidžia jomis perleisti reikalavimo teisę. LR CK 6.305 str. 4 d. nustatoma, kad CK 6 knygos IV dalies XXIII skyriaus nuostatos, reguliuojančios pirkimą – pardavimą, yra taikomos turtinių teisių pirkimui – pardavimui, CK 6.465 str. 1 d. dovanojimo sutarties objektu įvardija ir turtines teises (reikalavimus). Manytina, kad remiantis CK 6.432 str. 2 dalimi, CK nuostatos, nustatančios galimybę pirkti ar parduoti reikalavimo teises, turėtų būti taikomos ir mainų sutarties atveju, kaip neprieštaraujančios mainų sutarties esmei (esant galimybei nustatyti ir apskaičiuoti reikalavimo teisės vertę, reikalavimo teisę galima mainyti į bet kokią perleistą civilinių teisių objektą). Atsižvelgiant į reikalavimo perleidimo ypatumus (tokiu atveju, keičiasi viena iš pradinės sutarties šalių – kreditorius), Ž. Skibarkienė teigia, kad, norint pakeisti šalis prievolėje jos nesugriaunant, būtina naudotis cesijos institutu, o atskiras sutarčių rūšis reglamentuojančios normos čia taikomos subsidiariai⁵¹.

LR CK 6.103 str. yra nurodyta, kad reikalavimo perleidimo sutarties formai yra taikomi tokie pat reikalavimai, kaip ir pagrindinei prievolei, t.y. prievolei, iš kurios kilusi reikalavimo teisė. Tačiau, remiantis ankstesne išvada, kad cesijos sutartis, kaip atskira sutartis, neegzistuoja (o egzistuoja cesijos sandoris, kuriuo perleidžiamas reikalavimas tam tikros rūšies sutartimi), susiduriame su LR CK 6.103 str. ir konkrečių LR CK straipsnių, reglamentuojančių atskirų sutarčių rūšių formą, kolizija. Pavyzdžiui, vienam fiziniam asmeniui parduodant reikalavimą, kylantį iš notarine forma sudarytos nekilnojamojo turto pirkimo-pardavimo sutarties, kitam fiziniam asmeniui, remiantis LR CK 6.103 str. sutartis turėtų būti sudaroma notarine forma, o tuo tarpu remiantis pirkimo-pardavimo sutartį reglamentuojančiomis normomis (LR CK 6.311 str. ir 1.73 str. 1 d. 1 punktu) – paprasta rašytine forma. Tokių sutarties formos reglamentavimo prieštarumą nagrinėjo Ž. Skibarkienė straipsnyje „Reikalavimo perleidimas ir faktoringas“⁵², padariusi išvadą, kad

⁵¹ Skibarkienė Ž. Reikalavimo perleidimas ir faktoringas p. 117.

⁵² Ten pat, p. 119-120.

laikantis nuomonės, kad cesija yra nesavarankiškas, kauzalus sandoris ir teisių perleidimas vyksta konkrečios teisinės konstrukcijos pagrindu, tai tokiai sutarties formai ir turi būti taikomos pirkimo-pardavimo, dovanojimo ir pan. sutarčių formos klausimus reglamentuojančios normos.

Kita vertus, reikalavimo perleidimo santykiuose pirmiausia taikant cesijos instituto normas, o atskiras sutarčių rūšis reguliuojančias teisės normas taikant subsidiariai, specifinės cesijos sandorio formos nustatymas yra galimas (pvz., Anglijoje reikalavimo teisė perleidžiama raštu, JAV reikalavimo teisės perleidimui nėra būtina rašytinė sutartis, išskyrus darbuotojų darbo užmokesčio, mokėjimų pagal viešąsias sutartis perleidimą⁵³, Šveicarijoje – raštu, Rusijoje – tokia pačia forma, kaip pagrindinė prievolė, pagal kurią teisė yra perleidžiama⁵⁴). Manytina, kad LR CK 6.103 str. nurodo atitinkamos sutarties formos, nustatomos pagal perleidžiamą reikalavimą, pirmenybę prieš bendrąsias CK nuostatas, reglamentuojančias atskiras civilinių teisių objektų perleidimo sutarčių rūšis. Tokią išvadą patvirtina ir dabartinė Lietuvos Respublikos teismų praktika. Lietuvos apeliacinio teismo byloje Nr. 2A-579/2007 buvo nagrinėjama situacija, kuomet bankrutuojanti įmonė su vienu iš savo kreditorių sudarė žodinės formos reikalavimo perleidimo sutartį dėl atlygintinio reikalavimo perleidimo (pirkimo-pardavimo). Nutartyje teismas pripažino tokią reikalavimo perleidimo sutartį prieštaraujančia imperatyvioms įstatymo normoms ir negaliojančia. Teismas padarė išvadą, kad minėta reikalavimo perleidimo sutartis turėjo būti sudaryta rašytine forma, atsižvelgiant į LR CK 6.103 str. ir į pagrindinės prievolės sutarties formą – rangos sutarties, iš kurios buvo kilęs atitinkamas reikalavimas, atitinkamą punktą, nurodantį kad *visi sutarties papildymai ir pakeitimai galioja, jei jie yra sudaryti raštu ir patvirtinti visų šalių*⁵⁵.

Perleidžiant reikalavimą, kurio įvykdymas užtikrintas įkeitimu (hipoteka), tokio reikalavimo perleidimas turi būti pažymimas hipotekos registre, o skolininko išduotu pareikštiniu skolos dokumentu patvirtintas reikalavimas perleidžiamas perduodant pareikštinį skolos dokumentą naujam kreditoriui⁵⁶.

Įstatyme numatyti reikalavimo perleidimo atvejai Lietuvos teisinėje literatūroje plačiai nėra aptariami, apsiribojama tokių atvejų išvardijimu⁵⁷. Manytina, kad visus įstatyminės cesijos atvejus

⁵³ Farnsworth E. A. Farnsworth on Contracts. Vol. III. Aspen Publishers, New York, 2004, p. 75.

⁵⁴ Mikelėnas V. Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija. Vilnius, Justitia, 1996. p. 511; 520; 528; 531.

⁵⁵ Lietuvos apeliacinio teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-579/2007, priimtoje 2007 m. gruodžio 4 d. <http://www.infolex.lt/Praktika/tekstas.asp?id=82543&org=0&prn=1>. Prisijungimo laikas: 2008-08-11.

⁵⁶ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.104 str. 2 d., 5 d.// Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

⁵⁷ Pvz., Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I), p. 141-142; Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D., Cirtautienė S. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė, vadovėlis, trečioji laida. Mykolo Romerio universitetas, Vilnius, 2006, p. 83.

išvardyti yra problematiška dėl aukščiau aptarto įstatyminės cesijos tapatinimo su regresu, sukuriančio painų ir komplikuoatą teisinį reglamentavimą.

Universalus kreditoriaus teisių perėmimas įvyksta fizinio asmens mirties (paveldint) arba juridinio asmens reorganizavimo atveju. Paveldimos palikėjo (fizinio asmens) turtinės reikalavimo teisės ir palikėjo turtinės prievolės, įstatymų numatytais atvejais intelektinė nuosavybė ir kitos įstatymų numatytos turtinės teisės bei pareigos. Tačiau nepaveldimos asmeninės neturtinės turtinės teisės, neatskiriamai susijusios su palikėjo asmeniu (teisė į alimentus, teisė į pensiją ir kt.)⁵⁸. Juridinio asmens reorganizavimo atveju, juridiniam asmeniui, kuris tęsia veiklą po bet kuriuo (prijungimo, sujungimo, išdalijimo ar padalijimo) būdu įvykdyto juridinio asmens reorganizavimo, pereina prieš tai veikusio ar veikusių juridinių asmenų teisės ir pareigos⁵⁹.

Teismo sprendimu reikalavimas yra perkeliamas įgyvendinant tam tikrą įstatyme numatytą asmens pirmumo teisę (pvz., įgyvendinant nuomininko pirmumo teisę pagal nuomos sutartį, kurią nuomotojas atsisakė su juo sudaryti, o vėliau per vienerius metus sudarė to paties daikto nuomos sutartį su trečiuoju asmeniu – pagal LR CK 6.482 str. 4 d.; žemės nuomininko pirmumo teisę atnaujinti nuomos sutartį pagal LR CK 6.566 str.) arba teismui pakeičiant restitucijos būdą⁶⁰. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo byloje Nr. 3K-7-874/2001, teismui pakeitus nuosprendį ir restitucijos būdu jo buvusiam teisėtam savininkui grąžinus butą, kuris buvo parduotas trečiojo asmens apgaulės įtakoje, reikalavimo teisė į pirkėjų sumokėtą pinigų sumą nuo buvusio buto savininko buvo perkelta pirkėjams⁶¹.

Taip pat reikalavimo teisė perleidžiama įstatymo pagrindu tuomet, kai skolininko laiduotojas ar įkaito davėjas įvykdo prievolę už skolininką (LR CK 6.83 str. 1 d. nustato, kad įvykdžiusiam prievolę laiduotojui pereina visos kreditoriaus teisės pagal tą prievolę, o LR CK 6.50 str. 3 d. numatyta, kad trečiajam asmeniui, įvykdžiusiam prievolę už skolininką, pereina kreditoriaus teisės, susijusios su skolininku). Kita vertus, pabrėžtina, kad paminėta LR CK 6.50 str. 3 d., nustatanti prievolės įvykdymą už trečiąjį asmenį kaip dar vieną įstatyminės cesijos atvejų, gali sukelti tam tikrų piktnaudžiavimo teise atvejų. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinėje byloje Nr. 3K-3-583/2005 buvo nagrinėjama situacija, kuomet nesąžiningas tretysis asmuo vienašališkai įvykdė bankrutuojančios įmonės prievolę didžiausiam tos bankrutuojančios įmonės kreditoriui – bankui, pervesdamas visą reikalavimo sumą į banko sąskaitą be banko sutikimo. Motyvuodamas

⁵⁸ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 5.1 str. 2 d. ir 3 d.// Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

⁵⁹ Žr. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.97 str. 3 d., 4 d., 6 d., ir 7 d.// Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

⁶⁰ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I), p. 142.

⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-874/2001, priimtoje 2001 m. lapkričio 15 d. http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=25501. Prisijungimo laikas: 2008-09-21.

prievolės įvykdymu už skolininką remiantis LR CK 6.50 str. 3 d., tretysis asmuo prašė teismo įtraukti jį į įmonės kreditorių sąrašą. Tarp buvusio bankrutuojančios įmonės kreditoriaus (banko) ir asmens, vienašališkai pervedusio visą reikalavimo sumą į banko sąskaitą, kilusį ginčą teismas sprendė remiantis Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo nuostatomis kaip *lex specialis*, nepasisakydamas dėl LR CK 6.50 str. 3 d. nuostatų taikymo. Vis dėlto, teismas nurodė, kad LR CK 6.50 str. 1 dalyje yra įtvirtinta bendroji taisyklė, kad dėl įvairių priežasčių už skolininką prievolę gali įvykdyti kitas asmuo tiek skolininko prašymu, tiek savo iniciatyva. Taigi prievolė gali būti įvykdyta visais atvejais, išskyrus kai šalių susitarimas ar prievolės esmė reikalauja, kad skolininkas ją įvykdytų asmeniškai⁶². Teismas pabrėžė prievolę įvykdžiusio asmens nesąžiningumą, t.y. tai, kad pasinaudojant minėtuju LR CK straipsniu, skolininkui priklausantis įkeistas turtas galėtų būti perimtas ateityje už kreditorinį reikalavimą, taip pažeidžiant kitų skolininko kreditorių interesus, nes gali būti perimtas daug vertingesnis turtas negu kreditorinių reikalavimų dydis (atsižvelgiant į bendrą taisyklę, kad reikalavimo įgijėjui pereina ir prievolės įvykdymui užtikrinti nustatytos teisės bei kitos papildomos pareigos⁶³). Be to, kreditoriui, turinčiam daugiau nei pusę visų kreditorinių reikalavimų, atsirastų galimybė priimti jam naudingus sprendimus kreditorių susirinkime ar kreditorių komitete⁶⁴.

Atsižvelgiant į tai, kad reikalavimo perleidimas daugelio autorių yra suprantamas iš esmės kaip santykis tarp pradinio ir naujojo kreditoriaus, toks įstatyminės cesijos būdas, kuomet pradiniam kreditoriui nežinant, naujasis kreditorius perima jo reikalavimo teisę, peržengia tradicinę cesijos sąvoką ir atskleidžia teisės spragą. Sekant minėtos LR CK normos formuluotė ir remiantis teismo išaiškinimais nagrinėtoje byloje, manytina, kad susiklosčius panašiai situacijai ne įmonės bankroto procese, galėtų kilti situacija, kuomet sąžiningos teisinių santykių šalies interesus tektų ginti remiantis bendraisiais teisės principais.

LR CK 6.101 str. 4 dalies 4 punktas nurodo dar vieną įstatyminės cesijos atvejų – kai regreso tvarka draudimo įmonei pereina kreditoriaus teisės, susijusios su skolininku, atsakingu už draudiminį įvykį. LR CK 6.1015 straipsnyje ta pati situacija – draudėjo teisių į žalos atlyginimą perėjimas draudikui yra įvardijamas kaip subrogacija. Nurodytuose LR CK straipsniuose vėlgi yra sutapatinamos įstatyminės cesijos, subrogacijos ir regreso sampratos. Šių sąvokų atskyrimas yra neabejotinai reikšmingas praktiniam tokių situacijų sprendimui, ypač nustatant senaties terminus.

⁶² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis byloje Nr. 3K-3-583/2005, priimta 2005 m. lapkričio 14 d. <http://www.infollex.lt/Praktika/tekstas.asp?id=56057&org=0prn=1>. Prisijungimo laikas: 2008-08-11.

⁶³ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.101 str. 2 d.// Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

⁶⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis byloje Nr. 3K-3-583/2005, priimta 2005 m. lapkričio 14 d. <http://www.infollex.lt/Praktika/tekstas.asp?id=56057&org=0prn=1>. Prisijungimo laikas: 2008-08-11.

Jeigu draudėjo teisių į žalos atlyginimą perėjimo atvejį įvardytume kaip regresą, tuomet pagal LR CK 1.127 str. 4 d. ieškinio senatis būtų pradedama skaičiuoti nuo pagrindinės prievolės įvykdymo momento (t.y., nuo draudimo išmokos išmokėjimo nukentėjusiajam už kaltininką). Tokiu atveju, nuo pradinės prievolės įvykdymo momento tretysis asmuo (draudikas) tampa skolininko kreditoriumi, t.y., įgyja reikalavimo teisę, kartu nuo šio momento prasideda ir ieškinio senaties terminas⁶⁵. Kita vertus, jeigu nurodytas atvejis būtų laikomas įstatymine cesija, remiantis bendra taisykle, toks prievolės asmenų pasikeitimas nepakeistų senaties termino ar jo skaičiavimo tvarkos⁶⁶. T. Kontauto nuomone, subrogaciją reikia skirti nuo regresinės prievolės⁶⁷. Autorius teigia, kad regresinė prievolė yra nauja prievolė (tokiu atveju, trečiajam asmeniui įvykdžius prievolę už skolininką, pagrindinė prievolė pasibaigia, o vietoj jos atsiranda nauja prievolė), tuo tarpu subrogacijos atveju, žalos atlyginimo prievolė nepasibaigia, tiesiog keičiasi žalos atlyginimo prievolės šalis⁶⁸. Tokiu atveju, ieškinio senaties terminai nesikeičia – draudikas yra saistomas ieškinio senaties terminų, kurie buvo taikomi draudėjo reikalavimui atlyginti žalą⁶⁹. Tokį požiūrį patvirtina ir keletas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarčių draudimo teisiniuose santykiuose. Pavyzdžiui, 2005 m. spalio 24 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-503/2005, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegija pažymėjo, kad subrogacija, numatyta LR CK 6.1015 straipsnyje, ir yra CK 6.101 str. 4 dalyje numatyta įstatyminė cesija, t.y. LR CK 6.1015 straipsnis yra vienintelis, kai įstatymo tai laikoma įstatymine cesija draudimo teisiniuose santykiuose⁷⁰. Atitinkamai, tokia pati išvada buvo padaryta LAT išplėstinei teisėjų kolegijai nagrinėjant civilinę bylą Nr. 3K-7-73/2007. Šioje byloje teismas pabrėžė, kad subrogacija, nustatyta LR CK 6.1015 straipsnyje, yra ne regresas, kaip sprendė pirmosios instancijos teismas, bet CK 6.101 str. 4 dalyje nustatyta įstatyminė cesija. Atkreiptinas dėmesys, kad jau pati subrogacijos formuluotė (lot. *subrogare* – „pakeisti, išrinkti vietoje kito“) parodo kreditorių pasikeitimo būdą egzistuojančioje prievolėje, nes LR CK 6.1015 str. 2 dalyje numatyta, kad reikalavimo teisė, perėjusi draudikui, įgyvendinama laikantis taisyklių, nustatančių draudėjo (naudos gavėjo) ir už žalą atsakingo asmens santykius⁷¹. Kitoje LAT byloje, nagrinėjant žalos atsiradimo situaciją, kuomet žalą kreditoriui

⁶⁵ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga Bendrosios nuostatos. Pirmas leidimas. Vilnius, Justitia, 2001, p. 257.

⁶⁶ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.128 str.// Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

⁶⁷ Kontautas T. Draudimo sutarčių teisė. Monografija. Vilnius, Justitia, 2007, p. 179.

⁶⁸ Ten pat, p. 179-180.

⁶⁹ Ten pat, p. 180.

⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-503/2005, priimtoje 2005 m. spalio 24 d. <http://ovada.tic.lt/lat/nutartis.aspx?id=31220>. Prisijungimo laikas 2008-05-06.

⁷¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-73/2007, priimtoje 2007 m. vasario 19 d. <http://www.infolex.lt/Praktika/tekstas.aspx?id=76065&org=0&prn=1>. Prisijungimo laikas – 2008-08-15.

(nukentėjusiajam) atlygino draudikas, teisėjų kolegija pabrėžė, kad žalos padarymo draudėjo turtui atveju draudikui perėjusi reikalavimo teisė įgyvendinama pagal deliktinę civilinę atsakomybę reglamentuojančias teisės normas⁷², o tai leidžia daryti išvadą, kad šalių teisinis santykis tokiu atveju išlieka tas pats, tuo pačiu toliau tęsiasi ir ieškinio senaties terminas. Subrogacijos, regreso ir įstatyminės cesijos santykį vertėtų nustatinėti atsižvelgiant į šių institutų tikslus – Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pabrėžęs, kad subrogacijos tikslas yra tas, kad naujasis kreditorius išlaikytų visas buvusio kreditoriaus teises (t.y., senosios prievolės privalumus), taip pat išvengtų nepagrįsto praturtėjimo⁷³. Pasak T. Kontauto, subrogacijos institutas draudime savotiškai drausmina draudiką ir draudėją. Draudikas, žinodamas, kad ieškinio senaties terminai gali pasibaigti, yra suinteresuotas kuo greičiau baigti draudžiamąjį įvykio administravimą ir priimti sprendimą dėl draudimo išmokos, o draudėjas, savo ruožtu, yra suinteresuotas apie jam padarytą žalą pranešti ilgai nedelsdamas⁷⁴. Manytina, kad įstatymų leidėjas sąmoningai priskyrė draudėjo teisių į žalą atlyginimą perėjimo draudikui atvejį prie įstatyminės cesijos atsižvelgiant į draudimo teisinių santykių svarbą. Įvykus draudimui įvykiui ir draudikui atlyginus žalą teisinis santykis išlieka tas pats (atsiradusi žala ir nuostolių išieškojimas iš kaltininko), bet į šį santykį įsiterpia tretysis asmuo (draudikas) kaip būdas nukentėjusiajam (draudėjui) greičiau gauti satisfakciją – nuostolių atlyginimą. Sekant tokiu aiškinimu, LR CK 6.101 str. 4 dalies 4 punktas yra keistinas, atsisakant nuorodos į kreditoriaus teisių perėjimą draudimo įmonei „regreso tvarka“.

Panašiai subrogacijos institutą aiškina ne tik lietuviai, bet ir užsienio autoriai. Pavyzdžiui, M. Skinner ir J. Coss teigia, kad pažodžiui subrogacija reiškia vieno asmens pakeitimą kitu, ir ši doktrina leidžia draudikui draudėjo vardu įgyvendinti bet kokias teises, kurias turėjo draudėjas prieš trečiuosius asmenis⁷⁵. J. J. O'Brien nurodo, kad subrogacijos atveju draudikas užima jo apdraustojo vietą ir įgyvendina bet kokias teises, kurias apdraustasis turi prieš pažeidėją/atsakovą⁷⁶. Autorius pabrėžia, kad subrogacijos atveju, draudimo bendrovės teisės negali viršyti draudėjo teisių – draudikas pasikeičia vietomis su draudėju tik to nuostolio, kurį draudikas yra apdraudęs ir kompensavęs, atžvilgiu⁷⁷. Atitinkamai, J. J. O'Brien kaip dažną praktikoje įvardija senaties taikymo

⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-554/2007, priimtoje 2007 m. gruodžio 11 d. <http://www.infolex.lt/praktika/tekstas.asp?id=82706&org=0prn=1>. Prisijungimo laikas: 2008-11-13.

⁷³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-503/2005, priimtoje 2005 m. spalio 24 d. <http://ovada.tic.lt/lat/nutartis.aspx?id=31220>. Prisijungimo laikas 2008-05-06.

⁷⁴ Kontautas T. Draudimo sutarčių teisė. Monografija. Vilnius, Justitia, 2007, p. 180.

⁷⁵ Skinner M., Coss J. Subrogation, p. 3. <http://www.aar.com.au/pubs/pdf/insur/pap7Jun06.pdf>. Prisijungimo laikas: 2008-10-21.

⁷⁶ O'Brien J. J. Distinct Subrogation Issues: Pandora's Box. http://www.ucc.ie/law/restitution/arti_subro.htm. Prisijungimo laikas: 2008-10-21.

⁷⁷ Ten pat.

klaidą subrogacijos atveju – „dažna pradedančiųjų subrogacijos specialistų klaida yra manyti, kad subrogacinio ieškinio senaties terminai yra pradedami skaičiuoti nuo apdraustojo reikalavimo patenkinimo dienos. Taip nėra. Subrogacinio reikalavimo senaties terminas pradedamas skaičiuoti tuo pačiu laiku, kaip ir apdraustojo pradinio reikalavimo.“⁷⁸

Subrogacijos ir regresio institutus ne visada atskiria net ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. LAT nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-456/2006, teismas subrogacijos santykius nepagrįstai kvalifikavo kaip regresą, dėl šios priežasties netinkamai pasisakė dėl ieškinio senaties terminų skaičiavimo⁷⁹. Visgi, dabartinėje LAT praktikoje šis minėtų LR CK normų aiškinimas vis dažniau yra tikslinamas ir koreguojamas⁸⁰. Pavyzdžiui, 2008 m. vasario 12 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-76/2008, teisėjų kolegija pabrėžė, kad pirmosios instancijos teismai, nustatę subrogacijos atvejį tarp draudimo bendrovių, taikė ne tas prievolinių santykių reguliavimą nustatančias taisykles, o bendrą regresiniams reikalavimams taikomą ieškinio senatį. Taip bylą nagrinėję teismai nukentėjusiojo asmens draudikui sukūrė daugiau teisių nei jų turėjo pats nukentėjusysis į žalą padariusio asmens draudiką pagal tos rūšies draudimo teisės aktus ir draudimo sutartį⁸¹.

Galiausiai, LR CK 6.101 str. 4 d. 5 p. nurodo kitus reikalavimo perėjimo įstatymuose nustatyta tvarka atvejus. LR CK komentare nurodoma, kad tokie atvejai yra reglamentuojami LR CK 6.111 – 6.114 straipsniuose⁸². Pažymėtina, kad užsienio valstybių civiliniai kodeksai atvejus, panašius į išvardytuosius LR CK 6.111 str. ir 6.114 str. priskiria prie subrogacijos (pvz., Kvebeko provincijos Civilinio kodekso 1656 str. reikalavimo perėjimo trečiajam šaliai atvejus, kurie yra praktiškai analogiški LR CK 6.114 str. nustatytiesiems, įvardija kaip subrogaciją⁸³, o Prancūzijos civilinio kodekso 1251 str., panašius reikalavimo perėjimo trečiajam asmeniui atvejus vadina įstatymine subrogacija⁸⁴). Plačiau minėtų LR CK nuostatų turinys ir tinkamas aiškinimas bus aptariami šio darbo 3 skyriuje „Regresas“.

Antra iš anksčiau įvardytų reikalavimo perleidimo sąlygų – paties reikalavimo perleidimo galimumas. LR CK 6.101 str. 1 dalyje nurodyta, kad galimas ir dalies reikalavimo teisės perleidimas. Dalies reikalavimo perleidimas yra galimas tik tuo atveju, jei prievolė, iš kurios kilęs

⁷⁸ O'Brien J. J. Distinct Subrogation Issues: Pandora's Box. http://www.ucc.ie/law/restitution/arti_subro.htm. Prisijungimo laikas: 2008-10-21.

⁷⁹ Kontautas T. Draudimo sutarčių teisė. Monografija. Vilnius, Justitia, 2007, p. 180.

⁸⁰ Žr. anksčiau minėtas LAT nutartis civilinėse bylose 3K-3-503/2005 ir 3K-7-73/2007.

⁸¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-76/2008, priimtoje 2008 m. vasario 12 d. <http://www.infollex.lt/Praktika/tekstas.asp?id=84287&org=0&prn=1>. Prisijungimo laikas: 2008-09-23.

⁸² Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I), p. 142.

⁸³ Kvebeko civilinis kodeksas (*Code Civil du Québec*) – <http://www.canlii.org/qc/laws/sta/ccq/20080818/whole.html>. Prisijungimo laikas 2008-10-20.

⁸⁴ Prancūzijos civilinis kodeksas (*Le Code civil des Française*).

http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes_traduits/code_civil_soma.htm. Prisijungimo laikas - 2008-10-20.

toks reikalavimas, yra dalomoji, todėl bet kuriuo atveju, anksčiau įvardyta nuostata turi būti aiškinama atsižvelgiant į LR CK 6.24 – 6.25 straipsnius, nustatančius prievolių dalumo/nedalumo kriterijus. Dalinis reikalavimo teisės perleidimas yra galimas ir užsienio valstybėse – remiantis Kvebeko provincijos civilinio kodekso 1637 str. 1 d., kreditorius trečiajam asmeniui gali perleisti visą ar dalį reikalavimo teisės į skolininką⁸⁵. Dalies reikalavimo teisės perleidimas yra leidžiamas ir bendrosios teisės valstybėse – Jungtinėse Amerikos Valstijose⁸⁶, Jungtinėje Karalystėje (išskiriant tokį perleidimą kaip neabsoliutų teisių perleidimą)⁸⁷, taip pat Italijoje⁸⁸ ir kitose Europos valstybėse⁸⁹. Tokio perleidimo atveju, ankstesnis kreditorius netenka savo reikalavimo teisės perleistoje dalyje (t.y. pasitraukia iš prievolės ir ją pakeičia naujasis kreditorius), tuo tarpu skolininko padėtis nesikeičia, nes nesikeičia skolos suma⁹⁰.

Ilgą laiką buvo manyta, kad būsimo reikalavimo perleidimas yra teisiškai neįmanomas, toks perdavimas buvo laikomas tik teoriniu ir abejotinai rimtu, dar daugiau – buvo bijomasi, kad skolininkas, turėdamas rimtų sunkumų, gali perleisti visas savo būsimas teises ir šitaip suvaržyti savo asmeninę ir ekonominę nepriklausomybę⁹¹. Kaip bebūtų, dabartinio LR CK 6.101 str. 3 dalis, kaip ir daugelio valstybių nacionalinė teisė pripažįsta būsimo reikalavimo perleidimo galimybę. Tokiu atveju, reikalavimo perleidimo sutartis yra sąlyginė, kaip reglamentuojama LR CK 6.30 – 6.32 straipsniuose⁹². Būsimo reikalavimu pagal šią nuostatą negalima laikyti reikalavimo pagal galiojančią sutartį, kurio mokėjimo terminas dar nėra suėjęs, ar reikalavimo pagal sąlyginę sutartį (teisinėje literatūroje toks reikalavimas yra laikomas esamu, o ne būsimu⁹³, o LR CK 6.30 str. 2 d. nurodo, kad prievolės sąlyginis pobūdis nėra kliūtis perleisti ar paveldėti iš jos kylančias teises). Kaip būsimas reikalavimas šiuo atveju suprantamas reikalavimas, kurio apskritai nėra reikalavimo perleidimo momentu – reikalavimas pagal sutartį, kurios cedentas dar nėra sudaręs, bet tikisi sudaryti (pvz., ketinimų protokolą pasirašiusio pardavėjo teisė reikalauti pardavimo kainos iš pirkėjo, kuomet nėra jokių garantijų, kad pirkimo – pardavimo sutartis apskritai bus sudaryta), ar darbuotojo teisė į jo būsimą darbo užmokestį, nors nėra aišku, kiek laiko truks jo darbo santykiai.

⁸⁵ Kvebeko civilinis kodeksas (*Code Civil du Québec*) – <http://www.canlii.org/qc/laws/sta/ccq/20080818/whole.html>. Prisijungimo laikas 2008-10-20.

⁸⁶ Farnsworth E. A. Farnsworth on Contracts, Vol. III Aspen Publishers, New York, 2004, p. 73-74.

⁸⁷ Richards P. Law of Contract, seventh edition. Harlow, Pearson Longman, 2006, p. 471.

⁸⁸ Mikelėnas V. Sutarčių teisė. Bendrieji lyginamieji sutarčių teisės klausimai. Vilnius, Justitia, 1996, p. 514.

⁸⁹ Žr. Kötz H., Flessner A. European Contract Law. Vol. 1: formation, validity and content of contracts; contract and third parties. Clarendon press, Oxford, 2002, p. 270.

⁹⁰ Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D., Cirtautienė S. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė, vadovėlis, trečioji laida. Mykolo Romerio universitetas, Vilnius, 2006, p. 83.

⁹¹ Kötz H., Flessner A. European Contract Law. Vol. 1: formation, validity and content of contracts; contract and third parties. Clarendon press, Oxford, 2002, p. 271.

⁹² Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I), p. 141.

⁹³ Farnsworth E. A. Farnsworth on Contracts, Vol. III Aspen Publishers, New York, 2004, p. 92.

Deja, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bylų, kuriose būtų sprendžiamas būsimos reikalavimo perleidimo klausimas, rasti nepavyko. Kita vertus, LAT yra pabrėžęs, kad kadangi cesijos sutartimi yra perleidžiamas ne daiktas, bet reikalavimo teisė, tai visų pirma, būtina nustatyti, ar apskritai tokia reikalavimo teisė egzistuoja⁹⁴. Atitinkamai, kitoje LAT nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-199/2008 teigiama, kad pradinis kreditorius (cedentas) gali perleisti reikalavimo teisę, kurią jis turi ir kuri yra galiojanti. Taigi, kilus šalių ginčui, pirma reikia nustatyti, ar pradinis kreditorius turėjo teisę, dėl kurios sudaryta reikalavimo perleidimo sutartis, ir ar ši jo teisė buvo galiojanti cesijos sutarties sudarymo metu⁹⁵. Paminėtina, kad šiose bylose buvo sprendžiamas klausimas dėl draudimo perleisti reikalavimą, kurio atžvilgiu negalimas išieškojimas (LR CK 6.102 str. 1 d., kuri bus aptariama vėliau), tačiau vis dėlto, šių dviejų reikalavimų visiškai atsieti yra neįmanoma (būsimo reikalavimo atžvilgiu cesijos sandorio sudarymo metu nėra galimas išieškojimas), todėl manytina, kad vėlesnė teismų praktika turėtų išspręsti šių dviejų LR CK nuostatų tinkamo aiškinimo klausimą.

Remiantis LR CK 6.102 str., draudžiama perleisti reikalavimą nurodytais atvejais:

1. Kai reikalavimo atžvilgiu yra negalimas išieškojimas;
2. Kai reikalavimą pageidaujama perleisti teisėjui, prokurorui ar advokatui, kurie dėl šio reikalavimo iškėltoje byloje atlieka savo tarnybines pareigas;
3. Kai reikalavimas yra neatsiejamai susijęs su kreditoriaus asmeniu.

Tačiau pateiktas negalimumo perleisti reikalavimą sąrašas nėra baigtinis⁹⁶. Kiti atvejai, kai yra draudžiama perleisti reikalavimą gali būti pateikti tiek LR CK (pvz., LR CK 6.101 str. 1 dalyje nurodoma, kad reikalavimo teisės perleidimas neturi pažeisti skolininko teisių ir labiau suvaržyti jo prievolės, kaip jau buvo aptarta, negalima perleisti dalies prievolės, kuri savo esme yra nedaloma ir kt.), tiek kituose įstatymuose (pvz., pagal Lietuvos Respublikos draudimo įstatymo 44 str. 1 d. draudimo įmonė, negavusi Priežiūros komisijos leidimo, negali perleisti savo draudimo sutarčių kitai draudimo įmonei, o pagal 73 str. 1 d. užsienio valstybės draudimo įmonės filialas neturi teisės perleisti visų ar dalies draudimo sutarčių draudimo įmonei ar kitos užsienio valstybės draudimo įmonės filialui, jeigu nebus išlaikyta teisės perimančio subjekto mokumo atsarga⁹⁷). Papildomi apribojimai reikalavimo teisės perleidimui gali būti nustatomi pačioje sutartyje, iš kurios kilo atitinkamas reikalavimas⁹⁸.

⁹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1255/2002, priimta 2002 m. spalio 28 d. <http://ovada.tic.lt/lat/nutartis.aspx?id=9418>. Prisijungimo laikas: 2008-05-06.

⁹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-199/2008, priimta 2008 m. birželio 30 d. <http://www.infolex.lt/Praktika/tekstas.asp?id=87908&org=0&prn=1>. Prisijungimo laikas: 2008-08-05.

⁹⁶ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I), p. 143.

⁹⁷ Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas//Valstybės žinios, 2003, Nr. 94-4246.

⁹⁸ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.101 str. 1 d./Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

Draudžiama perleisti reikalavimą, kurio atžvilgiu negalimas išieškojimas, t.y. galima perleisti tik galiojantį reikalavimą – tokį, kurį anksčiau ar vėliau bus galima įgyvendinti – patenkinti⁹⁹. Remiantis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, negalima perleisti neegzistuojančios, negaliojančios reikalavimo teisės; teisės, kuri jau perleista; teisės, kurios negalima įgyvendinti dėl to, kad skolininkas tapęs nemokiu dar iki reikalavimo teisės perleidimo ir pan.¹⁰⁰ Kaip minėta, LAT pabrėžia, kad reikalavimo teisė, kuri yra perleidžiama, cesijos sandorio sudarymo metu turi būti galiojanti ir turi priklausyti cedentui¹⁰¹. Nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-199/2008, LAT pažymėjo, kad teisės doktrinoje pripažįstama, jog vienas iš esminių prievolės galiojimo reikalavimų yra įmanomumas ją įvykdyti (LR CK 6.3 str. 4 d.), todėl susitarus dėl to, kas neįmanoma, prievolė negalioja. Teismas rėmėsi principu „niekas negali perduoti kitam daugiau teisių, nei pats turi“, todėl buvo pripažinta, kad cedentas, su kuriuo skolininkas reikalavimo perleidimo metu jau buvo atsiskaitęs, perleido naujam kreditoriui reikalavimo teisę, kurios pats neturėjo. Nustatyta, kad prievolės dalykas neatitiko įmanomumo reikalavimo (LR CK 6.3 str. 4 d.) ir sudarant sutartį, buvo pažeistas LR CK 6.102 str. 1 d. įtvirtintas imperatyvus draudimas, todėl sutartis yra niekinė¹⁰². Panašų reikalavimo perleidimo apribojimą užsienyje nustato Vokietijos civilinio kodekso 400 str. – reikalavimas negali būti perleidžiamas ta apimtimi, kuria negali būti vykdomas išieškojimas¹⁰³. Antra vertus, Kvebeko provincijos civilinis kodeksas nustato pareigą cedentui patvirtinti, kad perleidžiamas reikalavimas yra galiojantis ir jam priklauso¹⁰⁴, o Rusijos civilinis kodeksas (kaip ir LR CK 6.105 str. 1 d.) nustato cedento atsakomybę už perleisto reikalavimo galiojimą¹⁰⁵, todėl manytina, kad atskiras draudimas perleisti negaliojantį reikalavimą nėra būtinas.

Kaip minėta, taip pat yra draudžiama perleisti reikalavimo teisę teisėjui, prokurorui ar advokatui, kurie dėl šio reikalavimo iškeltaje byloje atlieka savo tarnybines pareigas. Teigiama, kad minėti draudimai yra aiškinami viešosios tvarkos ir profesinės etikos sumetimais¹⁰⁶. Paminėtina, kad

⁹⁹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I), p. 142.

¹⁰⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-199/2008, priimta 2008 m. birželio 30 d. <http://www.infolex.lt/Praktika/tekstas.asp?id=87908&org=0&prn=1>. Prisijungimo laikas: 2008-08-05.

¹⁰¹ Žr. Anksčiau paminėtas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėse bylose Nr. 3K-3-1255/2002 ir Nr. 3K-3-199/2008.

¹⁰² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-199/2008, priimta 2008 m. birželio 30 d. <http://www.infolex.lt/Praktika/tekstas.asp?id=87908&org=0&prn=1>. Prisijungimo laikas: 2008-08-05.

¹⁰³ Vokietijos civilinio kodekso 400 str. (*Bürgerliches Gesetzbuch*). http://bundesrecht.juris.de/englisch_bgb/index.html. Prisijungimo laikas: 2008-06-07.

¹⁰⁴ Kvebeko civilinio kodekso (*Code Civil du Québec*) 1639 str. <http://www.canlii.org/qc/laws/sta/ccq/20080818/whole.html>. Prisijungimo laikas 2008-10-20.

¹⁰⁵ Rusijos Federacijos civilinio kodekso (*Гражданский Кодекс Российской Федерации*) 390 str. <http://www.garweb.ru/project/law/doc/10064072/10064072-036.htm#1024>. Prisijungimo laikas 2008-06-07.

¹⁰⁶ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I), p. 143.

užsienio valstybių teisė taip pat nustato tam tikrus draudimus perleisti atitinkamus reikalavimus, kurie taip pat yra paremti viešosios tvarkos ir viešųjų interesų gynimu. Pavyzdžiui, Jungtinėse Amerikos Valstijose, yra draudžiama perleisti reikalavimą į darbuotojo darbo užmokestį (siekiama apginti ne tik pačių darbuotojų, bet ir jų šeimos narių interesus), taip pat draudžiama perleisti reikalavimo teises į piniginius mokėjimus pagal kai kurias viešąsias sutartis¹⁰⁷. Reikalavimą į darbo užmokestį H. Kötz ir A. Flessner apibūdina kaip teisę, kuri yra skirta individo aprūpinimui minimaliomis pragyvenimo lėšomis ir ją taip pat įvardija kaip neperleidžiamą daugelyje Europos valstybių¹⁰⁸. Lietuvos teisė atitinkamo draudimo perleisti savo būsimą darbo užmokestį nenustato. Pagal Lietuvos teisę, toks darbuotojo reikalavimas turėtų būti perleistinas bendraisiais pagrindais, nebent jis galėtų būti traktuojamas kaip reikalavimas, kuris yra neatsiejamai susijęs su kreditoriaus asmeniu.

Galiausiai, LR CK 6.102 str. 3 d. numato, kad draudžiama perleisti reikalavimą, kuris yra neatsiejamai susijęs su kreditoriaus asmeniu (reikalavimą išlaikyti, reikalavimą atlyginti žalą, padarytą dėl sveikatos sužalojimo ar gyvybės atėmimo ir t.t.). Neatsiejamai susiję su kreditoriaus asmeniu yra reikalavimai dėl asmeninių neturtinių teisių ir asmeninių neturtinių vertybių (teisė į vardą, gyvybę, sveikatą, kūno neliečiamybę, garbę, orumą, žmogaus privatų gyvenimą ir kt.), reikalavimai, susiję su naryste įvairiose organizacijose, reikalavimai, kylantys iš asmeninių paslaugų sutarčių ir panašiai¹⁰⁹. Pasak D. Ambrasienės, šiai grupei neabejotinai turėtų būti priskirti ir reikalavimai dėl pensijų, pašalpų. Kreditorių pasikeitimas tokiose prievolėse prieštarauja jų prigimčiai¹¹⁰. Panašius apribojimus asmeninio pobūdžio reikalavimo perleidimui nustato ir užsienio valstybių teisė. P. Richards teigia, kad, jei sutarties vykdymas reikalauja tam tikrų asmeninių savybių ar tarpusavio pasitikėjimo tarp šalių, tuomet bet kuri iš šalių gali reikalauti kad sutartį įvykdytų tik kita šalis asmeniškai. Taip yra dėl to, kad tokios sutarties esmę sudaro asmeniškasis jos įvykdymas ir reikalavimo pagal tokią sutartį perleidimas pažeistų jos esmę be kitos šalies sutikimo¹¹¹. Jungtinės Karalystės teismų praktika tokia sutartimi, neatsiejamai susijusia su kreditoriaus asmeniu, pripažįsta sutartį tarp autoriaus ir tam tikros leidyklos dėl tam tikro kūrinio sukūrimo ir išleidimo. Tokios išvados prieita remiantis tuo, kad autorius sudarė sutartį būtent su ta konkrečia leidykla būtent dėl atitinkamų jos savybių ar reputacijos¹¹². Jungtinių Amerikos Valstijų

¹⁰⁷ Farnsworth E. A. Farnsworth on Contracts, Vol. III Aspen Publishers, New York, 2004, p. 78-79.

¹⁰⁸ Kötz H., Flessner A. European Contract Law. Vol. 1: formation, validity and content of contracts; contract and third parties. Clarendon press, Oxford, 2002, p. 269.

¹⁰⁹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I), p. 143.

¹¹⁰ Ambrasienė D. Asmenų pasikeitimas prievolėje (kai kurie teoriniai ir praktiniai aspektai), p. 100.

¹¹¹ Richards P. Law of Contract, seventh edition. Harlow, Pearson Longman, 2006, p. 480.

¹¹² Ibid, p. 480.

teismų praktika asmeninio pobūdžio sutartimis pripažįsta garantijos davimą (garantija duodama konkretiems asmenims dėl tam tikrų jų savybių, todėl yra neperleistina), asmeninio pobūdžio paslaugų teikimą (draudimo agentas, dirbantis vienoje bendrovėje, jos susijungimo su kita bendrove atveju, neprivalo toliau teikti savo paslaugų naujai įkurtai bendrovei, nes draudimo įmonių, kaip ir atskirų asmenų, darbo metodai, principai ir reputacija skiriasi), nekonkuravimo susitarimus tarp bendrovės ir jos darbuotojų tos bendrovės pardavimo atveju, tam tikrais atvejais – netgi ilgalaikius susitarimus dėl prekių tiekimo pagal poreikį (atsižvelgiant į tai, kad naujojo kreditoriaus prekių poreikis gali visiškai skirtis nuo pradinio kreditoriaus, ir toks perleidimas iš esmės gali pakeisti skolininko prievolę ar ją be pagrindo apsunkinti)¹¹³. Atitinkamai, asmeninio pobūdžio reikalavimų perleidimo negalimumą nustato ir Vokietijos civilinio kodekso 399 str. – reikalavimas negali būti perleidžiamas jei prievolės įvykdymas kitam asmeniui, negu pradinis kreditorius, nėra įmanomas nepakeičiant prievolės esmės¹¹⁴, ir Rusijos civilinio kodekso 383 str., praktiškai identiškas LR CK 6.102 str. 3 daliai – teisių, neatsiejamai susijusių su kreditoriaus asmeniui, ypač reikalavimo išlaikyti ar atlyginti žalą sveikatos sužalojimo ar gyvybės atėmimo atveju, perleidimas nėra leidžiamas¹¹⁵.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, manytina, kad darbuotojo teisė į darbo užmokestį turėtų būti suprantama kaip asmeninio pobūdžio reikalavimas, kurio neįmanoma įvykdyti nepakeičiant prievolės esmės (leidus darbuotojui savo reikalavimą į darbo užmokestį perleisti trečiajam asmeniui, toks darbdavio mokėjimas jau būtų nebe mokėjimas už darbuotojo atliktas konkrečias darbo funkcijas, todėl prievolė neabejotinai pasikeistų). Juo labiau, darbo sutartimi asmuo įsipareigojo atlikti savo darbdaviui atitinkamas darbinės funkcijas – tuo tapdamas ir skolininku. Toks asmenų pasikeitimas darbo sutartiniuose santykiuose būtų ne tik reikalavimo perleidimas, bet kartu ir skolos perkėlimas, kuriam yra būtinas kreditoriaus sutikimas¹¹⁶. Todėl toks reikalavimo perleidimas neturėtų būti galimas, o jeigu ir būtų pripažįstamas galimu, sandoriui būtų reikalingas kreditoriaus (darbdavio) sutikimas. Paminėtina, kad LR CK komentaras asmeninio pobūdžio reikalavimų perleidimų draudimą įvardija kaip santykinį – teigiama, kad ši norma draudžia vienašalį reikalavimo teisės perleidimą. Pažymima, kad sutarties laisvės principas leidžia šalims, t.y. kreditoriui ir skolininkui, susitarti dėl reikalavimo teisės perleidimo ir minėtais atvejais¹¹⁷.

¹¹³ Farnsworth E. A. Farnsworth on Contracts, Vol. III Aspen Publishers, New York, 2004, p. 80-82.

¹¹⁴ Vokietijos civilinio kodekso (*Bürgerliches Gesetzbuch*) 399 str. http://bundesrecht.juris.de/englisch_bgb/index.html. Prisijungimo laikas: 2008-10-20.

¹¹⁵ Rusijos Federacijos civilinio kodekso (*Гражданский Кодекс Российской Федерации*) 383 str. <http://www.garweb.ru/project/law/doc/10064072/10064072-036.htm#1024>. Prisijungimo laikas 2008-10-20.

¹¹⁶ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.116 str. 1d./Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

¹¹⁷ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I), p. 143.

LR CK 6.101 str. 1 d. nuostata, numatanti, kad reikalavimo perleidimas neturi pažeisti skolininko teisių ir labiau suvaržyti jo prievolės, yra glaudžiai susijusi su jau aptartais asmeninės prievolės požymiais. Iš esmės draudžiama perleisti reikalavimo teisę, jei dėl tokio perleidimo naujasis kreditorius įgis daugiau teisių nei jų turėjo pradinis kreditorius, pradiniam ir naujajam kreditoriui draudžiama keisti prievolės įvykdymo būdą¹¹⁸, ar bet koku būdu apsunkinti skolininką reikalaujant prievolės įvykdymo. Pavyzdžiui, šiuo pagrindu galėtų būti nuginčytas reikalavimo sumokėti pirkimo kainą, kylančio iš pirkimo-pardavimo sutarties, perleidimas naujajam kreditoriui, kuris, pakeičia prievolės sumokėti pirkimo kainą įvykdymo terminą. Tokiu atveju, skolininko interesai yra nepagrįstai suvaržomi be jo sutikimo, prievolės esmė nesikeičia, tačiau keičiasi jos įvykdymo būdas, todėl manytina, kad toks perleidimas nėra galimas. E. A. Farnsworth prie tokių suvaržymų grupės priskiria reikalavimų, kylančių iš draudimo sutarčių, perleidimą (atsižvelgiant į tai, kad draudikas, prieš sudarydamas sutartį, įvertino draudimo riziką, pasikeitus apdrausto daikto savininkui, atitinkamai gali keistis ir rizika, todėl galimas draudiko teisių suvaržymas), taip pat asmenų pasikeitimą licencinėje sutartyje (licencijos davėjas, atsižvelgdamas į licencijos gavėjo reputaciją ir savybes, ir pasižada jį konsultuoti intelektinės nuosavybės objekto naudojimo procese. Toks pasižadėjimas yra neperleidžiamas, atsižvelgiant į tarp šalių kilusius pasitikėjimo santykius)¹¹⁹.

Atsižvelgiant į sutarčių laisvės principą, šalys bet kada savo sudarytoje sutartyje gali nustatyti, kad reikalavimas, kilęs iš tokios sutarties, negali būti perleidžiamas trečiajai šaliai apskritai, arba negali būti perleidžiamas be kitos šalies sutikimo. Tokiu atveju, sutarčių laisvės principui teikiama pirmenybė prieš laisvo perleidžiamumo principą¹²⁰. Tačiau verslo plėtojimosi tikslais sutarčių laisvės principas yra tam tikrais atvejais ribojamas, pavyzdžiui, sudarant faktoringo sutartį (kurios esmė, kaip bus aptarta vėliau, sudaro cesijos sandoris), negalioja draudimas perleisti piniginį reikalavimą (LR CK 6.907 str. 1 d.), t.y. piniginio reikalavimo perleidimas finansuotojui galioja ir tais atvejais, kai kliento ir skolininko sudaryta sutartis tai draudžia. Pasak D. Ambrasienės, šios nuostatos esmė yra ta, kad piniginio reikalavimo perleidimas bus teisėtas net ir tuo atveju, kai tarp kliento (kreditoriaus) ir skolininko prieš tai buvo sudaryta sutartis, numatanti sąlygą, draudžiančią perleisti reikalavimą¹²¹. Dar daugiau, pvz. Jungtinėse Amerikos Valstijose, piniginio reikalavimo perleidimo galimybės atsisakymas yra draudžiamas, o tais atvejais, kai tai yra leidžiama, perleidimo teisės atsisakymą įtvirtinančios nuostatos yra aiškinamos siauriausia įmanoma apimtimi (pvz., profesionalaus futbolo žaidėjo sutartyje su jį samdančiu klubu įtvirtinta nuostata,

¹¹⁸ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I), p. 143.

¹¹⁹ Farnsworth E. A. Farnsworth on Contracts, Vol. III Aspen Publishers, New York, 2004, p. 84-85.

¹²⁰ Ibid, p. 85.

¹²¹ Ambrasienė D. Asmenų pasikeitimas prievolėje (kai kurie teoriniai ir praktiniai aspektai), p. 102-103.

draudžianti klubui perleisti savo teises kitam klubui, aiškinama kaip nedraudžianti klubo teises perleisti kitam to paties klubo savininkui). Tuo tarpu įvykdytas reikalavimo teisės perleidimo sandoris, nors pradinė sutartis ir draudė tokį perleidimą, nėra laikomas negaliojančiu¹²². Kadangi Lietuvos teismų praktikoje tokios sudarytos sutarties galiojimo/negaliojimo klausimas spęstas nebuvo, vienareikšmiškai pasakyti, ar toks reikalavimo perleidimo sandoris galiojotų, ar negaliojotų, negalima. Manytina, kad atsižvelgiant į tai, kad skolininko sutikimas nebuvo gautas, reikalavimo perleidimo faktas negalėtų būti panaudotas nei prieš skolininką (LR CK 6.106 str. 1 d.), nei prieš trečiuosius asmenis (LR CK 6.109 str. 1 d.), ir todėl, sandoris neįgytų teisinės galios pilna apimtimi. Tokiu atveju, nors sandoris ir būtų laikomas sudarytu, teisinių pasekmių galėtų sukelti tik pradiniam ir naujam kreditoriui, o ne skolininkui ar tretiesiems asmenims. Kita vertus, pažymėtina ir tai, kad LR CK nuostatos nenumato sandorio ginčijimo pagrindo, kuomet sudarytas sandoris prieštarauja ne įstatymui, o sutarčiai. LR CK 6.189 str. 1 d. įtvirtina deklaratyvią sutarčių privalomumo šalims nuostatą („teisėtai sudaryta ir galiojanti sutartis jos šalims turi įstatymo galią“), tačiau pagrindo ginčyti tokią sutartį neįtvirtina. Galbūt skolininkas galėtų ginčyti tokį sandorį kaip prieštaraujantį imperatyvioms įstatymo normoms (LR CK 1.80 str.), tačiau mažai tikėtina, kad toks sandoris teisme būtų pripažintas niekiniu.

Dar viena iš reikalavimo teisės perleidimo sandoriui būtinų sąlygų – reikalavimo apibrėžtumas. Pasak V. Papijanc, reikalavimas turi būti apibrėžtas ne absoliučiai, o pakankamai, t.y., jo atsiradimo momentu mažiausiai turi būti aiškūs reikalavimo turinys, dydis ir skolininkas¹²³. Kita vertus, būsimojo reikalavimo perleidimo atveju, nėra aišku, ar apibrėžtas reikalavimas apskritai atsiras – yra tik tikėtina, kad jis atsiras. Kaip minėta, toks sandoris yra sąlyginis¹²⁴, todėl, sąlygai neatsiradus, sandoris neįsigaliojotų. Tol, kol nėra aišku, ta aplinkybė (sąlyga) atsiras, ar ne, nėra žinomas ir prievolės likimas¹²⁵. Toks aiškinimas patvirtina faktą, kad cesijos sandoris yra kauzalinis, t.y., priklausomas nuo pradinio sandorio, kurio pagrindu atsiradęs reikalavimas yra perleidžiamas. Neatsiradus reikalavimui, cesijos sandoris negaliojotų, kaip sandoris, sudarytas dėl neegzistuojančio objekto.

Ir, galiausiai, paskutinė sąlyga tinkamam reikalavimo perleidimo sandorio įvykdymui – skolininko sutikimas arba skolininko informavimas. Bendroji taisyklė, įtvirtinta LR CK 6.101 str. 1 d., nustato, kad perleidžiant reikalavimo teisę naujam kreditoriui, skolininko sutikimas nėra

¹²² Farnsworth E. A. Farnsworth on Contracts, Vol. III Aspen Publishers, New York, 2004, p. 86.

¹²³ Papijanc V. Reikalavimo perleidimas ir skolos perkėlimas – <http://verslas.banga.lt/lt/leidinys.printer/3d89fe5deaad2>. Prisijungimo laikas: 2008-05-06.

¹²⁴ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I), p. 141.

¹²⁵ Ten pat, p. 53.

reikalingas. Išimtys tokiai taisyklei gali būti nustatytos sutartimi arba įstatymu, pvz., to paties LR CK straipsnio 5 dalyje yra nustatyta, kad draudžiama perleisti reikalavimą be skolininko sutikimo, jei kreditoriaus asmuo skolininkui turi esminės reikšmės. Visgi tokia LR CK nuostata negali būti aiškinama plečiamai: Lietuvos apeliaciniame teisme nagrinėjamoje byloje Nr. 2A-402/2005¹²⁶ apeliantas E. P. (paskolos gavėjas) gindamasis teigė, kad kreditorius (bankas) jam, kaip skolininkui, turėjo esminės reikšmės, kadangi paskola, suteikta apeliantui, į kurią reikalavimo teisė buvo perleista trečiajam asmeniui, buvo suteikta remiantis Žemės ūkio ministerijos įsakymu dėl lengvatinių kreditų, skirtų iš JAV paramos žemės ūkiui fondo lėšų. Teisėjų kolegija, atmesdama tokį apelianto argumentą konstatavo, kad esant išduotai ir negrąžintai paskolai, aplinkybė, kad pinigai buvo skirti iš specialaus valstybinio fondo, neduoda pagrindo konstatuoti, jog kreditoriaus asmuo yra reikšmingas skolininkui¹²⁷. Manytina, kad šioje situacijoje skolininkui turėjo būti svarbu gauti tikslinės paskirties kreditą lengvatinėmis sąlygomis, taip pat kreditorius jam galėjo būti svarbus iki to laiko, kai paskola buvo suteikta (atsižvelgiant į tai, kad, galbūt, kituose bankuose šio lengvatinio kredito skolininkas nebūtų galėjęs gauti). Tačiau nuo tos dienos, kai skolininkas gavo kredito lėšas ir jam atsirado teisė jas grąžinti, jam iš tiesų nebebuvo svarbu, kam tas lėšas grąžinti, todėl manytina, kad šioje situacijoje skolininko sutikimas reikalavimo perleidimui nebuvo reikalingas. Lietuvos apeliacinio teismo civilinėje byloje Nr. 2-506/2007 atsakovas (skolininkas) ginčijo reikalavimo perleidimą, įvykusį be jo sutikimo. Atsakovas teigė, kad ieškovas neteisėtai perleido savo reikalavimą į atsakovą, siekdamas išvengti priešpriešinių ieškovo ir atsakovo reikalavimų, kilusių iš to paties sandorio, įskaitymo. Atsakovo nuomone, dėl galimo įskaitymo ir dėl to, kad šalių priešpriešiniai reikalavimai buvo kilę iš tos pačios sutarties, kreditoriaus (ieškovo) asmuo turėjo esminės reikšmės jam, kaip skolininkui. Minėtoje nutartyje, Lietuvos apeliacinis teismas nesutiko su skolininko argumentais, ir nurodė, kad reikalavimas buvo kilęs iš statybos rangos sutarties nevykdymo, todėl negali būti traktuojama kaip prievolė, susijusi su kreditoriaus asmeniu¹²⁸. Vis dėlto, tarp kreditoriaus ir skolininko susiklosčius fiduciariniams santykiams, kuomet ir iš šalių sudarytų sandorių, ir iš šalių tarpusavio santykių yra aišku, kad kreditoriaus asmuo skolininkui turi esminės reikšmės (pvz., bendrovės ir jos vadovo – direktoriaus santykiuose, gydytojo ir jo paciento santykiuose), skolininko sutikimas būtų reikalingas perleidžiant reikalavimą, kilusį iš minėtų teisinių santykių.

¹²⁶ Lietuvos apeliacinio teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-402/2005, priimta 2005 m. gruodžio 29 d. <http://www.infolex.lt/praktika/tekstas.asp?id=56622&org=0&prn=1>. Prisijungimo laikas: 2008-06-02.

¹²⁷ Ten pat.

¹²⁸ Lietuvos apeliacinio teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 2-506/2007, priimta 2007 m. rugpjūčio 16 d., <http://www.infolex.lt/Praktika/tekstas.asp?id=80230&org=0&prn=1>. Prisijungimo laikas 2008-08-11.

Tačiau net ir tuomet, kai perleidžiant reikalavimą, kreditoriaus asmuo neturi skolininkui esminės reikšmės ir jo sutikimo gauti nereikia, LR CK 6.109 str. 1 d. nustato, kad reikalavimo perleidimo faktas gali būti panaudotas prieš trečiuosius asmenis ir skolininką tik nuo to momento, kai skolininkas sutiko, kad reikalavimas būtų perleistas, arba nuo to momento, kai skolininkas gavo reikalavimo perleidimo faktą patvirtinančio dokumento kopiją ar kitoki reikalavimo perleidimo fakto įrodymą. To paties straipsnio penktojoje dalyje įtvirtinta taisyklė, kad pranešimu apie reikalavimo perleidimą yra laikomas sutarties dėl reikalavimo perleidimo perdavimas naujam kreditoriui ir šios sutarties pateikimas skolininkui, jeigu pradinis kreditorius raštu nepranešė skolininkui apie reikalavimo perleidimą. Remiantis šiomis nuostatomis, viena vertus, nustatoma, kad reikalavimo perleidimas tarp pradinio ir naujojo kreditoriaus galioja nuo pat sutarties, kuria remiantis tas reikalavimas perleidžiamas, įsigaliojimo (pvz., jei reikalavimas perleidžiamas atlygintinai, naujam kreditoriui kyla prievolė atsiskaityti su pradiniu kreditoriumi už įgytą reikalavimą), tačiau kita vertus, cesionarijui siekiant efektyviai naudotis visomis teisėmis į įgytą reikalavimą prieš skolininką ir trečiuosius asmenis, būtinas skolininko informavimas apie įvykusį perleidimą. Lietuvos apeliacinio teismo nutartyje civilinėje byloje Nr. 2A-191/2007 teisėjų kolegija nurodė, kad naujojo kreditoriaus reikalavimas įvykdyti prievolę negalioja, jeigu jis pareikštas nepateikus sutarties apie reikalavimo perleidimą. Taip pat nutartyje pažymėta, kad išvardytomis nuostatomis siekiama apsaugoti sąžiningus skolininką bei kitus teisinių santykių dalyvius, kuriems nežinomas reikalavimo perleidimas¹²⁹.

Atsižvelgiant į aukščiau išdėstyta, manytina, kad pasirašyta sutartis, kuria perleistas reikalavimas, pilną galią įgyja tik nuo to momento, kai apie jos sudarymą yra informuojamas skolininkas, o iki to momento, kai skolininkas sutiko, kad reikalavimas būtų perleistas arba gavo reikalavimo perleidimo faktą patvirtinančio dokumento kopiją, sutartis tarp pradinio ir naujojo kreditoriaus galioja tik ta apimtimi, kurią D. Ambrasienė įvardija kaip reikalavimo perleidimo pagrindą – sandorį, kurio pagrindu pradinis kreditorius perduoda naujam kreditoriui reikalavimo teisę reikalavimo perleidimo forma (pirkimas-pardavimas, mainai, dovanojimas ar kt.)¹³⁰.

Pastebėtina, kad Lietuvos teismų praktika reikalavimą informuoti skolininką apie įvykusį cesijos sandorį aiškina siauriau, negu jurisprudencija. Kaip nurodyta LR CK 6.109 str. 5 d. komentare, CK nenustato jokių specialių pranešimo skolininkui apie prievolės įvykdymą formos reikalavimų. Tai gali būti padaryta ir raštu, ir žodžiu, naudojantis šiuolaikinėmis telekomunikacijų

¹²⁹ Lietuvos apeliacinio teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-191/2007, priimta 2007 m. gegužės 8 d. <http://infolex.lt/praktika/tekstas.asp?id=78228&org=0&prn=1>. Prisijungimo laikas 2008-06-02.

¹³⁰ Ambrasienė D. Asmenų pasikeitimas prievolėje (kai kurie teoriniai ir praktiniai aspektai), p. 97.

priemonėmis, jeigu sutartyje šalys nėra aptarusios specialios tokio pranešimo formos¹³¹. Pažymėtina, kad cesijos sutarties pateikimas skolininkui čia įvardijamas tik kaip vienas iš galimų pranešimo skolininkui apie prievolės įvykdymą būdų¹³². Kita vertus, aukščiau paminėtoje nutartyje Lietuvos apeliacinis teismas pažymėjo, kad naujojo kreditoriaus pareikštas reikalavimas vykdyti sutartį negalioja, jeigu pareikštas nepateikus sutarties apie reikalavimo perleidimą. Ši taisyklė netaikoma, jeigu pirmesnysis kreditorius raštu pranešė skolininkui apie reikalavimo perleidimą¹³³ (tokia taisyklė įtvirtinta LR CK 6.109 str. 7 dalyje, kuriame cesijos sutarties pateikimas skolininkui yra traktuojamas kaip vienintelis būdas informuoti skolininką apie prievolės įvykdymą, kada apie tokį įvykdymą jam praneša naujasis kreditorius). Manytina, kad sistemiškai aiškinant LR CK nuostatas, negalima būtų teigti, kad LR CK nenustato jokių specialių pranešimo skolininkui apie reikalavimo perleidimą reikalavimų. Priešingai, aptartos nuostatos kaip tik nustato specifinę tokio pranešimo formą – arba rašytinį pradinio kreditoriaus pranešimą, arba cesiją įforminančios sutarties pateikimą skolininkui kartu su naujojo kreditoriaus reikalavimu.

Pažymėtina, kad tokie griežti reikalavimai informuojant skolininką apie prievolės įvykdymą gali sukelti tam tikrų praktinių problemų. Pavyzdžiui, LR CK nuostatos neatsižvelgia į reikalavimo perleidimo sandorio šalių tarpusavio santykių konfidencialumo problemą. Naujasis kreditorius gali būti suinteresuotas neatskleisti skolininkui sąlygų, kuriomis jis įsigijo reikalavimą iš pradinio kreditoriaus (kas būtų neišvengiama, jeigu jis privalėtų skolininkui pateikti reikalavimo perleidimą įtvirtinančios sutarties kopiją). Viena vertus, tokia situacija galėtų būti išspręsta pradiniam ir naujam kreditoriui susitarus, kad apie reikalavimo teisės perleidimą skolininką informuos pradinis kreditorius. Tačiau pradinis kreditorius nėra suinteresuotas ginti naujojo kreditoriaus interesų, todėl gali susiklostyti situacija, kuomet naujasis kreditorius bus priverstas atskleisti skolininkui savo ir pradinio kreditoriaus sudaryto sandorio sąlygas. Manytina, kad ateityje įvardytos problemos sprendimas galėtų būti išspręstas teismų praktikoje, pavyzdžiui, pripažįstant naujojo kreditoriaus teisę informuoti skolininką apie reikalavimo teisės perleidimą pateikiant reikalavimo perleidimą įforminančios sutarties išrašą, abiejų šalių patvirtinimą apie sudarytą cesijos sandorį arba nustatant pradinio kreditoriaus pareigą dalyvauti pranešant skolininkui apie įvykusį reikalavimo perleidimą.

LR CK 6.109 str. 3 d. nustato specifinę pranešimo apie reikalavimo teisės, kuri įstatymų nustatyta tvarka įregistruota viešajame registre (pavyzdžiui, įkeitimu (hipoteka) užtikrintos teisės arba nekilnojamojo turto nuomos teisės), perleidimą tvarką. Apie tokį perleidimą pranešama

¹³¹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I), p. 152.

¹³² Ten pat, p. 152.

¹³³ Lietuvos apeliacinio teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-191/2007, priimta 2007 m. gegužės 8 d. <http://infolex.lt/praktika/tekstas.asp?id=78228&org=0&prn=1>. Prisijungimo laikas 2008-06-02

įstatymų nustatyta tvarka ir šis perleidimo faktas pažymimas viešajame registre¹³⁴. Pažymėtina, kad nei LR CK, nei teismų praktikoje nėra aiškiai įvardyta, ar tokiu atveju atskiras pranešimas skolininkui yra reikalingas, ar reikalavimo perleidimo fakto išviešinimas viešajame registre yra pakankamas pagrindas naujam kreditoriui reikalauti prievolės įvykdymo iš skolininko.

Manytina, kad LR CK 6.109 straipsnis, atitinkamai kaip ir LR CK 6.106 str. nuostatos (bus aptariama šio darbo 1.1.4. poskyryje „Cesijos sandorio šalių teisės ir pareigos“), reglamentuojančios skolininko informavimą, turėtų būti aiškinamas kaip apimantis ir tuos atvejus, kuomet skolininkas žinojo, arba turėjo žinoti apie įvykusį reikalavimo perleidimą. Tokiu atveju, reikalavimo perleidimo faktą turėtų būti galima panaudoti prieš skolininką nuo to momento, kuomet jis sužinojo/turėjo sužinoti apie įvykusį reikalavimo perleidimą. Priešingu atveju, būtų sudaromos sąlygos skolininkui piktnaudžiauti savo teise pasirenkant, kuriam kreditoriui įvykdyti prievolę, kuomet apie perleistą reikalavimą jis jau žino, nors formaliai pranešimo apie įvykusį reikalavimo perleidimą dar nėra gavęs, o tai sukeltų teisinio neapibrėžtumo situaciją, kuomet į pranešimo apie reikalavimo perleidimą skolininkui faktą būtų žiūrima per daug formaliai. Apibendrinant aukščiau išdėstyta, pastebėtina, kad LR CK nuostatos, reglamentuojančios skolininko informavimą apie reikalavimo perleidimą, įstatymų leidėjo yra suformuluotos pernelyg griežtai. Todėl teisės doktrina ir teismų praktika turėtų minėtas CK nuostatas aiškinti siekiant suderinti sąžiningų pradinio, naujojo kreditorių ir skolininkų interesus bei išvengti galimų piktnaudžiavimo teise atvejų.

1.1.3 Reikalavimo perleidimo pasekmės

Kaip buvo minėta, reikalavimo perleidimo pasekmė – naujojo kreditoriaus atsiradimas, išnykus senajam (kai perleidžiamas visas reikalavimas) ar jam liekant (perleidus dalį reikalavimo)¹³⁵. Skolininko padėtis teisiniame santykiyje nesikeičia, nes skolos suma išlieka nepakitusi, keičiasi tik subjektas, kuriam prievolė turi būti įvykdyta. Laikomasi nuostatos, kad skolininkui nėra jokio skirtumo, kam įvykdyti prievolę tam tikromis sąlygomis¹³⁶. Remiantis LR CK 6.101 str. 2 d., reikalavimo įgijėjui pereina ir prievolės įvykdymui užtikrinti nustatytos teisės bei kitos papildomos teisės. Pavyzdžiui, naujam kreditoriui tokiu atveju pereina ne tik nustatytas įkeitimas, laidavimas, bet ir teisė į palūkanas, netesybas, vaisius, pajamas ir pan.¹³⁷. Tačiau

¹³⁴ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.109 str. 3 d./Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

¹³⁵ Papijanc V. Reikalavimo perleidimas ir skolos perkėlimas – <http://verslas.banga.lt/lt/leidinys.printer/3d89fe5deaad2>. Prisijungimo laikas: 2008-05-06.

¹³⁶ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I), p. 147.

¹³⁷ Ten pat, p. 141.

paminėtina, kad nuostata, nurodanti bendrąją papildomų prievolių perėjimo taisyklę reikalavimo perleidimo atveju, yra dispozityvi, todėl šalys reikalavimo sutartyje gali nustatyti šios taisyklės išimtis; o tokiu atveju, bus vykdomas dalinis reikalavimo teisės perleidimas¹³⁸. Faktą, kad aptariama norma yra dispozityvi, yra patvirtinęs ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-597/2006. Nutartyje buvo kilęs ginčas dėl reikalavimo teisės perleidimo apimties, t.y., ar pirminis kreditorius, perleisdamas teisę reikalauti skolos grąžinimo, kartu perleido tokios prievolės užtikrinimo teisę. Nagrinėdamas senojo (1964 m.) Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 238 str., kurio 3 dalyje buvo nustatyta, kad „reikalavimo įgijėjui pereina teisės, nustatytos prievolės įvykdymui užtikrinti“¹³⁹, teismas pažymėjo, kad nagrinėjama norma yra dispozityvi, todėl cesijos sutarties šalys galėjo susitarti dėl to, kad papildomos reikalavimo įvykdymo užtikrinimo teisės nebus perleidžiamos. Tai būdavo išimtis iš teisės normoje nustatytos prezumpcijos¹⁴⁰.

Užsienio valstybių teisė taip pat nustato akcesorinių prievolių perėjimo taisyklę reikalavimo perleidimo atveju. Pavyzdžiui, Vokietijos civilinio kodekso 401 str. 1 d. nustato, kad kartu su perleistu reikalavimu, naujam kreditoriui pereina hipotekos, laivo įkeitimo ar kitos prievolės įvykdymui užtikrinti nustatytos teisės, bei reikalavimui nustatytos laidavimo teisės¹⁴¹. Rusijos civilinio kodekso 384 str. taip pat nustatoma, kad naujam kreditoriui pereina reikalavimui užtikrinti nustatytos bei kitos papildomos teisės¹⁴². Kvebeko provincijos civilinio kodekso 1638 str. nurodyta, kad reikalavimo perleidimas apima ir jo akcesorines teises¹⁴³. Remiantis Prancūzijos civilinio kodekso 1250 str. 1 d., įstatyminės subrogacijos metu, kreditorius, kuriam skolininko prievolę įvykdo tretysis asmuo, subrogacijos metu perleidžia jam savo teises, reikalavimus, ankstesnių mokėjimų ar įkeitimo teises į skolininką¹⁴⁴.

Kalbant apie prievolės įvykdymui užtikrinti nustatytų šalutinių teisių perleidimą kartu su pagrindine prievole ar atskirai nuo jos, derėtų paminėti hipotekos, kaip specifinės akcesorinės prievolės, perleidimo ypatumus. Kaip teigia R. Juodka, hipoteka turi savo specifiką ir nėra gryna

¹³⁸ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I), p. 141.

¹³⁹ 1964 m. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 238 str. 3 d.

<http://www.infolex.lt/scripts/sarasas2.dll?Tekstas=1&Id=8&Vr=39#238str>. Prisijungimo data: 2008-10-23.

¹⁴⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-597/2006, priimta 2006 m. lapkričio 8 d.

<http://www.infolex.lt/praktika/tekstas.asp?id=67814&org=0&prn=1>. Prisijungimo laikas 2008-06-02.

¹⁴¹ Vokietijos civilinio kodekso (*Bürgerliches Gesetzbuch*) 401 str. http://bundesrecht.juris.de/englisch_bgb/index.html. Prisijungimo laikas: 2008-10-20.

¹⁴² Rusijos Federacijos civilinio kodekso (*Гражданский Кодекс Российской Федерации*) 390 str.

<http://www.garweb.ru/project/law/doc/10064072/10064072-036.htm#1024>. Prisijungimo laikas 2008-06-07.

¹⁴³ Kvebeko civilinio kodekso (*Code Civil du Québec*) 1638 str.

<http://www.canlii.org/qc/laws/sta/ccq/20080818/whole.html>. Prisijungimo laikas 2008-10-20.

¹⁴⁴ Prancūzijos civilinis kodeksas (*Le Code civil des Français*).

http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes_traduits/code_civil_soma.htm. Prisijungimo laikas - 2008-10-20.

išvestinė prievolė, kokia, tarkime, yra laidavimas¹⁴⁵. Išskirdamas hipotekos, kaip pagrindinio reikalavimo užtikrinimo priemonės, reglamentavimo ypatumus, autorius teigia, kad, perleidus reikalavimo teisę pagal pagrindinę prievolę, hipotekos reikalavimas techniniu požiūriu savaime niekaip negalėtų pereiti naujam kreditoriui. Taip įvyktų tik perdavus hipotekos lakštą indosamentu ir jį įregistravus centriniame hipotekos registre. Be to, kalbant apie hipotekos reikalavimo pasibaigimo pagrindą, galima padaryti išvadą, kad pasibaigus pagrindinei prievolei, hipoteka *ipso jure* nepasibaigtų, kaip, pavyzdžiui, būtų laidavimo sutarties atveju. Apskritai hipotekos pasibaigimas yra siejamas net ne su užtikrinamosios prievolės įvykdymu (pasibaigimu), o su hipotekos išregistravimu iš hipotekos registro¹⁴⁶. Kita vertus, tokie hipotekos specifiniai požymiai galėtų būti siejami su privaloma hipotekos registracija viešajame registre. Nagrinėdamas hipotekos reikalavimo perleidimą, nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 3K-3-597/2006, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, kad tokiu atveju, kai reikalavimo teisė perleidžiama kartu su įkeitimo teise, įkeitimo teisės turėtojo pasikeitimas turėtų būti įregistruotas hipotekos registre. Tokio veiksmo neatlikus, trečiųjų asmenų atžvilgiu negalima remtis įkaito turėtojo pasikeitimo faktu, bet dėl įkaito turėtojo pasikeitimo neišviešinimo įkeitimo teisė nepasibaigia. Cesijos sutarties šalių teisės ir pareigos lemia jų tarpusavio santykiuose įvykęs pasikeitimas, o ne šio pasikeitimo išviešinimo faktas¹⁴⁷. LAT praktika patvirtina, kad hipoteka yra išvestinė (akcesorinė) prievolė ir ji priklauso nuo pagrindinės prievolės likimo, todėl R. Juodkos nuomone, naujam kreditoriui perleidus dalį reikalavimo, kilusio iš pagrindinės prievolės, jam pereina ir hipotekos kaip akcesorinės teisės, užtikrinančios pagrindinę prievolę, dalis¹⁴⁸. Remiantis šia išvada, perleidžiant hipoteka užtikrintą prievolę, šalys negalėtų susitarti, kad tokia akcesorinė prievolė visa apimtimi lieka pradiniam kreditoriui (nors tokią galimybę suponuoja dispozityvus LR CK 6.101 str. 2 dalies pobūdis). Pavyzdžiui, pradinis kreditorius (paskolos davėjas), perleidžia reikalavimo teisę į dalį paskolos naujam kreditoriui. Pradinis ir naujasis kreditorius pageidauja nustatyti, kad hipoteka, nustatyta visos paskolos grąžinimui užtikrinti, lieka pradiniam kreditoriui likusiai paskolos daliai užtikrinti. Kadangi LR CK tokio dalinio reikalavimo teisės perleidimo nedraudžia, manytina, kad jis turėtų būti leidžiamas. Kiek kitokia situacija susiklostytų perleidžiant reikalavimą, kuris yra užtikrinamas laidavimu. Atsižvelgiant į tai, kad laidavimas yra papildoma (šalutinė) prievolė¹⁴⁹, ir ją ištinka pagrindinės prievolės likimas, manytina, kad perleidžiant dalį reikalavimo, užtikrinto

¹⁴⁵ Juodka R. Hipotekos reikalavimo perleidimo analizė: teorinės ir praktinės problemos // Teisė, 2004, Nr. 50, p. 4.

¹⁴⁶ Ten pat, p. 5.

¹⁴⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-597/2006, priimta 2006 m. lapkričio 8 d. <http://www.infollex.lt/praktika/tekstas.asp?id=67814&org=0&prn=1>. Prisijungimo laikas 2008-06-02.

¹⁴⁸ Juodka R. Hipotekos reikalavimo perleidimo analizė: teorinės ir praktinės problemos // Teisė, 2004, Nr. 50, p. 9.

¹⁴⁹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.76 str. 2 d.//Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

laidavimu, laidavimo prievolė sektų pagal pagrindinę prievolę, išskyrus tokius atvejus, kai laidavimo prievolė iš esmės pasikeistų ir dėl to be laiduotojo sutikimo padidėtų laiduotojo atsakomybė arba atsirastų kitos laiduotojui nepalankios pasekmės¹⁵⁰.

Paminėtina, kad tiek užsienio valstybių teisėje, tiek Lietuvos teismų praktikoje vyrauja nuostata, kad naujasis kreditorius reikalavimo perleidimo atveju yra saistomas pradinio kreditoriaus ir skolininko sutarties sąlygų, tarp jų ir nustatančių iš šios sutarties kylančių ginčų teisingumą¹⁵¹.

1.1.4 Cesijos sandorio šalių teisės ir pareigos

Perleidus reikalavimą, tarp šio teisinio santykio dalyvių susiklosto dvejopo pobūdžio teisiniai santykiai. Pirma, susiklosto atitinkami santykiai tarp pradinio ir naujojo kreditoriaus, o antra – tarp naujojo kreditoriaus, kaip reikalavimo perėmėjo, ir skolininko, kuris teisiniame santykiyje išlieka nepasikeitęs.

Viena iš svarbiausių cedento pareigų cesionarijui – tai pareiga perduoti naujam kreditoriui dokumentus, patvirtinančius reikalavimo teisę ir papildomas teises, įtvirtinta LR CK 6.104 str. Tokia naujojo kreditoriaus teisė yra būtina jam siekiant tinkamai įgyvendinti reikalavimo teisę į skolininką, taip pat ginant savo reikalavimo teises prieš trečiuosius asmenis. Kadangi skolininkas naujam kreditoriui gali reikšti visus atsikirtimus, kuriuos jis turėjo pradiniam kreditoriui (LR CK 6.107 str. 1 d.), naujam kreditoriui yra itin svarbu turėti visus dokumentus, patvirtinančius įgytą reikalavimo teisę, galimo ginčo atveju. Vokietijos civilinio kodekso 402 str. nustato, kad pradinis kreditorius privalo perduoti naujam kreditoriui visą informaciją ir pateikti visus dokumentus, reikalingus įrodant perleidžiamą reikalavimo teisę, tokia apimtimi, kiek tokios informacijos ir dokumentų jis turi¹⁵². Panašus reikalavimas nustatytas daugelio Europos valstybių civilinių įstatymų¹⁵³.

Pradinis kreditorius atsako naujam kreditoriui už šiam perduoto reikalavimo negaliojimą, tačiau pagal bendrąją taisyklę neatsako už tai, kad skolininkas perduoto reikalavimo neįvykdo¹⁵⁴. Pradinis kreditorius privalėtų atsakyti naujam kreditoriui, jeigu perleistas reikalavimas anksčiau jau buvo tinkamai perleistas trečiajai šaliai, jei reikalavimas jau yra įvykdytas, yra suėjęs

¹⁵⁰ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.87 str. 4 d./Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

¹⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-199/2008, priimta 2008 m. birželio 30 d. <http://www.infolex.lt/Praktika/tekstas.asp?id=87908&org=0&prn=1>. Prisijungimo laikas: 2008-08-05. Taip pat žr.: Kötz H., Flessner A. European Contract Law. Vol. 1: formation, validity and content of contracts; contract and third parties. Clarendon press, Oxford, 2002, p. 280.

¹⁵² Vokietijos civilinio kodekso (*Bürgerliches Gesetzbuch*) 401 str. http://bundesrecht.juris.de/englisch_bgb/index.html. Prisijungimo laikas: 2008-10-20.

¹⁵³ Kötz H., Flessner A. European Contract Law. Vol. 1: formation, validity and content of contracts; contract and third parties. Clarendon press, Oxford, 2002, p. 275.

¹⁵⁴ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.105 str. 1d./Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

reikalavimo teisės senaties terminas, sandoris, kuriuo pagrindu atsiradęs reikalavimas, prieštarauja imperatyvioms įstatymo normoms ir yra niekinis ar kt. atvejais. Tokioje situacijoje, naujasis kreditorius, kurio reikalavimas nebuvo patenkintas, gali iš pradinio kreditoriaus reikalauti atlyginti nuostolius¹⁵⁵. Manytina, kad tokiu atveju, naujojo kreditoriaus nuostolius sudarytų atlyginimas (jei toks buvo), sumokėtas pradiniam kreditoriui už perleidžiamą reikalavimą, išlaidos, kurias naujasis kreditorius patyrė, siekdamas reikalavimo įgyvendinimo ir, galbūt (jei reikalavimas buvo didesnis, nei už jį sumokėtas atlyginimas) – skirtumas tarp reikalavimo, kurį jis įgijo ir pagrįstai tikėjosi įgyvendinti, ir atlyginimo, sumokėto už reikalavimo perleidimą pradiniam kreditoriui.

Pastebėtina, kad LR CK 6.105 str. 2 ir 3 dalys nustato bendrosios taisyklės, kad pradinis kreditorius atsako už perduoto reikalavimo negaliojimą, bet neatsako už tai, kad skolininkas tokio reikalavimo neįvykdo, išimtis, atsižvelgiant į tai, ar reikalavimo perleidimo sandoris buvo atlygintinis, ar ne. Jei reikalavimo perleidimo sandoris buvo neatlygintinis, cedentas įgyja įstatymine pareigą garantuoti, kad reikalavimo teisė sandorio sudarymo metu galioja ir priklauso cedentui (garantija pagal įstatymą), tačiau neprivalo patvirtinti naujam kreditoriui, kad skolininkas įvykdys prievolę. Tokiu būdu, naujam kreditoriui tenka su įgytos reikalavimo teisės įvykdymu susijusi rizika¹⁵⁶. Dar daugiau, įstatyminė garantija cedentui negalioja tuo atveju, jei naujasis kreditorius įgyja reikalavimo teisę savo rizika arba reikalavimo teisės perleidimo metu žinojo arba turėjo žinoti apie neapibrėžtą reikalavimo teisės pobūdį¹⁵⁷. Tokiu būdu, įstatymų leidėjas sąmoningai įpareigojo asmenį, neatlygintinai įgyjantį teisę į gautiną pinigų sumą, būti atidesnį ir nustatė jam griežtesnę pareigą pasidomėti įgyjamos teisės turiniu bei galimybe ją įgyvendinti. Bet kuriuo atveju, net po reikalavimo perleidimo sandorio sudarymo, kuomet naujasis kreditorius gauna reikalavimo teisę patvirtinančius dokumentus, matydamas, kad prievolė neegzistavo sudarant sandorį, jis turi teisę reikalauti pripažinti sudarytą cesijos sandorį pripažinti negaliojančiu kaip prieštaraujantį imperatyvioms įstatymo normoms (konkrečiai – LR CK 6.102 str. 1 d.) ir reikalauti atlyginti nuostolius.

Kita vertus, įstatymų leidėjas numato, kad cesionarius, įgydamas reikalavimo teisę pagal atlygintinį sandorį, turi pagrįstų lūkesčių tikėtis, kad jo įgyjama reikalavimo teisė yra galiojanti. Tuo pačiu, LR CK 6.105 str. 3 d. nustato platesnės apimties įstatyminę garantiją pradiniam kreditoriui nei neatlygintinės cesijos atveju. Kadangi naujasis kreditorius pradiniam sumoka už perleidžiamą reikalavimo teisę, pradinis kreditorius turi garantuoti, kad skolininkas yra mokus. Šiuo atveju, taip

¹⁵⁵ Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D., Cirtautienė S. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė, vadovėlis, trečioji laida. Mykolo Romerio universitetas, Vilnius, 2006, p. 84.

¹⁵⁶ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I), p. 146.

¹⁵⁷ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.105 str. 2 d.//Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

pat egzistuoja pradinio kreditoriaus pareiga garantuoti, kad perleidžiama reikalavimo teisė galioja¹⁵⁸. Tačiau cedento atsakomybė už skolininko nemokumą yra apribota įstatymu – iš jo negalima išieškoti daugiau, negu jis gavo iš naujojo kreditoriaus už reikalavimo perleidimą¹⁵⁹. Aptariamų LR CK nuostatų aiškinimas leidžia daryti išvadą, kad nepaisant cesijos sandorio atlygintinumo, pradinis kreditorius visuomet pilna apimtimi atsako už perleidžiamo reikalavimo galiojimą.

Užsienio valstybių teisėje nustatomos panašios atsakomybės už perleidžiamo reikalavimo galiojimą taisyklės (pvz., Rusijoje pradinis kreditorius atsako už perleidžiamo reikalavimo galiojimą, bet neatsako už tokio reikalavimo neįvykdymą¹⁶⁰, Kvebeko provincijos civilinis kodeksas nustato pareigą cedentui garantuoti, kad perduodamas reikalavimas yra galiojantis ir jam priklauso, o tuo atveju, jei reikalavimas yra perleidžiamas atlygintinai ir pradinis kreditorius patvirtina, kad skolininkas yra mokus, jis atsako už skolininko mokumą tik reikalavimo perleidimo sandorio metu ir tik atlyginimo, gauto už perleidimą, apimtimi¹⁶¹). H. Kötz ir A. Flessner teigimu, tokios taisyklės šalių gali būti suvaržytos arba apskritai panaikintos šalių susitarimu¹⁶². Gramatiškai aiškinant LR CK 6.105 str. 1 d. nuostatos formuluotę „pradinis kreditorius atsako naujam kreditoriui už šiam perduoto reikalavimo negaliojimą, tačiau neatsako už tai, kad skolininkas šio reikalavimo neįvykdo, išskyrus atvejus, kai pradinis kreditorius laiduoja naujam kreditoriui už skolininką“, galima teigti, kad pradinio kreditoriaus atsakomybė šalių susitarimu plečiama kitaip, nei garantuojant už skolininką, būti negali. Dėl cedento atsakomybės siaurinio teismų praktikos nėra, tačiau remiantis žodiniu normos aiškinimu, manytina, kad norma yra imperatyvi, o šalys savo susitarimu negali pakeisti imperatyvių teisės normų, nustatančių civilinę atsakomybę, jos formą ar dydį¹⁶³.

Kaip buvo minėta, antroji perleidžiant reikalavimą susiklostančių santykių rūšis – tai santykiai tarp naujojo kreditoriaus ir skolininko, nuo kurio priklauso, ar perleidžiamas reikalavimas bus įvykdytas¹⁶⁴. Kadangi reikalavimo perleidimo santykyje skolininkas nedalyvauja kaip sandorio šalis ir jo teisės ir pareigos perleidus reikalavimą nesikeičia, viena iš svarbiausių teisių skolininkui, yra teisė reikšti naujojo kreditoriaus reikalavimams visus atsikirtimus, kuriuos jis galėjo reikšti pradiniam kreditoriui tuo momentu, kai gavo pranešimą apie reikalavimo perleidimą. Pasak H. Kötz

¹⁵⁸ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I), p. 147.

¹⁵⁹ Ten pat, p. 147.

¹⁶⁰ Rusijos Federacijos civilinio kodekso (*Гражданский Кодекс Российской Федерации*) 390 str. <http://www.garweb.ru/project/law/doc/10064072/10064072-036.htm#1024>. Prisijungimo laikas 2008-06-07.

¹⁶¹ Kvebeko civilinio kodekso (*Code Civil du Québec*) 1638-1639 str. <http://www.canlii.org/qc/laws/sta/ccq/20080818/whole.html>. Prisijungimo laikas 2008-10-20.

¹⁶² Kötz H., Flessner A. *European Contract Law*. Vol. 1: formation, validity and content of contracts; contract and third parties. Clarendon press, Oxford, 2002, p. 280.

¹⁶³ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.252 str. 2 d.//Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

¹⁶⁴ Papijanc V. Reikalavimo perleidimas ir skolos perkėlimas – <http://verslas.banga.lt/lt/leidinys.printer/3d89fe5deaad2>. Prisijungimo laikas: 2008-05-06.

ir A. Flessner, netgi jeigu reikalavimo perleidimas yra galiojantis, tai neturėtų užkirsti kelio skolininkui gintis nuo reikalavimo ar pareikšti priešinį ieškinį, kuriame naujam kreditoriui pareiškiami atsikirtimai, kad skola niekada nebuvo atsiradusi, kad ji nebegalioja, kad buvo padarytas mokėjimo atidėjimas, suėjęs reikalavimo senaties terminas, ar jis yra negaliojantis dėl bet kokių kitų priežasčių¹⁶⁵. Tačiau, ginant sąžiningo reikalavimo įgijėjo teises, LR CK 6.107 str. 2 d. yra nustatyta šios taisyklės išimtis – atvejais, kai yra perduodamas reikalavimas pagal pareikštinį skolos dokumentą, skolininkas neturi teisės atsikirsti naujam kreditoriui motyvuodamas tuo, kad prievolė buvo apsimestinė ar fiktyvi arba kad perleidimas draudžiamas, jeigu naujasis kreditorius perleidžiant reikalavimą nežinojo/negalėjo žinoti apie tokias aplinkybes. Viena vertus, tokia išimtis gina sąžiningą įgijėją – atsižvelgiant į tai, kad reikalavimuose pagal pareikštinius skolos dokumentus nėra svarbus nei dokumento tikslas, nei jo sudarymo aplinkybės ir pačiame dokumente jos nėra atspindėtos, naujasis kreditorius dažniausiai objektyviai negali sužinoti, kad tokia prievolė yra apsimestinė ar fiktyvi. Teisės ginčyti pareikštinį skolos dokumentą dėl to, kad jis negalėjo būti perleistas, apribojimas galėtų būti pateisinamas pareikštinių skolos dokumentų specifiskumu, t.y., jiems nustatomi griežti formos, turinio reikalavimai, todėl pačiame dokumente privalo būti nurodyta, ar toks dokumentas gali būti perleidžiamas, ar ne. Kita vertus, atsižvelgiant į tai, kad pareikštinį skolos dokumentą išduoda pats skolininkas, žinodamas šių dokumentų specifiskumą, reikalavimo pagal tokį dokumentą perleidimo riziką jis turėtų įvertinti prieš išduodamas tokį dokumentą.

Skolininko teisė reikšti naujam kreditoriui bet kokius atsikirtimus įtvirtinta ir užsienio teisėje – Vokietijos civilinio kodekso 404 str.¹⁶⁶, Kvebeko provincijos civilinio kodekso 1643 str. 1 d.¹⁶⁷, Rusijos civilinio kodekso 386 str.¹⁶⁸.

Negana to, skolininkas, turintis priešpriešinį reikalavimą pradiniam kreditoriui, gali įskaityti naujojo kreditoriaus reikalavimą, išskyrus tuos atvejus, kai:

- apie reikalavimo perleidimą skolininkas žinojo tokio priešpriešinio reikalavimo atsiradimo momentu;

¹⁶⁵ Kötz H., Flessner A. European Contract Law. Vol. 1: formation, validity and content of contracts; contract and third parties. Clarendon press, Oxford, 2002, p. 282.

¹⁶⁶ Vokietijos civilinio kodekso (*Bürgerliches Gesetzbuch*) 404 str. http://bundesrecht.juris.de/englisch_bgb/index.html. Prisijungimo laikas: 2008-10-20.

¹⁶⁷ Kvebeko civilinio kodekso (*Code Civil du Québec*) 1643 str. <http://www.canlii.org/qc/laws/sta/ccq/20080818/whole.html>. Prisijungimo laikas 2008-10-20.

¹⁶⁸ Rusijos Federacijos civilinio kodekso (*Гражданский Кодекс Российской Федерации*) 386 str. <http://www.garweb.ru/project/law/doc/10064072/10064072-036.htm#1024>. Prisijungimo laikas 2008-06-07.

- priešpriešinio reikalavimo senaties terminas suėjo prieš sužinant apie reikalavimo teisės perleidimą;
- priešpriešinio reikalavimo įvykdymo terminas suėjo po to, kai skolininkas sužinojo apie reikalavimo perleidimą.

Pažymėtina, kad tokiu atveju įskaitant reikalavimus, turi būti laikomasi bendrųjų sąlygų, reglamentuojančių prievolės pasibaigimą įskaitymo būdu: pirma, skolininko ir pradinio kreditoriaus reikalavimai turi būti priešpriešiniai, t.y. pradinis kreditorius turi būti skolininku skolininko atžvilgiu, o skolininkas turi būti kreditoriumi pradinio kreditoriaus atžvilgiu, antra, pagal kiekvieną reikalavimą turi būti suėjęs terminas, ir trečia, priešpriešiniai reikalavimai turi būti vienas prieš kitą (remiantis LAT praktika, sąvoka „vienarūšiai reikalavimai“ yra taikytina ne prievolės rūšiai, o prievolės objektui. Todėl nėra jokių kliūčių įskaityti piniginių reikalavimų, kurie atsirado iš skirtingų sutarčių, arba iš sutarties, iš vienos pusės, ir nesutartinės prievolės, iš kitos pusės)¹⁶⁹. Remiantis LR CK 6.131 str. 1 ir 2 d., įskaitymui pakanka vienašalio vienos prievolės šalies pareiškimo, todėl tokiu atveju, užtektų informuoti naująjį kreditorių apie reikalavimų įskaitymą.

Dar viena iš skolininko teisių reikalavimo perleidimo teisiniuose santykiuose – skolininko informavimas apie įvykusį reikalavimo perleidimą – jau buvo aptarta šio darbo 1.1.2. poskyryje „Sąlygos reikalavimo perleidimui“. Tačiau pažymėtina, kad skolininko informavimas cesijos teisiniuose santykiuose sukelia tam tikras teises pasekmes ir yra reikšmingas prievolės tinkamo įvykdymo aspektu. LR CK 6.106 str. 1 dalyje nustatyta, kad jei apie reikalavimo perleidimą skolininkui nebuvo pranešta, laikoma, kad prievolės įvykdymas pradiniam kreditoriui yra tinkamas. Susiklosčius tokiai situacijai, naujam kreditoriui gali tekti ginti savo interesą teismine tvarka, reikalaujant iš pradinio kreditoriaus jo be pagrindo įgyto turto (atsižvelgiant į tai, kad tarp jo ir naujojo kreditoriaus sudaryta sutartis dėl reikalavimo teisės perleidimo galioja tik tarp šalių, tačiau negalioja skolininkui ir tretiesiems asmenims, nes skolininkui apie reikalavimo perleidimą nebuvo pranešta). Pastebėtina, kad LR CK nuostatą, įtvirtinančią skolininko teisę įvykdyti prievolę pradiniam kreditoriui, jei apie įvykusį perleidimą jam nebuvo pranešta, reikėtų aiškinti siauriau – kaip neapimančią atvejų, kuomet skolininkas žinojo arba turėjo žinoti apie įvykusį reikalavimo perleidimą (galimus skolininko nesąžiningumo atvejus). Tokiu atveju, skolininkas, įvykdydamas prievolę pradiniam, o ne naujam kreditoriui, atsakys už netinkamą prievolės įvykdymą¹⁷⁰. Bet kuriuo atveju, reikalavimo perleidimo santykiuose, skolininko interesai turėtų būti ir yra pagrįstai ginami –

¹⁶⁹ Įskaitymas kaip tarpusavio prievolių pabaiga. <http://www.verum.lt/view.php?id=179&lg=LT>. Prisijungimo laikas: 2008-05-06.

¹⁷⁰ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I), p. 148.

kadangi reikalavimo perleidimui nėra reikalingas skolininko sutikimas, daugumoje atvejų apie sudarytą cesijos sandorį jis nežino, todėl naujasis kreditorius, neinformuodamas apie įvykusį reikalavimo teisės perleidimą skolininko, prisiima negatyvių tokio neinformavimo padarinių riziką¹⁷¹. Pastebėtina, kad jei skolininkas įvykdo prievolę pradiniam kreditoriui po to, kai jam buvo pranešta apie reikalavimo teisės perleidimą naujam kreditoriui, toks prievolės įvykdymas nebus laikomas tinkamu įvykdymu, ir naujasis kreditorius galės reikalauti skolininką įvykdyti prievolę jam, o tuo tarpu pradinio kreditoriaus įgytas turtas galės būti iš jo išreikalaujamas remiantis LR CK 6.237 str. nuostatomis. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nutartimi civilinėje byloje Nr. 3K-3-59/2005, LAT pažymėjo, kad tiek pagal faktoringą, tiek pagal bendrąsias cesiją reglamentuojančias nuostatas (LR CK 6.909 str. ir 6.109 str.), skolininkas, kuriam buvo pranešta apie įvykusį reikalavimo teisės perleidimą, privalėjo prievolę įvykdyti naujam kreditoriui. Prievolės įvykdymas klientui (pradiniam kreditoriui), šiuo atveju nėra tinkamas prievolės įvykdymas. Kadangi prievolė nebuvo tinkamai įvykdyta, teismas iš atsakovo (skolininko) priteisė ieškovo (naujojo kreditoriaus) naudai reikalavimo sumą. Taip pat teismas pažymėjo, kad tai, ką atsakovas (skolininkas) sumokėjo pradiniam kreditoriui (klientui pagal faktoringo sutartį), skolininkas gali išreikalauti pagal LR CK 6.237 - 6.242 straipsnius¹⁷².

Kita vertus, pažymėtina, kad tokiu atveju, jeigu kyla ginčas, kuriam iš kreditorių priklauso reikalavimas, skolininkas turi teisę atsisakyti vykdyti prievolę konkrečiam kreditoriui, ir gali prievolę įvykdyti įmokėdamas sumą į notaro, banko ar kitos kredito įstaigos depozitinę sąskaitą¹⁷³. Pastebėtina, kad ši nuostata yra aiškintina plečiamai, t.y. kaip apimanti ir tuos atvejus, kuomet tarp šalių kylantys ginčai dėl tikrojo reikalavimo turėtojo yra neteisminiai. LR CK 6.106 str. 2 d. komentare teigiama, kad aptarta nuostata taip pat taikoma ir tais atvejais, kai skolininkui kyla pagrįstų abejonių, kas yra tikrasis kreditorius (pvz., jei naujasis kreditorius nepateikia dokumentų, patvirtinančių reikalavimo perleidimą ir pan.)¹⁷⁴. Nepasinaudojęs tokia teise, skolininkas, įvykdydamas prievolę pasirinktam asmeniui, prisiima visą galimą tokio įvykdymo riziką. Tai reiškia, kad paaiškėjus, jog prievolė įvykdyta asmeniui, kuris neturėjo reikalavimo teisės, tikrasis kreditorius turės teisę reikalauti iš skolininko jam įvykdyti prievolę¹⁷⁵.

Tokios pačios taisyklės remiantis LR CK 6.106 str. 1 d. yra taikomos tuomet, kai reikalavimas yra perleidžiamas kelis kartus. Tokiu atveju, reikalavimo įvykdymas vienam iš

¹⁷¹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I), p. 148.

¹⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-59/2005, priimta 2005 m. vasario 7 d. <http://www.infolex.lt/Praktika/tekstas.asp?id=48220&org=0prn=1>. Prisijungimo laikas: 2008-08-05.

¹⁷³ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.106 str. 3 d./Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

¹⁷⁴ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I), p. 148.

¹⁷⁵ Ten pat, p. 148.

paskesniųjų kreditorių yra laikomas tinkamu. Pastebėtina, kad ši LR CK nuostata nėra pakankamai aiški, Lietuvos teisinėje literatūroje nėra aptariamų jos taikymo prielaidos. Galėtų būti išskiriami du atvejai, kuomet reikalavimas yra perleidžiamas keliems kartus. Pirmia, tokiu atveju tas pats kreditorius gali perleisti tą patį reikalavimą keliems kreditoriams (t.y. kreditorius A perleidžia reikalavimą kreditoriui B, o po kurio laiko – tą patį reikalavimą perleidžia kreditoriui C). Antra, reikalavimas gali būti perleistas keleto kreditorių vieno kitam (D perleidžia E, E perleidžia F, o F savo ruožtu perleidžia G). Iš paminėtos normos nėra aišku, kuriai situacijai būtų taikoma joje įtvirtinta taisyklė. Sistemiškai aiškinant LR CK nuostatas, manytina, kad pirmuoju atveju, antrasis reikalavimo perleidimas, sudarytas tarp A ir C būtų tiesiog negaliojantis, kaip reikalavimas, dėl kurio negalimas išieškojimas (LR CK 6.102 str. 1 d.), todėl prievolės įvykdymas kreditoriui C negalėtų būti laikomas tinkamu. Toks kelių cesionarų konkurencijos atvejis daugelyje valstybių sprendžiamas prioriteto principu, t.y. reikalavimą įgyja tas cesionaras, kuriam jis buvo perleistas pirmiausiai¹⁷⁶. K. Zweigert ir H. Kötz pažymi, kad tokioje situacijoje klausimo, kuriam iš kelių cesionarų skolininkas gali įvykdyti prievolę, atsakymas priklauso nuo to, apie kurią iš perleidimų skolininkas žinojo¹⁷⁷. Asmuo, įgijęs neegzistuojančią reikalavimo teisę, neturėtų patirti daugiau naudos nei asmuo, kuris tą teisę įgijo iš tikrųjų. Todėl galima teigti, kad LR CK 6.106 str. 1 d. nustatyta taisyklė yra taikytina antruoju atveju (t.y. kai reikalavimas perleidžiamas keleto kreditorių vienas kitam).

Nagrinėjant antrąją situaciją, tarkime kad pirmojo reikalavimo perleidimo atveju skolininkas buvo informuotas apie perleidimą, antrojo nebuvo, o trečiuoju atveju, naujasis kreditorius G informuoja skolininką apie perleistą reikalavimą ir kartu pateikia jam reikalavimo perleidimo sutartį tarp trečiojo kreditoriaus (F) ir jo paties (G). Remiantis gramatiniu LR CK 6.106 str. 1 d. normos aiškinimu, sektų išvada, kad reikalavimo įvykdymas kiekvienam iš paskesniųjų kreditorių (t.y., arba E, arba F, arba G), yra laikomas tinkamu prievolės įvykdymu. Tokiu atveju gali susiklostyti situacija, kuomet skolininkas įvykdytų prievolę kreditoriui F, kuris nebuvo informavęs skolininko apie įvykusį reikalavimo perleidimą ir nebuvo pareikalavęs prievolės įvykdymo. Tuo tarpu naujasis kreditorius G, kuris šioje reikalavimų grandinėje būtų sąžiningas reikalavimo teisės įgijėjas, pranešęs apie savo teisę skolininkui, netektų teisės reikalauti prievolės įvykdymo iš skolininko, kuris gavo pranešimą apie jo teisę į reikalavimą, tačiau savo valia prievolę įvykdė ankstesniajam kreditoriui. Kreditorius G tokiu atveju nepagrįstai nukentėtų dėl to, kad nei kreditorius E (kaip pradinis kreditorius), nei kreditorius F (kaip naujasis kreditorius) neinformavo skolininko apie įvykusį antrąjį reikalavimo perleidimo sandorį, t.y. jis patirtų neigiamų pasekmių dėl trečiųjų

¹⁷⁶ Zweigert K., Kötz H. Lyginamosios teisės įvadas. Vilnius, Eugrimas, 2001, p. 377.

¹⁷⁷ Ten pat, p. 377.

asmenų veiksmų, kurie nuo jo apskritai nepriklausė. Vis dėlto, tinkamą šios normos aiškinimą ir taikymą turėtų suformuoti būsima teismų praktika.

1.2 Faktoringo sutartis, kaip atskira reikalavimo perleidimo (cesijos) sandorio rūšis

Faktoringas Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse yra priskirtas prie atskirų sutarčių rūšių ir yra reglamentuojamas LR CK šeštosios knygos „Prievolių teisė“ IV dalies „Atskiros sutarčių rūšys“ XLV skyriuje „Faktoringas“. Atsižvelgiant į šios sutarties ypatybes, dauguma autorių pabrėžia, kad faktoringas yra specifinė sutartis, tačiau kartu neatmeta jos santykio su reikalavimo perleidimu – cesija. Pasak D. Ambrasienės, savo prigimtimi tai yra cesija, bet turinti savitus kvalifikuojančius požymius, kurie leido šią sutartį laikyti savarankiška sutartimi¹⁷⁸. Palyginti su cesija, išskiriami šie kvalifikuojantys faktoringo požymiai: (1) piniginis perleidžiamo reikalavimo pobūdis, (2) išankstinė mokėjimo forma, (3) finansuotojas gali būti tik bankas arba kitas pelno siekiantis juridinis asmuo įstatymų nustatyta tvarka turintis teisę vykdyti faktoringo veiklą¹⁷⁹. Kita vertus, lietuvių teisinėje literatūroje dėl cesijos ir faktoringo santykio yra išreikšta ir kitokia nuomonė – Ž. Skibarkienė, išnagrinėjusi faktoringo teisinių santykių ypatumus, teigia, kad cesija faktoringo atveju yra tik akcesorinio pobūdžio, t.y. nėra savarankiška, o tik papildo pagrindinį faktoringo sandorį būdama cedento skolos grąžinimo finansuotojui (cesionarui) priemone, apmokėjimo būdu¹⁸⁰. Apskritai, klausimas ar faktoringas yra cesijos rūšis, ar cesija faktoringo sandoryje yra tik elementas, išreiškiantis būdą grąžinti skolą, nėra itin svarbus teisės normų, reglamentuojančių faktoringo teisinius santykius taikymo aspektu. Ž. Skibarkienė, kaip ir kiti autoriai, pripažįsta, kad faktoringo santykiams subsidiariai turėtų būti taikomos ne tik reikalavimo perleidimą reglamentuojančios teisės normos, bet ir normos, reglamentuojančios daugelį kitų civilinių teisinių santykių¹⁸¹. Lietuvos teismų praktikoje faktoringo teisiniams santykiams kartu su specialiosiomis, faktoringą reglamentuojančiomis teisės normomis (LR CK 6.903 – 6.912 str.) yra taikomos bendrosios reikalavimo perleidimą reglamentuojančios teisės normos (LR CK 6.101 – 6.110 str.)¹⁸². Kaip minėta, teisinėje literatūroje pripažįstama, kad vertinant cesijos teisinius santykius, būtina išskirti tris dalykus: prievolę, iš kurios atsirado teisės, esančios reikalavimo perleidimo dalyku, antra, perleidimo pagrindą – sandorį, kurio pagrindu pradinis kreditorius

¹⁷⁸ Ambrasienė D. Asmenų pasikeitimas prievolėje (kai kurie teoriniai ir praktiniai aspektai), p. 102.

¹⁷⁹ Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D., Cirtautienė S. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė, vadovėlis, trečioji laida. Mykolo Romerio universitetas, Vilnius, 2006, p. 85.

¹⁸⁰ Skibarkienė Ž. Reikalavimo perleidimas ir faktoringas p. 119.

¹⁸¹ Ten pat, p. 118.

¹⁸² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-59/2005, priimta 2005 m. vasario 7 d. <http://www.infolex.lt/Praktika/tekstas.asp?id=48220&org=0prn=1>. Prisijungimo laikas: 2008-08-05.

perduoda naujam kreditoriui reikalavimo teisę reikalavimo perleidimo forma, ir trečia, patį cesijos sandorį, kuriuo perleidžiamas reikalavimas. Šiuo atveju, faktoringo sutartis išreiškia tik vieną iš trijų cesijos elementų, t.y. išreiškia sandorį, kurio pagrindu pradinis kreditorius perduoda naujam kreditoriui reikalavimo teisę (sandorio forma). Manytina, kad dėl savo specifiškumo faktoringo sutartis įgyja kreditavimo, ir daugelio kitų teisinių santykių požymių, tačiau tai nepanaikina sandorio esmės – cesijos. Kaip buvo aptarta, cesijos sandoris yra kauzalinis sandoris, priklausomas nuo savo tikslo. Faktoringo sutarties esmę sudarančios cesijos atveju, reikalavimo perleidimo tikslas yra pradinio kreditoriaus (kliento) verslo finansavimas – faktoringas padeda pagerinti pinigų srautus eksportuotojo versle¹⁸³.

Pasak C. Murray, D. Holloway ir D. Timson-Hunt, eksporto faktoringu finansinė institucija, vadinama faktoriumi, sutinka atleisti eksportuotoją nuo finansinės eksporto sandorio naštos, ypač – nuo mokėtinų sumų surinkimo iš eksportuotojo pirkėjų, tam, kad eksportuotojas galėtų susikonsoliduoti į savo tikrąją veiklą – savo produktų pardavimą ir reklamą¹⁸⁴. Pabrėžtina faktoringo nauda vis sparčiau besivystančiuose verslo santykiuose – faktoringas įgalina pardavėją gauti finansavimą neįkeičiant turto, pagerina įmonės likvidumą, palengvina įmonei pinigų srautų planavimą, efektyviai surenkami pinigai, todėl sumažėja abejotinų skolų įmonėje, eliminuoja nemalonų bendravimą su įmonės skolininkais, kai tenka raginti sumokėti už gautas prekes, suteiktas paslaugas, taip pat leidžia apsisaugoti nuo pirkėjų mokumo rizikos ir kt.¹⁸⁵

Šiame darbo skyriuje bus detaliau aptarti faktoringo sutarties sąvoka, faktoringo rūšys, šalių teisės ir pareigos ir kitos sutarties ypatybės, pagrindžiant faktoringo, kaip atskiros cesijos sandorio pagrindą išreiškiančios sutarties, bruožus.

1.2.1 Faktoringo samprata, požymiai

R. Vyšniauskaitė faktoringą apibūdina kaip teisės reikalauti iš skolininko grąžinti skolą perleidimą finansuotojui, kai finansuotojas, sumokėjęs kreditoriui (klientui) didžiąją dalį skolininko skolos, įgyja reikalavimo teisę į skolininką¹⁸⁶. Panašią faktoringo sampratą pateikia ir M. Gupta: faktoringas – tai piniginio reikalavimo, atsiradusio pardavus prekes ar suteikus paslaugas,

¹⁸³ Murray C., Holloway D., Timson-Hunt D. Schmitthoff's Export Trade. The Law and Practice of International Trade, Eleventh edition, London, Sweet & Maxwell, 2007, p. 255.

¹⁸⁴ Ibid, p. 255.

¹⁸⁵ <http://www.factoringas.lt/lt/pages/factoringo-privalumai>. Prisijungimo laikas: 2008-10-14.

¹⁸⁶ Vyšniauskaitė R. Faktoringas – teisės reikalauti grąžinti skolą perleidimas //Juristas, 2007 rugsėjis, Nr. 9, p. 3.

perleidimas faktoringo įmonei už pinigus¹⁸⁷. Pasak J. Šato, faktoringo esmę sudaro mokestinio reikalavimo (debitorinės skolos), priklausančio kreditoriui pagal pirkimo – pardavimo, paslaugų teikimo arba darbų atlikimo kontraktą (sutartį), perleidimas (perdavimas) trečiajam asmeniui – specializuotai faktoringo kompanijai arba bankui, susiejant šį perleidimą su faktoriaus įsipareigojimu nedelsiant (kreditavimo tvarka) arba per trumpą laiką (gavus iš skolininko lėšų) sumokėti pardavėjui (paslaugų arba darbų užsakovui) už tam tikrą prekių (paslaugų arba darbų) dalį¹⁸⁸.

LR CK 6.903 str. 1 d. pateikia tokią faktoringo sutarties sampratą – faktoringo sutartimi viena šalis (finansuotojas) perduoda arba įsipareigoja perduoti kitai šaliai (klientui) pinigus mainais už kliento (kreditoriaus) piniginių reikalavimų, susijusių su prekių pardavimu, darbų atlikimu ar paslaugų teikimu, trečiajam asmeniui (skolininkui), o klientas perleidžia arba įsipareigoja perleisti finansuotojui piniginių reikalavimų skolininkui (mokėjimas su sąlyga perleisti piniginių reikalavimų) ir mokėti sutartyje nustatytą atlyginimą. Iš pateikto apibrėžimo galima išskirti tokius pagrindinius faktoringo sutarties požymius:

- Kliento reikalavimo trečiajam asmeniui (skolininkui) perleidimas arba įsipareigojimas jį perleisti finansuotojui;
- Perleidžiamas piniginis reikalavimas susijęs su prekių pardavimu, darbų atlikimu ar paslaugų teikimu;
- Reikalavimas perleidžiamas mainais už pinigus, finansuotojo perduodamus/įsipareigojamus perduoti klientui;
- Paslauga suteikiama už sutartyje nustatytą atlyginimą.

Paminėtina, kad nuo šio darbo 1.1 skirsnyje „Reikalavimo perleidimas (cesija)“ išnagrinėto cesijos sandorio ši sutartis skiriasi tuo, kad faktoringo sutartimi perleidžiamas reikalavimas turi būti susijęs su prekių pardavimu, darbų atlikimu ar paslaugų teikimu (t.y., reikalavimai, kylantys iš verslo sandorių), tuo, kad reikalavimas yra perleidžiamas mainais į pinigus (įprastinis cesijos sandoris gali būti ir neatlygintinis, pvz., dovanojimo atveju), ir tuo, kad tokia finansuotojo paslauga skolininkui yra atlygintinė.

Kaip minėta, reikalavimai finansuotojui (finansuotoju gali būti tik bankas arba kitas pelno siekiantis juridinis asmuo, įstatymų nustatyta tvarka turintis teisę vykdyti faktoringo veiklą) taip pat išskiriamas kaip vienas specifinių faktoringo požymių¹⁸⁹.

¹⁸⁷ Gupor M. Kaip perleisti reikalavimą – cesija ar faktoringu? //Juristas, 2004 spalio, Nr. 10, p. 8.

¹⁸⁸ Šatas J. Tarptautiniai atsiskaitymai. Teisiniai pagrindai ir praktika. Vilnius, Eugrimas, 2006, p. 82.

¹⁸⁹ Ambrasienė D. Asmenų pasikeitimas prievolėje (kai kurie teoriniai ir praktiniai aspektai), p. 102.

Vienas iš pagrindinių faktoringo požymių – kliento reikalavimo trečiajam asmeniui (skolininkui) perleidimas arba įsipareigojimas jį perleisti finansuotojui. Bet kuriuo atveju, piniginis reikalavimas finansuotojui yra perleidžiamas – anksčiau ar vėliau. Šalims leidžiama susitarti, kad reikalavimas yra perleidžiamas iškart sutarties sudarymo metu, arba vėliau, klientui (pradiniam kreditoriui) įsipareigojant tokį reikalavimą perleisti. Pasak D. Ambrasienės, faktoringo teisiniais santykiais siekiama tų pačių tikslų, kaip ir paprastos cesijos atveju – perleisti reikalavimo teisę¹⁹⁰. Kadangi apibūdindami faktoringo sutartį, dauguma autorių pabrėžia, kad ja naujasis kreditorius (finansuotojas) po faktoringo sutarties sudarymo įgyja teisę reikalauti iš skolininko įvykdyti prievolę (LR CK 6.909 str. 1 d.), manytina, kad cesija neabejotinai sudaro pagrindinį faktoringo sutarties elementą. Tokią išvadą pabrėžia ir faktoringo sutarties teisinis reguliavimas – nors LR CK 6.903-6.912 str. normose ir nėra konkrečiai įvardyta, kad faktoringas – tai sutartinė cesija, tačiau daugumoje normų kalbama apie perleidžiamą reikalavimą (LR CK 6.903 str. 2, 3 d., 6.906 str. 1, 2, 3 d., 6.907 str. 1 d., 6.908 str. 1 d. ir t.t.). Sisteminė tokių normų analizė laidžia daryti išvadą, kad pagrindinis faktoringo elementas yra cesija, kuri savo ruožtu yra specifinė, nes jai įgyvendinti yra nustatytos specialios teisinį santykių kvalifikuojančios teisės normos.

Pažymėtina, kad faktoringo sutartimi perleidžiamas reikalavimas taip pat yra specifinis. Visų pirma, faktoringo sandorių objektu yra tik piniginiai reikalavimai, t.y. reikalavimai sumokėti nustatytą pinigų sumą¹⁹¹. Antra, toks perleidžiamas piniginis reikalavimas turi būti kilęs iš kliento (pradinio kreditoriaus) verslo veiklos – t.y. susijęs su prekių pardavimu, darbų atlikimu ar paslaugų teikimu. L. Aleknaitė nurodo, kad žodis „susijęs“ rodo, kad piniginiai reikalavimai nebūtinai turi būti tiesiogiai kilę iš šios veiklos, bet ir gali būti su ja susiję¹⁹². Manytina, kad šiuo aspektu LR CK nuostatos turėtų būti aiškinamos pakankamai plačiai, kaip apimančios bet kokius galimus reikalavimus, kylančius ir verslo santykių, ar su jais susijusių. Atitinkamai plačiau turėtų būti aiškinamas ir reikalavimas, kad piniginis reikalavimas būtų susijęs su prekių pardavimu, paslaugų teikimu ar darbų atlikimu, kaip pažymi L. Aleknaitė, ši formuluotė turi ir ribojantį poveikį. Būtent kai kuriose ūkio šakose gaminamų produktų neapima įprastinėje kalboje vartojami žodžiai „prekė“, „darbas“ ar „paslauga“¹⁹³. Tokie, pavyzdžiui, galėtų būti draudimo polisai, bankų išduodamos kredito kortelės, loterijos bilietai, bilietai į renginius, vadinamųjų „dovanų čekių“ platinime kylantys reikalavimai. Taigi, siekiant neužkirsti kelio subjektams, įgyjantiems tokius reikalavimus, naudotis

¹⁹⁰ Ambrasienė D. Asmenų pasikeitimas prievolėje (kai kurie teoriniai ir praktiniai aspektai), p. 102.

¹⁹¹ Aleknaitė L. Piniginiais reikalavimais pagrįsto finansavimo būdai bei galimybės juos taikyti Lietuvoje//Teisės problemos, 2008 m. Nr. 1 (59), p. 57.

¹⁹² Ten pat, p. 60.

¹⁹³ Ten pat, p. 60.

faktoringu, kaip papildomo finansavimo galimybe, „reikalavimo, susijusio su prekių pardavimu, darbų atlikimu ar paslaugų teikimu“ derėtų aiškinti kiek įmanoma plačiau, kaip apimančią ir aukščiau įvardytų veiklų reikalavimo teises.

Perleidžiamam piniginiam reikalavimui yra nustatyti reikalavimai ir laiko atžvilgiu. LR CK 6.905 str. 1 d. nurodo, kad faktoringo sutarties dalyku, kuriam teikiamas finansavimas, gali būti piniginis reikalavimas, pagal kurį jau yra suėjęs mokėjimo terminas (esamas reikalavimas), taip pat atsirasianti teisė gauti pinigines sumas (būsimas reikalavimas). Kaip pažymi L. Aleknaitė, toks apibrėžimas šiek tiek nelogiškas¹⁹⁴. Manytina, kad su tokia autorės nuomone reikia sutikti atsižvelgiant į pačią faktoringo esmę. Piniginis reikalavimas, pagal kurį jau yra suėjęs mokėjimo terminas, yra laikomas uždelstu piniginiu reikalavimu. Teisinėje literatūroje teigiama, kad faktoringo santykiams yra būdinga išankstinė mokėjimo forma¹⁹⁵. Perleidžiant uždelstą mokėjimo reikalavimą, tokiems santykiams išankstinė mokėjimo forma nebūtų būdinga. Dar daugiau, perimti uždelstą piniginį reikalavimą būtų rizikinga faktoriui, todėl faktoringo paslaugų įkainis kiltų, atsižvelgiant į padidėjusią riziką, kad toks reikalavimas nebus įvykdytas apskritai. Todėl manytina, kad esamas reikalavimas faktoringo santykiuose turėtų būti apibrėžiamas kaip reikalavimas, kurio įvykdymo terminas yra aiškus perleidžiant reikalavimą. Atitinkamai, būsimas reikalavimas turėtų būti suprantamas kaip toks reikalavimas, kurio atsiradimui jau yra sudarytas tam tikras sutartinis pagrindas (pavyzdžiui, kuria įsipareigojama parduoti tam tikrą prekių kiekį už numatytą kainą), arba jo dar nėra, tačiau numatoma, kad toks bus (pavyzdžiui, kai ruošiamasi pardavinėti produktą, kuriam numatoma didelė paklausa)¹⁹⁶.

Trečiasis faktoringo sutarties ypatumas yra toks, kad reikalavimas šioje sutartyje perleidžiamas mainais už pinigus, finansuotojo perduodamus ar įsipareigojamus perduoti klientui. Kaip jau buvo minėta, faktoringas – vienas iš verslo kreditavimo būdų, padedantis įmonei kasdieninėje verslo veikloje gauti apyvartinių lėšų, todėl galima teigti, kad šis požymis išreiškia faktoringo sutarties tikslą. Kaip buvo minėta, reikalavimas faktoringo atveju yra perleidžiamas tik atlygintinai – mainais už pinigus, suteikiamus finansuotojo (faktorius). Tačiau faktoringo atveju, kitaip negu įprastinės cesijos atlygintiniame sandoryje, pinigai klientui visada suteikiami avansu – iki perleisto reikalavimo įvykdymo. Avansinis lėšų suteikimas klientui – vienas iš faktoringo sutartimi įgyvendinamos cesijos tikslų. Tuo tarpu, įprastinės cesijos atveju, be noro įgyti papildomų

¹⁹⁴ Aleknaitė L. Piniginiais reikalavimais pagrįsto finansavimo būdai bei galimybės juos taikyti Lietuvoje, p. 58.

¹⁹⁵ Žr. Ambrasienė D. Asmenų pasikeitimas prievolėje (kai kurie teoriniai ir praktiniai aspektai), p. 102, ir Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D., Cirtautienė S. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė, vadovėlis, trečioji laida. Mykolo Romerio universitetas, Vilnius, 2006, p. 85.

¹⁹⁶ Aleknaitė L. Piniginiais reikalavimais pagrįsto finansavimo būdai bei galimybės juos taikyti Lietuvoje, p. 58.

apyvartinių lėšų, šalių tikslas perleisti reikalavimą gali būti ir siekis įgyti kitą objektą (mainų atveju), padovanoti trečiajam asmeniui reikalavimo teisę, perleisti skolą, kurią reikia išieškoti, siekiant išvengti ginčų su skolininku, įskaityti priešpriešinius reikalavimus ar pan.

Taip pat paminėtina, kad faktoringo paslaugos savo esme yra atlygintinos. Kaip bus aptarta vėliau, faktoringo paslaugas gali teikti tik tam tikri, įstatymuose nustatyti subjektai. Atsižvelgiant į tai, kad faktoringo paslaugos yra tų subjektų verslo veikla, t.y. jų teikiamų atlygintinų finansinių paslaugų dalis, paslaugos yra mokamos. Faktoringo įkainiai priklauso nuo konkrečios situacijos, juos lemia tokie veiksniai kaip kliento ir skolininko finansinė būklė, apmokėjimo terminas, finansavimo valiuta ar sutarties galiojimo terminas¹⁹⁷. Faktoringo teisiniuose santykiuose būtina skirti trijų rūšių mokėjimus, atliekamus tarp šalių – pirma, apmokėjimą už perleidžiamą reikalavimą, atliekamą finansuotojo (faktoriaus) klientui, antra, kliento apmokėjimą už faktoriaus suteiktas paslaugas klientui, ir trečia, skolininko prievolės įvykdymą naujam kreditoriui – faktoriui. Faktoringo santykiuose apmokėjimas už kliento perleidžiamą reikalavimą paprastai vyksta pagal vieną mechanizmą – finansuotojas sumoka klientui (kreditoriui) pinigus už skolininką, paėmęs tam tikrą mokestį už suteiktą avansą, po kiek laiko finansuotojas avansu išmokėtus pinigus susigražina iš skolininko¹⁹⁸. Taigi, galima teigti, kad pradinis kreditorius (klientas) ir naujasis kreditorius (faktorius) paprastai „apsimaino“ pinigėmis lėšomis, nekeičiant pradinės prievolės įvykdymo terminų (skolininkui suteiktas mokėjimo atidėjimas yra išlaikomas, todėl faktorius pirmiausia sumoka klientui, o po to, suėjus skolininko mokėjimo terminui – atgauna sumokėtą sumą iš skolininko). Kadangi faktoriui atimama teisė savarankiškai disponuoti savo lėšomis, suteikiamomis klientui, ir faktoriui tenka skolininko mokumo rizika (tam tikrais atvejais), skolininkas už naudojimąsi lėšomis moka faktoriui nustatyto dydžio atlyginimą.

Kaip buvo minėta, faktoringo paslaugas gali teikti (t.y. finansuotoju pagal faktoringo sutartį gali būti) tik bankas arba kitas pelno siekiantis juridinis asmuo, įstatymų nustatyta tvarka turintis teisę vykdyti faktoringo veiklą¹⁹⁹. Atsižvelgiant į tai, kad bendrosiomis cesiją reglamentuojančiomis LR CK nuostatomis nėra nustatyta jokių ribojimų cesijos sandorio subjektui, manytina, kad faktoringo sutarties subjektų apribojimas taip pat gali būti išskiriamas kaip faktoringą kvalifikuojantis požymis. Toks asmenų, galinčių tapti faktoringo sutarties subjektais, rato susiaurinimas pabrėžia faktoringo, kaip vienos iš kreditavimo galimybių, esmę – Lietuvos Respublikos finansų įstatymo 2 str. 37 p. 2 papunktyje piniginio reikalavimo, kylančio iš

¹⁹⁷ Vyšniauskaitė R. Faktoringas – teisės reikalauti grąžinti skolą perleidimas //Juristas, 2007 rugsėjis, Nr. 9, p. 7.

¹⁹⁸ Ten pat, p. 4.

¹⁹⁹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.904 str.//Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

neatšaukiamo įsipareigojimo mokėti, pirkimas, išankstinis apmokėjimas, prisiimant skolinimo riziką arba jos neprisiimant, yra vadinamas skolinimu, kuris yra viena iš finansų įmonių veiklos rūšių²⁰⁰.

Be jau aptartų faktoringo sutarties savybių, Ž. Skibarkienė kvalifikuojančiais faktoringo sutarties požymiais laiko tokius sutarties ypatumus:

- draudimą perleisti reikalavimą dar kartą, jei kitaip nenustatyta sutartyje;
- perleisto reikalavimo galiojimą net ir tuo atveju, jei perleisti reikalavimą buvo uždrausta cedento ir skolininko sutartimi;
- leidžiama susitarti dėl atsakomybės cedentui (klientui) taikymo;
- tarp šalių išliekantys trinariai santykiai (išoriniai – finansuotojo ir skolininko, vidiniai – finansuotojo ir kliento)²⁰¹.

Manytina, kad ne visi išvardyti elementai galėtų būti laikomi kvalifikuojančiais faktoringo sutartį požymiais, padedančiais atskirti faktoringo sutartį nuo paprastos cesijos sandorio, todėl šie elementai yra aptartini atskirai.

Pirma, LR CK 6.908 str. 1 d. yra įtvirtinama bendroji taisyklė, kad finansuotojas neturi teisės perleisti jam perleisto finansinio reikalavimo, jeigu faktoringo sutartis nenumato ko kita. Remiantis gramatiniu normos aiškinimu, ši nuostata yra dispozityvi, todėl šalys sutartyje gali nustatyti kitaip. Bendrosios LR CK normos, reglamentuojančios įprastinę cesiją, nedraudžia pradiniam ir naujam kreditoriui susitarti, kad naujasis kreditorius negali perleisti įgyto reikalavimo trečiajam asmeniui, todėl manytina, kad toks šalių susitarimas yra galimas ir įprastiniame cesijos sandoryje. Atsižvelgiant, kad ir įprastinėje cesijoje, ir faktoringo teisiniuose santykiuose toks paskesnio perleidimo draudimas yra nustatomas šalių susitarimu, LR CK 6.908 str. 1 d. nustatyta prezumpcija neturėtų būti laikoma požymiu, kuris leistų sandorį įvardyti kaip faktoringo sandorį.

Antrasis iš aukščiau išvardytų požymių – LR CK 6.907 str. 1 d. nustatyta taisyklė, leidžianti kreditoriui perleisti pinginį reikalavimą net ir tuo atveju, kai kliento ir skolininko sudaryta sutartis tą draudžia ar riboja (nors tokia taisyklė neatleidžia kliento nuo prievolių ir atsakomybės skolininkui už jų sudarytą sutarties sąlygų pažeidimą²⁰²). Kaip pažymi L. Aleknaitė, tokia pozicija gali būti grindžiama argumentu, kad finansuotojui būtų per daug sudėtinga patikrinti visus susitarimus, kuriuos kreditorius gali būti sudaręs su savo skolininkais, ieškant, ar juose nėra tokių ribojimų²⁰³. Kaip buvo aptarta šio darbo 1.1. skirsnyje, įprastinės cesijos atveju nėra nurodyta, ar tokiu atveju reikalavimo perleidimo sandoris galiotų, ar ne. Kaip buvo paminėta, cesijos sandorio, sudaryto

²⁰⁰ Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymas//Valstybės žinios, 2002, Nr. 91-3891.

²⁰¹ Skibarkienė Ž. Reikalavimo perleidimas ir faktoringas p. 126-127.

²⁰² Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.907 str. 2 d.//Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

²⁰³ Aleknaitė L. Piniginiais reikalavimais pagrįsto finansavimo būdai bei galimybės juos taikyti Lietuvoje, p. 63.

pažeidžiant šalių sutartyje nustatytą draudimą perleisti reikalavimą, galiojimo nugalinėjimas teisme būtų problematiškas. Kita vertus, manytina, kad LR CK 6.907 str. 1 dalyje nustatytos taisyklės įtvirtinimas įstatymo leidėjo buvo tikslingas, todėl ši taisyklė galėtų būti įvardijama kaip vienas iš esminių faktoringo sandorio požymių.

Galimas šalių susitarimas dėl atsakomybės cedentui (klientui) taikymo neturėtų būti įvardijamas kaip faktoringo sandorio išskirtinumas. LR CK 6.906 str. 3 d. nustato, kad tuo atveju, jei finansuotojas pareikalauja įvykdyti jam perleistą piniginių reikalavimą, o skolininkas jo neįvykdo, arba įvykdo netinkamai, klientas neatsako už tokius skolininko veiksmus, jei sutartis nenustato ko kita. Taigi, šia norma nustatoma bendroji taisyklė, kuria remiantis faktorius (naujasis kreditorius) prisiima ir visą skolininko mokumo riziką. Tačiau paliekama galimybė faktoringo sutarties šalims susitarti, kad minėtą riziką prisiims klientas – tokiu atveju faktoringo sutartyje atsiranda ir laidavimo sutarties elementų²⁰⁴. Bendrosios cesijos sandorį reglamentuojančios normos nustato tokią pačią galimybę (pagal LR CK 6.105 str. 1 d. pradinis kreditorius neatsako naujam kreditoriui už tai, kad skolininkas reikalavimo neįvykdo, išskyrus atvejus, kai pradinis kreditorius laiduoja naujam kreditoriui už skolininką), todėl šis bruožas negali būti minimas kaip faktoringo sandorio ypatumas. Kita vertus, paminėtina, kad ir garantuojamojo (faktoringo su regreso teise), ir negarantuojamojo (faktoringo bei regreso teisės) faktoringo atveju faktorius turi teisę reikalauti, kad pardavėjas grąžintų jam jo sumokėtas sumas, kai paaiškėja, kad perleistoji reikalavimo teisė yra negaliojanti²⁰⁵.

Taip pat, manytina, kad faktoringo sandorio ypatumu negalėtų būti įvardijami tarp šalių išliekantys trinariai santykiai (išoriniai – finansuotojo ir skolininko, vidiniai – finansuotojo ir kliento). Kaip buvo aptarta šio darbo 1.1. skirsnyje, įprastinės cesijos atveju, tarp reikalavimo perleidimo santykių dalyvių taip pat susiklosto dvejopi teisiniai santykiai – pirma, tai santykiai tarp pradinio ir naujojo kreditoriaus, ir antra, santykiai tarp skolininko ir naujojo kreditoriaus. Išskirdama tokį požymį, Ž. Skibarkienė remiasi Jungtinių tautų konvencija dėl gautinų sumų perleidimo tarptautinėje prekyboje. Autorė nurodo, kad remiantis minėta konvencija, kitaip, nei reikalavimo teisės perleidimo sandoryje, finansavimo perleidžiant teisę į gautinas sumas sutartyje cedentas nėra visiškai pašalinamas iš prievolės²⁰⁶. Paminėtina, kad LR CK nuostatos, reglamentuojančios faktoringo teisinius santykius, neleidžia daryti išvados, kad pradinis kreditorius, perleidęs reikalavimo teisę į skolininką faktoriui, toliau išlieka prievolės dalyviu (išskyrus laidavimo atvejus), ar turi kokių nors papildomų teisių ir pareigų, todėl galima teigti, kad teisiniai santykiai tarp pradinio

²⁰⁴ Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D., Cirtautienė S. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vadovėlis. Trečioji laida. Mykolo Romerio Universitetas, Vilnius, 2006, p. 542.

²⁰⁵ Šatas J. Tarptautiniai atsiskaitymai. Teisiniai pagrindai ir praktika. Vilnius, Eugrimas, 2006, p. 87.

²⁰⁶ Skibarkienė Ž. Reikalavimo perleidimas ir faktoringas p. 125.

kreditoriaus, naujojo kreditoriaus ir skolininko tiek įprastu reikalavimo perleidimo (cesijos), tiek faktoringo atveju išlieka vienodi.

1.2.2 Faktoringo rūšys

Teorijoje ir praktikoje vyrauja faktoringo sutarčių įvairovė. Atsižvelgiant į rinkos dalyvių poreikius, sparčiai besivystančius verslo santykius įtvirtinama vis daugiau naujų faktoringo sutarties rūšių²⁰⁷. Faktoringas klasifikuojamas pagal įvairius požymius. Atsižvelgiant į šių požymių variacijas ir konkrečias aplinkybes, susijusias su klientu ir skolininku, kiekvienu atskiru atveju formuojamos atitinkamos faktoringo sutarties sąlygos²⁰⁸. Svarbiausios ir plačiausiai aptariamos yra trys faktoringo sutarčių klasifikacijos. Pirmiausia, pagal sandorių dalyvių nacionalinio priskirtinumo požymį, faktoringas skirstomas į vietinį (vidaus) ir tarptautinį. Vietinis faktoringas – kai visos sandorio šalys (pardavėjas, faktorius ir pirkėjas) yra tos pačios valstybės ūkio subjektai²⁰⁹. Tarptautinis faktoringas – tai faktoringo sutartis, kai bent vienas iš faktoringo santykių dalyvių reziduoja kitoje šalyje²¹⁰. Paminėtina, kad šio darbo tikslais yra daugiausia aptariamas vietinio (vidaus) faktoringo teisinis reglamentavimas – LR CK 6.903 – 6.912 straipsnių nuostatos.

Antra, pagal faktoringo sandorio sudarymo fakto atskleidimą skolininkui išskiriamos atviro (atskleidžiamo) ir užslėpto (neatskleidžiamo) faktoringo rūšys. Atviro faktoringo atveju, pirkėjas yra informuojamas – ar bent jau gali būti informuojamas – apie finansavimo susitarimą, tuo tarpu užslėpto faktoringo susitarimas yra laikomas konfidencialiu tarp pardavėjo ir finansuotojo, o skolininkui nėra pateikiama jokie pranešimo apie tokį sandorį²¹¹. LR CK 6.909 str. 1 d. nuostata skolininkas privalo sumokėti pinigų sumas finansuotojui, jeigu skolininkas yra gavęs iš kliento arba finansuotojo rašytinį pranešimą apie piniginio reikalavimo perleidimą finansuotojui ir pranešime nurodytas piniginis reikalavimas bei finansuotojas, kuriam turi būti įvykdyta prievolė leidžia teigti, jog LR CK reglamentuoja atvirąjį (atskleidžiamą) faktoringą. LR CK galimybės sudaryti užslėpto faktoringo sandorį nenumato, tačiau tokio sandorio nedraudžia. Atsižvelgiant į civilinėje teisėje vyraujančią dispozityvumo principą, manytina, kad toks sandoris finansuotojo ir kliento galėtų būti

²⁰⁷ Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D., Cirtautienė S. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vadovėlis. Trečioji laida. Mykolo Romerio Universitetas, Vilnius, 2006, p. 545.

²⁰⁸ Vyšniauskaitė R. Faktoringas – teisės reikalauti grąžinti skolą perleidimas //Juristas, 2007 rugsėjis, Nr. 9, p. 4.

²⁰⁹ Šatas J. Tarptautiniai atsiskaitymai. Teisiniai pagrindai ir praktika. Vilnius, Eugrimas, 2006, p. 83.

²¹⁰ Vyšniauskaitė R. Faktoringas – teisės reikalauti grąžinti skolą perleidimas //Juristas, 2007 rugsėjis, Nr. 9, p. 6.

²¹¹ Murray C., Holloway D., Timson-Hunt D. Schmitthoff's Export Trade. The Law and Practice of International Trade, Eleventh edition, London, Sweet & Maxwell, 2007, p. 255.

sudaromas, tačiau jo įgyvendinimas pasunkėtų dėl to, kad toks sandoris turėtų būti reglamentuojamas tik šalių sudarytos sutarties, o ne LR CK normų.

Galiausiai, pagal sandorio šalių atsakomybės požymį išskiriamas faktoringas su regreso teise (garantuojamasis faktoringas) ir faktoringas be regreso teisės (negarantuojamasis faktoringas). LR CK 6.906 str. 3 d. taisyklė, nustatanti, kad tuo atveju, jei finansuotojas pareikalauja įvykdyti jam perleistą piniginių reikalavimų, o skolininkas jo neįvykdo ar įvykdo netinkamai, tai klientas neatsako už tokius skolininko veiksmus, jei sutartis nenustato ko kita, nustato, kad paprastai šalių sudarytas faktoringo sandoris yra laikomas sandoriu be regreso teisės – t.y., tokiu faktoringo sandoriu, kuriame rizika dėl perleistos reikalavimo teisės, taigi ir pirkėjo nesumokėtos pinigų sumos tenka pačiam faktoriui²¹². Kita vertus, šalims leidžiama susitarti, kad sudaromas sandoris bus su regreso teise – t.y., klientui, jei skolininkas nesumoka pagal perleistą reikalavimą, bus taikoma atsakomybė (faktorius galės iš jo reikalauti atitinkamų sumų). Taigi, LR CK numato ir faktoringo su regreso teise, ir faktoringo be regreso teisės sudarymo galimybę.

Be jau paminėtų faktoringo rūšių, sudaromos sutartys teorijoje yra klasifikuojamos atsižvelgiant į perleidžiamų teisių (piniginių reikalavimų) apimtį, išmokų pardavėjui apimtį, sandorio vykdymo pobūdį (tačiau ši klasifikacija yra taikoma tik tarptautiniam faktoringui²¹³, todėl darbe aptariama nebus) ir sandorio galiojimo trukmę. Pagal perleidžiamų teisių (piniginių reikalavimų) apimtį faktoringas skirstomas į visišką (kuomet pardavėjas perleidžia faktoriui visas piniginių reikalavimų bei jų administravimo teises, taikomas visiems arba tam tikriems pirkėjams, esantiems tam tikroje teritorijoje) ir fakultatyvų (pardavėjas faktoriui perleidžia tik tam tikras, faktoringo sutartyje nurodytas reikalavimo teises, taikomas sutartyje nurodytiems pirkėjams). Paprastai faktoringo sutartyse klientas įsipareigoja pateikti faktoriguoti visą kliento apyvartą arba jos dalį, o ne tik sąskaitas, išrašytas nepatikimiems pirkėjams (paslaugų gavėjams)²¹⁴.

Pagal išmokų pardavėjui apimtį, faktoringas gali būti skiriamas į faktoringą su faktoriaus teisėmis į visą pinigų sumą, gaunamą pagal perleistą jam reikalavimo dalį, ir faktoringas su faktoriaus teisėmis tik į tam tikrą jų dalį. Kaip numatyta LR CK 6.910 str. 1 d. jei kliento finansavimas pasireiškia reikalavimo pirkimu iš kliento, tai finansuotojas, nupirkęs tokį reikalavimą, įgyja teisę į visas sumas, kurias jis gauna iš skolininko, kai šis įvykdo reikalavimą, jeigu sutartis nenumato ko kita. Tai reiškia, kad tokiu atveju, faktorius įgis teisę į visas sumas, net jei skolininko sumokėta suma viršys sumą, kurią faktorius sumokėjo už įgytą reikalavimą. Priešingai, teisę į tam

²¹² Šatas J. Tarptautiniai atsiskaitymai. Teisiniai pagrindai ir praktika. Vilnius, Eugrimas, 2006, p. 87.

²¹³ Ten pat, p. 88.

²¹⁴ Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D., Cirtautienė S. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vadovėlis. Trečioji laida. Mykolo Romerio Universitetas, Vilnius, 2006, p. 545.

tikrą pinigų dalį suteikiančio faktoringo atveju, kaip numatyta LR CK 6.910 str. 2 d., jei klientas perleido savo reikalavimą faktoriui siekdamas užtikrinti savo prievolių įvykdymą jam, tai finansuotojas tokiu atveju privalo pateikti klientui ataskaitą ir perduoti jam sumą, viršijančią tokiu būdu užtikrintą kliento skolą, jeigu sutartis nenumato ko kita. Apibendrinant, galima teigti, kad LR CK nustato ir faktoringo su teisėmis į visas pinigų sumas, ir faktoringo su teisėmis tik į tam tikras pinigų sumas galimybę, ir, pagal kliento finansavimo pobūdį, nustato skirtingas perleidžiamų reikalavimų apimties prezumpcijas.

Galiausiai, LR CK 6.903 str. 4 d. nustato faktoringo sandorio skirstymą pagal sandorio galiojimo trukmę. Pagal minėtą nuostatą, faktoringo sutartis gali būti ilgalaikė arba sudaroma atskiram atvejui.

1.2.3 Faktoringo sąlygos

Teisinėje literatūroje pripažįstama, kad nors ir faktoringą reglamentuojančiame LR CK 6 knygos IV dalies XLV skyriuje nėra nuorodų į cesiją reglamentuojančias teisės normas, jos minėtiems teisiniams santykiams yra taikomos *mutatis mutandis*²¹⁵. Tačiau, nors faktoringo teisiniams santykiams ir yra taikomos bendrosios cesiją reguliuojančios teisės normos, faktoringui dėl jau išvardytų išskirtinimų, yra taikomas savitas teisinis reguliavimas.

Kaip jau buvo minėta, dažniausiai faktoringu piniginis reikalavimas yra perleidžiamas įmonei siekiant įgyti apyvartinių lėšų. LR CK 6.903 str. 2 d. taip pat nustato kitokią teisių perleidimo faktoringu atvejį – kuomet klientas siekia užtikrinti savo prievolių finansuotojui įvykdymą.

Ž. Skibarkienė realų faktoringo veikimą aprašo taip:

Klientas pagal su kontrahentu sudarytą sutartį parduoda prekes, suteikia paslaugas arba atlieka darbus trečiajam asmeniui ir įgyja reikalavimo teisę į jį (trečiasis asmuo tampa skolininku). Vienas kliento skolininkui išrašomos sąskaitos – faktūros egzempliorius pateikiamas faktoringo įmonei (finansuotojui). Finansuotojas per 2-3 dienas sumoka klientui faktoringo avansą (70-90% pirkimo kainos) pagal akceptuotas sąskaitas-faktūras. Per 30-90 dienų finansuotojas iš skolininko pagal sąskaitas-faktūras gauna 100% sąskaitos faktūros sumos. Finansuotojas sumoka klientui rezervą (30-10% pirkimo kainos)²¹⁶.

²¹⁵ Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D., Cirtautienė S. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vadovėlis. Trečioji laida. Mykolo Romerio Universitetas, Vilnius, 2006, p. 85.

²¹⁶ Ten pat, p. 541-542.

Faktoringo sutartis, kaip pabrėžia J. Šatas, - sudėtingas teisinis dokumentas, jungiantis savyje kelių rūšių sandorių atskirus elementus²¹⁷. Pažymėtina, kad be jau išvardytų pareigų (t.y., sumokėti dalį piniginio reikalavimo pardavėjui avansu, gavus visą reikalavimo sumą, grąžinti klientui likusią dalį reikalavimo sumos ir kt.), LR CK 6.903 str. 3 d. nustato šalims galimybę faktoringo sutartyje nustatyti finansuotojo pareigą tvarkyti kliento veiklos buhalterinę apskaitą, teikti klientui finansines paslaugas, susijusias su reikalavimais, esančiais perleidimo dalyku.

Faktoringo sutarties dalykui (perleidžiamam piniginiam reikalavimui) keliami reikalavimai jau buvo iš dalies aptarti šio darbo 1.2.1 poskyryje „Faktoringo samprata, požymiai“. Be to, kad perleidžiamas reikalavimas turi būti piniginis, susijęs su prekių pardavimu, paslaugų teikimu ar darbų atlikimu, bei laiko aspekto (esamas, būsimas reikalavimas), LR CK 6.905 str. 2 d. nustato pareigą faktoringo sutartyje apibrėžti faktoringo sutarties dalyku esantį reikalavimą. Remiantis šia nuostata, reikalavimas privalo būti apibrėžiamas taip, kad faktoringo sutarties sudarymo momentu būtų galima identifikuoti esamą reikalavimą, o būsimą reikalavimą – ne vėliau kaip jo atsiradimo momentu²¹⁸. Kaip pažymi L. Aleknaitė, LR CK nenustato, kaip reikalavimai turi būti identifikuoti – ar reikia aprašyti kiekvieną iš jų, ar pakanka nurodyti kreditoriaus veiklos kryptį, iš kurios tie reikalavimai gali atsirasti²¹⁹. Nesant Lietuvos teismų praktikos šioje srityje, autorė padaro išvadą, kad gramatiškai aiškinant minėtą LR CK normą galima teigti, kad kiekvienas reikalavimas turi būti apibrėžtas individualiai, nurodant tokio reikalavimo dydį, pagrindą, ir skolininką. Manytina, kad esamų reikalavimų perleidimo atveju, tokia nuostata galėtų būti įgyvendinama tik iš dalies. Svarbu įvertinti, kiek papildomų pastangų, kaštų ir laiko reikia apibrėžti reikalavimus sudarant visiško faktoringo sandorį – t.y., kai yra perleidžiami visi pardavėjo reikalavimai, taikomi visiems kliento pirkėjams arba pirkėjams tam tikroje teritorijoje, ir ar apskritai yra įmanoma kiekvieną iš šių reikalavimų aprašyti. Todėl manytina, kad minėta LR CK nuostata turėtų būti aiškinama plačiau – kaip leidžianti klientui faktoringo teisiniuose santykiuose aprašyti finansuotojui perleidžiamus reikalavimus įvardijant veiklos sritį, iš kurios tokie reikalavimai kyla, išvardijant pirkėjus, kuriems taikomi reikalavimai yra perleidžiami finansuotojui ar išvardijant sandorius (pirkimo-pardavimo, paslaugų teikimo ar kt. sutartis), kurių pagrindu atsiradę reikalavimai yra perleidžiami. Tokį pasiūlymą tik pagrindžia L. Aleknaitės straipsnyje padaryta išvada, kad remiantis dabar galiojančios LR CK 6.905 str. 2 d. normos aiškinimu, būsimi reikalavimai faktoringo sandoriu perleidžiami būti realiai negali (nes negali būti įvykdomas reikalavimas tinkamai apibrėžti perleidžiamą reikalavimą),

²¹⁷ Šatas J. Tarptautiniai atsiskaitymai. Teisiniai pagrindai ir praktika. Vilnius, Eugrimas, 2006, p. 93.

²¹⁸ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.905 str. 2 d.//Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

²¹⁹ Aleknaitė L. Piniginiais reikalavimais pagrįsto finansavimo būdai bei galimybės juos taikyti Lietuvoje, p. 59.

išskyrus tuos atvejus, kai konkrečiai yra žinoma, kokiam skolininkui ir kokio dydžio piniginis reikalavimas susidarys²²⁰. Jei sudarant sutartį jau yra žinomos visos atsirasiančio reikalavimo charakteristikos, tokius reikalavimus faktoringo sutartyje yra įmanoma detalčiai apibrėžti. Priešingu atveju, tokio reikalavimo nebus įmanoma apibrėžti taip, kad reikalavimo atsiradimo momentui jį būtų galima identifikuoti.

Faktoringo teisiniuose santykiuose, taip pat kaip ir įprastiniame cesijos sandoryje, numatoma, kad klientas atsako finansuotojui už perleidžiamo piniginio reikalavimo, esančio sutarties dalyku, galiojimą²²¹. Tačiau čia yra nustatoma tik bendroji taisyklė, kurią galima pakeisti šalių susitarimu. Kaip buvo aptarta šio darbo 1.2.4. poskyryje, įprastinį cesijos sandorį reglamentuojanti teisės norma, nustatanti pradinio kreditoriaus atsakomybę už perleidžiamo reikalavimo negaliojimą, yra imperatyvi, todėl šalių susitarimu pakeista būti negali. Tuo tarpu, LR CK 6.906 str. 1 d. nustato galimybę faktoringo sutarties šalims susitarti dėl pradinio kreditoriaus atsakomybės už perleidžiamo reikalavimo galiojimą, siaurinimo. Paminėtina, kad LR CK 6.906 str. 2 d., aptariant perleidžiamo reikalavimo galiojimo sąvoką, tarsi įveda į šią sąvoką pradinio kreditoriaus (kliento) sąžiningumo elementą – perleidžiamas reikalavimas apibrėžtas kaip galiojantis, jeigu klientas turi teisę šį reikalavimą perleisti ir perleidimo momentu jam nėra žinomos aplinkybės, dėl kurių skolininkas turėtų teisę to reikalavimo nevykdyti. Manytina, kad toks reikalavimas, kurio perleidimo momentu pardavėjas (klientas) žino, kad jis yra pažeidęs savo prievolę, dėl ko skolininkas turi teisę nevykdyti savo prievolės, būtų laikomas negaliojančiu šio LR CK straipsnio prasme. Be abejo, tokiu teisiniu reglamentavimu įstatymų leidėjas siekė didesnės finansuotojo interesų apsaugos, atsižvelgiant į tai, kad faktoringo sutartimi finansuotojas paprastai prisiima nemažą skolininko reikalavimo neįvykdymo riziką.

Paminėtina, kad taisyklės, reglamentuojančios skolininko prievolės įvykdymą finansuotojui, šiek tiek skiriasi nuo įprastinio cesijos sandorio reglamentavimo. Pirma, LR CK 6.909 str. 1 d. išakmiai nurodo privalomą pranešimo skolininkui apie įvykusį reikalavimo teisės perleidimą formą – toks pranešimas turi būti rašytinis, gali būti pateiktas arba finansuotojo, arba pradinio kreditoriaus (kliento), pranešime privalo būti nurodytas piniginis reikalavimas, bei finansuotojas, kuriam turi būti įvykdyta prievolė. Toks pranešimas, kaip ir įprastiniame cesijos sandoryje, yra prielaida skolininkui vykdyti prievolę jau naujam kreditoriui – finansuotojui. Skolininko reikalavimu, finansuotojas privalo jam per protingą terminą pateikti piniginio reikalavimo perleidimo įrodymus²²². Skirtingai

²²⁰ Aleknaitė L. Piniginiais reikalavimais pagrįsto finansavimo būdai bei galimybės juos taikyti Lietuvoje, p. 59.

²²¹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.906 str. 1 d./Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

²²² Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.909 str. 2 d./Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

nei įprastinės cesiją reglamentuojančios teisės normos, LR CK 6.909 str. 2 d. nenustato reikalavimo pateikti skolininkui reikalavimo perleidimą patvirtinančio dokumento kopiją. Kaip pažymi L. Aleknaitė, ši nuostata turi šiek tiek lankstumo. Finansuotojui yra sudaroma galimybė pačiam nuspręsti, kaip įrodyti, jog reikalavimas yra perleistas²²³.

Kaip ir įprastinės cesijos atveju, perleidus reikalavimą finansuotojui, skolininkas turi teisę įskaityti savo priešpriešinius reikalavimus, kuriuos jis turėjo pradiniam kreditoriui tuo momentu, kai gavo pranešimą apie reikalavimo perleidimą finansuotojui²²⁴. Tačiau bet kuriuo atveju, skolininkas negali pareikšti finansuotojui tų reikalavimų, kuriuos skolininkas galėjo pareikšti klientui dėl to, kad klientas pažeidė draudimą perleisti pinginį reikalavimą.

Pažymėtina, kad faktoringą reglamentuojančios teisės normos nenumato kokia forma turėtų būti sudaroma faktoringo sutartis. Klaidingas faktoringo, kaip atskiros, su cesija nesusijusios sutarties aiškinimas, lėmė M. Guptor išvadą, kad atsižvelgiant į tai, kad LR CK nenumato privalomos faktoringo sutarties formos, darytina išvada, kad sutarties forma nustatoma šalių susitarimu²²⁵. Pagal bendrąją taisyklę, faktoringo sutarčiai *mutatis mutandis* yra taikomos įprastinę cesiją reglamentuojančios normos, tame tarpe ir LR CK 6.103 str. nuostatos, įtvirtinančios taisyklę, kad reikalavimo perleidimo sutarties formai yra taikomi tokie pat reikalavimai kaip ir pagrindinei prievolei. Ž. Skibarkienė, išnagrinėjusi LR CK 6.605 str. 2 d., remdamasi gramatiniu normos aiškinimu, priėjo išvados, kad faktoringo sutartis turi būti rašytinės formos²²⁶. Manytina, kad bet kuriuo atveju, faktoringo sutartis mažiausiai turėtų būti sudaroma įprasta rašytine forma, o, kai to reikia, atsižvelgiant į specialiuosius, pvz. hipoteką reglamentuojančių normų reikalavimus – ir notarine forma, įregistruojant teisių perleidimą viešajame registre.

Galiausiai, paminėtina, kad perleidimas faktoriui reikalavimo teisės pagal pagrindinį pirkimo-pardavimo kontraktą (sutartį) kartu reiškia ir teisės perleidimą pagal papildomas (akcesorines) prievoles, kurios užtikrina pagrindinės prievolės įvykdymą²²⁷. Taigi, kaip ir įprastinės cesijos atveju, faktoriui pereina teisė skaičiuoti delspinigius, palūkanas, teisė pateikti reikalavimus skolininko laiduotojui, garantui, teisė patenkinti reikalavimus iš įkeisto turto ir t.t. Jeigu pradinėje pardavėjo (kliento pagal faktoringo sutartį) ir skolininko sutartyje šalių buvo aptarta ginčų teisingumo taisyklė (pvz., arbitražinė išlyga), ji yra taikytina ir galimų ginčų tarp skolininko ir faktoriaus sprendimui.

²²³ Aleknaitė L. Piniginiais reikalavimais pagrįsto finansavimo būdai bei galimybės juos taikyti Lietuvoje, p. 65.

²²⁴ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.911 str. 1 d./Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

²²⁵ Guptor M. Kaip perleisti reikalavimą – cesija ar faktoringas? // Juristas, 2004 spalio, Nr. 10, p. 8

²²⁶ Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D., Cirtautienė S. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vadovėlis. Trečioji laida. Mykolo Romerio Universitetas, Vilnius, 2006, p. 544.

²²⁷ Šatas J. Tarptautiniai atsiskaitymai. Teisiniai pagrindai ir praktika. Vilnius, Eugrimas, 2006, p. 94.

2 Skolos perkėlimas

Be reikalavimo perleidimo, kuomet prievolėje pasikeičia kreditorius, LR CK nustato dar vieną asmenų pasikeitimo sutartiniuose santykiuose institutą – skolos perkėlimo (*cessio debitis*) galimybę. Perleidžiant reikalavimą, pasikeičia kreditoriai, o perkeliant skolą, pasikeičia kita prievolės šalis – skolininkas. D. Ambrasienė nurodo, kad atskiros skolos perkėlimo instituto normos yra tapačios reikalavimo perleidimo nuostatoms²²⁸. Manytina, kad atsižvelgiant į šių sandorių esmę (abiem atvejais pasikeičia sutartinių santykių šalis, bet nekinta pati prievolė), manytina, kad šių institutų reglamentavimas turėtų būti panašus. Reikalavimo perleidimo ir skolos perkėlimo teisinio reglamentavimo skirtumai iš esmės kyla dėl to, kad reikalavimo perleidimo atveju pasikeičia „stipresnioji“ – aktyvioji sutarties šalis, todėl cesijos atveju labiau ginami skolininko interesai, tuo tarpu, skolos perkėlimo atveju, pasikeičia „silpnėsioji“ – pasyvioji sutarties šalis (skolininkas), taigi skolos perkėlimą reglamentuojančiomis teisės normomis yra labiau ginami kreditoriaus interesai. Šio darbo antrasis skyrius „Skolos perkėlimas“ yra skiriamas skolos perkėlimą reglamentuojančioms LR CK nuostatomis, Lietuvos teismų praktikai ir skolos perkėlimo reglamentavimo ypatumams aptarti.

2.1 Skolos perkėlimo (*cessio debitis*) samprata

Skolos perkėlimas – tai skolininko (pradinio) pareigos įvykdyti visą prievolę (skolos) ar tik jos dalį perdavimas kitam asmeniui (naujam skolininkui)²²⁹. E. A. Farnsworth skolos perkėlimą apibūdina kaip skolininko teisės įvykdyti prievolę suteikimą trečiajam asmeniui²³⁰.

Lietuvos teisėje, skolos perkėlimą reglamentuoja LR CK šeštosios knygos I dalies „Bendrosios nuostatos“ VIII skyriaus normos (6.115 – 6.122 straipsniai).

Paminėtina, kad remiantis bendrosiomis prievolių teisės nuostatomis, pagal kurias prievolės dalyku gali būti bet kokie veiksmai (veikimas, neveikimas), manytina, kad terminas „skola“ šiuo atveju turėtų būti aiškinamas plačiai, t.y. kaip bet kokie veiksmai ar neveikimas, kurie buvo prievolės objektu, ir kuriuos skolininkas įsipareigojo atlikti/susilaikyti nuo jų. Jeigu terminą „skola“ atsižvelgiant į LR CK 6.115 – 6.122 str. nuostatas aiškintume siaurai, asmenų pasikeitimo sutartiniuose santykiuose institutas apsiribotų tik piniginių išskolinimų perleidimu. Padarytą išvadą

²²⁸ Ambrasienė D. Asmenų pasikeitimas prievolėje (kai kurie teoriniai ir praktiniai aspektai), p. 103.

²²⁹ Papijanc V. Reikalavimo perleidimas ir skolos perkėlimas – <http://verslas.banga.lt/lt/leidinys.printer/3d89fe5deaad2>. Prisijungimo laikas: 2008-05-06.

²³⁰ Farnsworth E. A. Farnsworth on Contracts, Vol. III, Aspen Publishers, New York, 2004, p. 60.

patvirtina ir LR CK 6.115 str. komentaras, kuriame teigiama, kad šalims yra nedraudžiama susitarti dėl skolos perkėlimo, jeigu šitai nepažeis kitų asmenų teisių ar interesų bei įstatymų normų. Pavyzdžiui, pacientas ir gydytojas gali susitarti, kad operaciją pacientui atliks kitas gydytojas; klientas ir advokatas gali susitarti, kad teisinės paslaugas klientui suteiks kitas advokatas²³¹.

Užsienio šalių civiliniai kodeksai taip pat reglamentuoja pradinio skolininko teisę perleisti savo skolą trečiajam asmeniui – tokia teisė nustatyta Vokietijos civilinio kodekso 409–418 str., Rusijos civilinio kodekso 391–392 str., Kvebeko civilinio kodekso 1667–1670 str. ir kitų valstybių teisėje²³².

LR CK numato galimybę skolą perkelti trimis būdais: pirma, skola gali būti perkeliama kitam asmeniui kreditoriaus ir naujojo skolininko sutartimi (LR CK 6.115 str.), antra – pradinio skolininko ir skolos perėmėjo sutartimi (LR CK 6.116 str.) ir galiausiai – skola gali būti perkeliama įstatymų nustatytais atvejais (LR CK 6.122 str.).

LR CK 6.115 str. nustato, kad skola trečiajam asmeniui yra perleidžiama kreditoriaus ir naujojo skolininko sutartimi. Tokiu atveju, naujasis skolininkas perima pradinio skolininko skolą, o kreditorių ir pradinį skolininką siejantys santykiai baigiasi. Tokiais atvejais, pradinio skolininko sutikimo nereikia, išskyrus įstatymuose ar sutartyje numatytus atvejus²³³. Atsižvelgiant į LR CK 6.50 str. nuostatas, leidžiančias trečiajam asmeniui įvykdyti prievolę už skolininką, galima teigti, kad tokiu atveju, trečiajam asmeniui, įvykdžiusiam prievolę (naujamam skolininkui), pereinant kreditoriaus teisės, susijusios su skolininku (šiuo atveju, pradinio skolininku). Vertėtų aptarti, ar toks skolininko pasikeitimas prievolėje nėra įprastas reikalavimo perleidimas. Manytina, kad taip nėra – LR CK 6.115 str. tvarka įvykdoma visa pradinio skolininko prievolė (naujasis skolininkas tiesiog perima iš pradinio skolininko visas jo teises ir pareigas, todėl ši prievolė anksčiau ar vėliau turėtų būti įvykdyta). Tuo tarpu, kaip buvo paminėta, įprastinis reikalavimo perleidimo sandoris gali būti ir neatlygintinis. Neatlygintinės cesijos atveju, pradiniam kreditoriui skolininko prievolė nėra įvykdoma apskritai, jis tos prievolės tiesiog atsisako, perleisdamas ją naujamam kreditoriui.

LR CK nenumato pradinio skolininko informavimo apie pagal LR CK 6.115 str. įvykdytą jo prievolę kreditoriui tvarkos. Taigi, gali susiklostyti situacija, kada prievolę kreditoriui įvykdys ir naujasis skolininkas, ir pradinis skolininkas vien todėl, kad apie pirmesnę prievolės įvykdymą pradinis skolininkas tiesiog nežinojo. Šiuo atveju, kiltų tinkamo prievolės įvykdymo problema. Viena vertus, pradinis skolininkas būtų atleidžiamas nuo prievolės kreditoriui, tačiau antra vertus,

²³¹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I), p. 157.

²³² Žr. Farnsworth E. A. Farnsworth on Contracts, Vol. III, Aspen Publishers, New York, 2004, p. 126-143, ir Richards P. Law of Contract, seventh edition. Harlow, Pearson Longman, 2006, p. 480.

²³³ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I), p. 157.

tokiu atveju visas kreditoriaus teises perimtų naujasis skolininkas, kuris nėra įpareigotas skolininkui pranešti apie kreditoriaus pasikeitimą. Manytina, kad šis reglamentavimo trūkumas LR CK gali sukelti nemažai teisinių problemų, todėl LR CK 6.115 str. nuostatą derėtų aiškinti kaip įpareigojančią naująjį skolininką informuoti pradinį skolininką apie jo prievolės įvykdymą kreditoriui, ir tuo pačiu – apie kreditoriaus teisių ir pareigų pradinio skolininko atžvilgiu perėjimą naujam skolininkui.

Antrasis skolos perkėlimo būdas – skolos perkėlimas pagal pradinio skolininko ir naujojo skolininko sudaromą susitarimą dėl skolos perėmimo (LR CK 6.116 str.).

Kaip ir cesijos atveju, skolos perkėlimas gali įvykti ir įstatymų pagrindu. Tokio skolos perėmimo galimybės numatytos LR CK 6.122 straipsnyje – įmonės pirkimo–pardavimo atveju asmeniui perėmus turtą ar įmonę su aktyvais ir pasyvais (LR CK 6.402-6.410 str.) bei universaliojo teisių ir pareigų perėmimo atveju – skolininkui mirus (LR CK 5.1 str. 2 d.) arba reorganizuojant juridinį asmenį (LR CK 2.96-2.105 str.).

Nors LR CK normos to tiesiogiai nenustato, manytina, kad kaip ir reikalavimo teisės perleidimo atveju, gali būti perkeliama visa arba dalis skolininko skolos (jei skolininko prievolė yra dali remiantis bendrosiomis prievolių teisės normomis). Jei perkeliama visa skola, tai pradinis skolininkas atsikrato skolos. Jei perkeliama tik skolos dalis arba kartu su skolininku prievolę prisiima ir trečiasis asmuo, tai pradinis skolininkas lieka, bet kartu su juo skolininku tampa ir trečiasis asmuo²³⁴.

Pastebėtina, kad LR CK nuostatos, reglamentuojančios skolos perkėlimą, nenustato, ar gali būti perkeliama būsima skola. Paminėtina, kad pvz., LR CK 6.306 str. 1 d., kurioje nustatyta galimybė parduoti būsimus daiktus, nenumato būsimų skolinių įsipareigojimų perleidimo galimybės. Kita vertus, atsižvelgiant į civilinės apyvartos poreikius, manytina, kad būsimos skolos perkėlimo galimybė būtų naudinga ir taikytina, kaip ir būsimos reikalavimo perleidimas.

Kiekviena skola kartu yra ir reikalavimas, todėl perkelti skolą, kaip ir perleisti reikalavimą, galima ne visais atvejais. Negalima perkelti skolos, jeigu šitai draudžia įstatymas, sutartis. Taip pat negalima perkelti skolos, neatsiejamai susijusios su skolininko asmeniu²³⁵. E. A. Farnsworth tokias „personalias“ prievoles apibūdina kaip prievoles, kurias priimdamas kreditorius turi pasikliauti tokiomis skolininko savybėmis kaip charakteris, reputacija, skonis, įgūdis ar požiūris²³⁶. Taigi, skolininkas negalėtų perleisti savo įsipareigojimo pvz., pasiūti kostiumą, sukurti namo interjerą,

²³⁴ Papijanc V. Reikalavimo perleidimas ir skolos perkėlimas – <http://verslas.banga.lt/lt/leidinys.printer/3d89fe5deaad2>. Prisijungimo laikas: 2008-05-06.

²³⁵ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I), p. 157.

²³⁶ Farnsworth E. A. Farnsworth on Contracts, Vol. III, Aspen Publishers, New York, 2004, p. 130.

surengti koncertą ar pan. Taip pat negalima būtų perleisti išipareigojimo mokėti išlaikymą skolininko vaikams, tėvams, buvusiam sutuoktiniui ir t.t. Kaip jau buvo aptarta, sutarties laisvės principas vis dėlto leidžia šalims (t.y. kreditoriui ir skolininkui) susitarti, kad pvz., kostiumą skolininkui pasiūs kitas siuvėjas ar koncertą surengs kitas renginių organizatorius. Bendrosios teisės valstybėse taip pat nustatomas ribojimas skolos perkėlimui dėl tokio perleidimo prieštaravimo viešajai tvarkai. Pavyzdžiui, JAV teisė draudžia perleisti išipareigojimus pagal vadinamąsias viešąsias sutartis²³⁷.

2.2 Skolos perkėlimo sąlygos

Šiame darbo poskyryje bus detaliau aptariamos skolos perkėlimo sąlygos – t.y., prielaidos tokiame sandoriui sudaryti, sandorio šalių teisės, pareigos ir sudaryto sandorio pasekmės.

Bene svarbiausias reikalavimo perleidimo ir skolos perkėlimo institutų skirtumas – perkeliant skolą būtina gauti kreditoriaus sutikimą²³⁸. Kitaip nei reikalavimo perleidimo atveju, kreditoriui yra itin svarbu, kas bus jo skolininkas, nes būtent nuo skolininko mokumo, turtinės padėties, nuo jo geros reputacijos ir verslo sėkmės tiesiogiai priklauso kreditoriaus galimybė gauti savo reikalavimo įvykdymą. LR CK 6.116 str. norma taikoma tuo atveju, kai skola perkeliama pradinio ir naujojo skolininkų sutartimi. Tokiu atveju, pradinis skolininkas ir asmuo, pageidaujantis perimti skolą, turi kreditoriui pranešti apie numatomą skolos perkėlimą. Pagal bendrąją taisyklę kreditorius visuomet duoda sutikimą konkrečiam skolos perkėlimui konkrečiam skolininkui. Manytina, kad skolos perkėlimo sutarties turiniui įtakos kreditorius neturi. Jo pritarimas reikalingas tik pačiam perkėlimo faktui ir naujojo skolininko asmeniui. Pastebėtina, kad po tokio pranešimo kreditoriui, tol, kol dar nėra gautas kreditoriaus sutikimas, šalys gali keisti arba nutraukti skolos perkėlimo sutartį. Kai gautas kreditoriaus sutikimas, skolos perkėlimo sutartis nebegali būti keičiama²³⁹. Taigi kreditoriaus sutikimas yra ne tik skolos perkėlimo galiojimo tretiesiems asmenims ir kreditoriui prielaida, bet tuo pačiu yra svarbus momentas, nustatantis skolos perkėlimo sutarties turinį.

Kreditorius savo sutikimą skolininkui perkelti skolą gali duoti iš anksto. Tokiu atveju, sutikimas bus neatšaukiamas, nebent pačiame sutikime bus nurodyta priešingai²⁴⁰. Manytina, kad toks sutartyje ar išankstiniu kreditoriaus pranešimu duotas sutikimas skolos perkėlimui nėra

²³⁷ Farnsworth E. A. Farnsworth on Contracts, Vol. III, Aspen Publishers, New York, 2004, p. 130.

²³⁸ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.116 str. 1 d./Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

²³⁹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.116 str. 1 d./Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

²⁴⁰ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.116 str. 2 d./Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

taikytinas konkrečiam atvejui – turėdamas tokį sutikimą, skolininkas gali perkelti savo skolą bet kokiam naujam skolininkui, o kreditorius negali tokiam perkėlimui prieštarauti. Taigi, išankstinis kreditoriaus sutikimas skolos perkėlimui yra žymiai rizikingesnis nei sutikimas konkrečiam skolos perkėlimo atvejui.

Pagal LR CK 6.116 str. 3 d., skolininkas ir skolos perėmėjas, prašydami kreditoriaus sutikimo perkelti skolą, gali nustatyti kreditoriui terminą per kurį turi būti duodamas sutikimas. Minėtas straipsnis taip pat nustato specialiąją taisyklę, pagal kurią kreditoriaus tylėjimas reiškia jo atsisakymą duoti sutikimą pagal pateiktą prašymą. Jeigu kreditorius neduoda sutikimo, laikoma, kad skola neperkelta. Pastebėtina, kad toks skolos perkėlimo sutarties negaliojimas yra tik sąlyginis – tokiu atveju, sudaryta sutartis negalioja tik prieš kreditorių ir trečiuosius asmenis, tačiau, taip pat kaip ir reikalavimo perleidimo sutartis iki pranešimo skolininkui – galioja pradinio ir naujojo skolininko tarpusavio santykiams²⁴¹.

LR CK nenustato, kokia forma turėtų būti duodamas kreditoriaus sutikimas. Tačiau atsižvelgiant į skolininko prievolę įrodyti, kad toks sutikimas buvo, rekomenduotina, kad jis būtų rašytinis, nes gali kilti įrodinėjimo problema²⁴². Pastebėtina, kad ir teorija, ir teismų praktika pripažįsta, kad toks kreditoriaus sutikimas gali būti duodamas ir konkliudentiniais veiksmais, pvz. priimant prievolės įvykdymą iš naujojo skolininko²⁴³. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 3K-3-465/2004, pabrėžė, kad LR CK 6.116 str. yra numatytas kreditoriaus sutikimo reikalingumas, sudarant skolos perkėlimo sutartį, tačiau nėra būtinas išankstinis ir rašytinis toks kreditoriaus sutikimas. Teisėjų kolegija sprendė, kad visais atvejais aiškinantis, ar kreditorius davė sutikimą skolos perkėlimui naujam skolininkui, turi būti patikrinama, ar kreditorius konkliudentiniais veiksmais faktiškai sutiko su skolos perkėlimu ir ar tam neprieštaravo. Teismas nurodė, kad kreditoriai minėtoje byloje žinojo apie įvykusį skolos perkėlimą, jam neprieštaravo, priešingai, siekdami skolinių išipareigojimų įvykdymo, kreipėsi dėl skolos išieškojimo iš naujojo skolininko²⁴⁴, todėl laikė, kad kreditoriaus sutikimas skolos perkėlimui buvo duotas.

Kol kreditorius nepareiškė savo sutikimo (ar nesutikimo) dėl skolos perkėlimo, prisiimantis skolą asmuo atsako skolininkui už prievolės įvykdymą kreditoriui. Taigi, skolą prisiimantis asmuo privalo, nors kreditorius to ir nereikalauja, pasiūlyti kreditoriui priimti prievolės įvykdymą. Jei

²⁴¹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I), p. 159.

²⁴² Ten pat, p. 158.

²⁴³ Ten pat, p. 159.

²⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiojo teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-465/2004, priimta 2004 m. spalio 4 d. <http://www.infolex.lt/Praktika/telstas.asp?id=42008&org=0&prn=1>. Prisijungimo laikas 2008-08-11.

kreditarius sutikimo neduos ir pareikalaus, kad skolą įvykdytų pradinis skolininkas, naujasis skolininkas turės atlyginti pradiniam skolininkui dėl to patirtus nuostolius²⁴⁵. Kaip minėta, jei kreditarius apskritai nesutinka su vykdomu skolos perkėlimu, laikoma, kad skola neperkelta. Tokiu atveju, pradinis skolininkas toliau lieka skolingas kreditoriui ir privalo naujam skolininkui grąžinti viską, ką iš jo yra gavęs sudarant ar vykdant skolos perkėlimo sandorį.

Paminėtina, kad bendrojoje teisėje (Jungtinėse Amerikos Valstijose), bendrasis skolos perkėlimo principas yra žymiai platesnis. Pasak E. A. Farnsworth, grynas skolos perkėlimas neįpareigoja naujojo skolininko įvykdyti prievolę. Jei prievolę jis įvykdo, prievolė pasibaigia. Bet jei naujasis skolininkas prievolės neįvykdo, bet kokios kreditoriaus pretenzijos dėl sutarties pažeidimo turi būti reiškiamos skolos perleidėjui, o ne skolos perėmėjui²⁴⁶. Siekiant naujojo skolininko platesnės atsakomybės už prievolės neįvykdymą, autorius nurodo, kad tokiu atveju, jei skolos perkėlimo sutartyje naujasis skolininkas įsipareigoja įvykdyti prievolę kreditoriui, už realų prievolės įvykdymą kreditoriui tampa atsakingi abu skolininkai. Tokiu atveju, pradinis kreditarius tampa naujojo kreditoriaus laiduotoju²⁴⁷.

LR CK 6.118 str. nustato privalomą rašytinę formą skolos perkėlimo sutarčiai. Šiuo atveju, nustatyta skirtinga sutarties forma nei reikalavimo perleidimo sutarties atveju. Kaip pažymi D. Ambrasienė, tokie skirtumai kelia abejonių. Autorės nuomone, skirtingas reikalavimo perleidimo ir skolos perkėlimo formos reglamentavimas apsunkina klausimų sprendimą tais atvejais, kai tuo pačiu metu yra perleidžiamas reikalavimas ir perkeliama skola²⁴⁸. Kita vertus, manytina, kad LR CK 6.118 str. teisinis reglamentavimas yra žymiai aiškesnis, nesukelia diskusijų, kokia sutarties forma turėtų būti taikoma²⁴⁹. Todėl taikyti reikalavimo perleidimo ir skolos perkėlimo institutus būtų žymiai lengviau, jei tuos sandorius įgyvendinančių sutarčių forma būtų nustatoma tokia pati, t.y., rašytinė, išskyrus tuos atvejus, kuomet perleidžiama prievolė reikalauja kitokios, specifinės formos. Tokiu atveju, pvz., perleisti skolą ar reikalavimą (ar abu kartu) pagal pirkimo – pardavimo sutartį, užtektų paprastos rašytinės sutarties formos, o pvz., skola ar reikalavimas, užtikrinti įkeitimu (hipoteka) būtų perleidžiami notarine tvarka darant įrašą hipotekos lakšte, įregistruojant tokį perleidimą viešajame registre.

Paminėtina, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo praktikoje skolos perkėlimo sutarčiai nustato gan formalius reikalavimus – t.y., sudaromoje skolos perkėlimo sutartyje šalys aiškiai ir

²⁴⁵ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I), p. 159.

²⁴⁶ Farnsworth E. A. Farnsworth on Contracts, Vol. III, Aspen Publishers, New York, 2004, p. 137.

²⁴⁷ Ibid, p. 137-138.

²⁴⁸ Ambrasienė D. Asmenų pasikeitimas prievolėje (kai kurie teoriniai ir praktiniai aspektai), p. 103.

²⁴⁹ Pvz., tokia diskusija dėl reikalavimo perleidimo sutarties formos pateikiama Ž. Skibarkienės straipsnyje „Reikalavimo perleidimas ir faktoringas“ //Jurisprudencija, 2004, t. 55 (47), p. 119-120.

nedviprasmiškai privalo išreikšti, kad skola yra perkeliama trečiajam asmeniui, o pradinis skolininkas yra atleidžiamas nuo turėto prievolės kreditoriui vykdymo. Savo nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-455/2005, aiškindamas šalių susitarimą, kuriuo tretysis asmuo sutiko už pradinį skolininką sumokėti skolą, teismas pažymėjo, kad nors trečiasis asmuo pagal LR CK 6.50 straipsnį galėjo ir netrukdomai ir be papildomo susitarimo sumokėti skolą už atsakovą, tačiau vien tai negali nulemti sutarties teisinės kvalifikacijos. Vertinant trišalę sutartį lingvistiniu aspektu, pažymėtina, kad joje nėra vartojamos sąvokos „skolos perkėlimas“, „skolos perėmimas“ arba jų gramatinės formos²⁵⁰. Remdamasis šalių paaiškinimais ir vėlesniu šalių elgesiu po susitarimo sudarymo, LAT konstatavo, kad trišalės sutarties tekste nėra aiškiai ir nedviprasmiškai išreikšta jos šalių valia, kad atsakovo skola ieškovui perkeliama trečiajam asmeniui ir pastarasis perima šią skolą, o atsakovas atleidžiamas nuo turimos prievolės ieškovui vykdymo²⁵¹.

Skolos perkėlimo atveju, kinta prievolės subjektinė padėtis, tačiau nesikeičia pati sutartinė prievolė. Taigi, remiantis LR CK 6.119 str. 1 dalimi, naujasis skolininkas turi teisę reikšti kreditoriaus reikalavimams visus atsikirtimus, paremtus kreditoriaus ir pradinio skolininko prievolių santykiu. Kadangi naujasis skolininkas perkeliant skolą užima pradinio skolininko vietą, tokia teisė jam yra suteikiama, nes naujojo skolininko padėtis negali būti blogesnė už pradinio skolininko padėtį. Tačiau naujasis skolininkas negali naudoti tokių gynybos būdų, kurie susiję tik su pradinio skolininko asmeniu (neveiksnumu, suklydimu ar pan.), taip pat įskaityti reikalavimo, kuris priklauso pradiniam skolininkui, nes reikalavimo teisė su skola nėra perkeliama²⁵². Taisyklė, draudžianti naujam skolininkui reikalauti taikyti įskaitymą kreditoriaus reikalavimams, skiriasi nuo reikalavimo perleidimą reglamentuojančių teisės normų. Reikalavimo perleidimo atveju, įskaitymą turi teisę taikyti skolininkas, atsižvelgiant į tai, kad jis nebuvo reikalavimo perleidimo sandorio šalimi, ir jo teisės cesijos sandoryje yra ginamos. Tuo tarpu skolos perkėlimo sandoryje yra labiau ginami kreditoriaus interesai, kreditoriaus padėtis tokiu atveju negali pablogėti, todėl naujasis skolininkas negali reikalauti pradiniam skolininkui priklausančio reikalavimo įskaitymo. Dėl tų pačių priežasčių LR CK 6.119 str. 2 d. neleidžia naujam skolininkui atsikirsti kreditoriui remiantis pradinio ir naujojo skolininko santykiais, sudariusiais pagrindą skolai perkelti. Kita vertus, kaip pabrėžia V. Papijanc, negalint reikalauti pradinio skolininko reikalavimo kreditoriui įskaitymo, gali

²⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-455/2005, priimta 2005 m. spalio 5 d. <http://www.infolex.lt/Praktika/tekstas.asp?id=54596&org=0&prn=1>. Prisijungimo laikas: 2008-08-05.

²⁵¹ Ten pat.

²⁵² Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I), p. 160.

susiklostyti tokia padėtis, kai pradinis skolininkas žinojo apie priešpriešinio reikalavimo kreditoriui turėjimą ir sąmoningai jo neįskaitė. Užuoat tai padaręs, jis perleido skolą²⁵³.

Atsižvelgiant į tai, kad skolos perkėlimo atveju buvusi prievolės nesikeičia, ir naujasis skolininkas prievolėje tiesiog pakeičia pradinį skolininką, tokiu atveju nesikeičia ir ieškinio senaties terminų skaičiavimo taisyklės (LR CK 1.128 str.). Taigi vienas iš galimų naujojo skolininko atsikirtimo būdų į kreditoriaus reikalavimą – ieškininės senaties termino pasibaigimas.

Perkeliant skolą, lieka nepakitusios papildomos teisės, kurios nėra neatsiejamai susijusios su skolininko asmeniu²⁵⁴. Taigi, kreditorius naujam skolininkui gali skaičiuoti delspinigius, taikyti sankcijas už prievolės neįvykdymą laiku. Tačiau ne visos iš papildomų teisių gali būti panaudotos prieš naująjį skolininką. Pagal LR CK 6.120 str. 2 d. numatyta, kad trečiojo asmens prisiimtas laidavimas arba įkeitimas (hipoteka) baigiasi, jei laiduotojas arba įkaito davėjas aiškiai nepareiškė sutikimo atsakyti už naująjį skolininką. Tokios akcesorinės prievolės subjektas (laiduotojas ar įkaito davėjas) konkrečioje situacijoje įsipareigoja už konkretų skolininką, skolininko asmenybė ir savybės jam yra svarbu, todėl skolininko pasikeitimas pagrindinėje prievolėje neturėtų įpareigoti akcesorinės prievolės subjekto. Tačiau V. Papijanc pažymi, kad perkėlus skolą, garantija lieka galioti. Į šią aplinkybę, pasak autoriaus, verslininkai turėtų atkreipti dėmesį, pasirinkdami prievolės įvykdymo užtikrinimo būdą²⁵⁵.

Reikėtų pabrėžti, kad pradinio skolininko akcesorinė prievolė – įkeitimo teisė į pradinio skolininko turtą, kai skolininkas perkelia įkeitimo (hipotekos) užtikrintą skolą, lieka galioti²⁵⁶. Šiuo atveju, įtvirtinama dar viena kreditoriaus teisių garantija, kuri gerokai padidina prievolės įvykdymo galimybes. Tokiu atveju, pradinis skolininkas lieka subsidiariai atsakingas už naujojo skolininko prievolės įvykdymą savo įkeistu turtu²⁵⁷.

3 Regresas

Be jau minėtų reikalavimo perleidimo ir skolos perkėlimo institutų, yra išskiriamas dar vienas asmenų pasikeitimo prievolėje būdas – regresas. Nuo anksčiau aptartų institutų regresas skiriasi tuo, kad regreso teisę įgyja asmuo, įvykdęs prievolę už kitą asmenį. Regreso atveju, į šalių

²⁵³ Papijanc V. Reikalavimo perleidimas ir skolos perkėlimas – <http://verslas.banga.lt/lt/leidinys.printer/3d89fe5deaad2>. Prisijungimo laikas: 2008-05-06.

²⁵⁴ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.116 str. 1 d./Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

²⁵⁵ Papijanc V. Reikalavimo perleidimas ir skolos perkėlimas – <http://verslas.banga.lt/lt/leidinys.printer/3d89fe5deaad2>. Prisijungimo laikas: 2008-05-06.

²⁵⁶ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.117 str./Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

²⁵⁷ Papijanc V. Reikalavimo perleidimas ir skolos perkėlimas – <http://verslas.banga.lt/lt/leidinys.printer/3d89fe5deaad2>. Prisijungimo laikas: 2008-05-06.

prievolę neįstoja naujas asmuo – tokiu atveju, buvęs prievolės šalių teisinis santykis nutrūksta ir atsiranda naujas teisinis santykis tarp prievolę įvykdžiusio asmens ir tikrojo skolininko. Atitinkamai, tokiu atveju ieškinio senaties terminas yra pradedamas skaičiuoti iš naujo – nuo pagrindinės prievolės įvykdymo momento (LR CK 1.127 str. 4 d.).

Teisinėje literatūroje pabrėžiama, kad regresio teisei atsirasti reikalingi trys asmenys – kreditorius, skolininkas ir trečiasis asmuo²⁵⁸. Kaip buvo aptarta, taikant bet kurį asmenų pasikeitimo sutartiniuose santykiuose institutą, teisiniuose santykiuose dalyvauja trys subjektai – perleidžiant reikalavimą – pradinis kreditorius, naujasis kreditorius ir skolininkas, o perkeliant skolą – kreditorius, pradinis ir naujasis skolininkai. Taigi, manytina, kad trijų regresio teisinio santykio subjektų negalima išskirti kaip tam tikro regresio teisinių santykių ypatumo. Ypatingas regresio teisiniuose santykiuose yra šių trijų subjektų teisinis santykis – reikalavimo perleidimo ar skolos perkėlimo atveju, į prievolę įstojus naujam dalyviui, šalių teisinis santykis išlieka tas pats, tęsiasi, tuo tarpu regresio atveju, kaip buvo minėta, vienas teisinis santykis (tarp kreditoriaus ir asmens, kuris įstatymo pagrindu ar savo noru įvykdo prievolę už tikrąjį skolininką) pasibaigia tinkamu prievolės įvykdymu, ir prasideda naujasis teisinis santykis – santykis tarp naujojo skolininko ir tikrojo skolininko (kuris pirmajame teisiniame santykiyje buvo trečiuoju asmeniu). Kaip teigia E. A. Suchanov, regresinė prievolė tampa nauja, nepriklausoma prievole, o ne vykdo kreditoriaus pasikeitimą pagrindinėje prievolėje, nes pastaroji baigiasi įvykdymu, kurį atlieka skolininkas – būsimasis kreditorius regresinėje prievolėje²⁵⁹. Regresinės prievolės naujumą patvirtina saviti minėtų trijų santykio dalyvių santykiai – nors pradinėje prievolėje yra aiškus prievolės įvykdymo subjektas, tačiau dėl įstatymo ar sutarties juo tampa skolininkas²⁶⁰ (kreditorius regresinėje prievolėje), o tikrasis prievolės įvykdymo subjektas pradinėje prievolėje yra tik tretysis asmuo. Dar daugiau, regresinėje prievolėje nutrūkus pradiniam teisiniam santykiui, prievolėje nebedalyvauja pradinis kreditorius, kuriam prievolė jau yra įvykdyta. Regresinė prievolė kyla tarp pradinę prievolę įvykdžiusio skolininko ir tikrojo skolininko pagal pradinę prievolę. Dėl regresinės prievolės naujumo požymio, kaip jau buvo minėta, ieškinio senatis tokioje prievolėje yra pradedama skaičiuoti tik nuo pagrindinės prievolės įvykdymo momento (LR CK 1.127 str. 4 d.). B. Askeland, nagrinėdamas solidariosios prievolės įvykdymą vieno iš skolininkų, teigia, kad įvykdydamas visą prievolę, skolininkas sumoka daugiau, negu jo skolos dalis, todėl įgauna regresinį reikalavimą kito

²⁵⁸ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I), p. 153.

²⁵⁹ Суханов Е. А. Гражданское право в 4-ох томах. Том III. Wolters Kluwer, Москва 2007, p. 36.

²⁶⁰ Ibid, p. 36.

skolininko atžvilgiu jo skolos daliai²⁶¹. Autorius pažymi, kad toks regresinio reikalavimo senaties skaičiavimo sprendimas, kuomet ieškinio senatis pradedama skaičiuoti nuo pradinės prievolės įvykdymo momemto, pasirinktas Skandinavijos šalyse, Jungtinėje Karalystėje, Austrijoje ir Izraelyje²⁶².

Pagrindinė ir regresinė prievolės yra glaudžiai susiję (kaip buvo aptarta, abi šias prievoles sieja momentas, kuomet viena prievolė pasibaigia, o kita – atsiranda), tačiau tuo pačiu regresinė prievolė yra savarankiška ir nepriklausoma nuo pagrindinės. Kaip pažymi E. A. Suchanov, regresinės prievolės negalima laikyti akcesorine pradinės atžvilgiu. Akcesorinė prievolė egzistuoja tik todėl, kad egzistuoja pagrindinė prievolė, ir automatiškai baigiasi jai pasibaigus. Regresinė prievolė, priešingai, atsiranda pasibaigus pagrindinei prievolei (kaip jos įvykdymo pasekmė) ir tik šia prasme yra pirmosios išvestinė²⁶³.

Paminėtina, kad bendrosios teisės valstybių jurisprudencija taip pat skiria subrogaciją kaip to paties teisinio santykio tęsinį pasikeičiant vienai iš teisinio santykio šalių nuo regresinių prievolių, vadinamų „*indemnity*“ (kuomet visa žala yra perkeliama nuo asmens, kuris už tą žalą yra atsakingas teoriškai (pagal įstatymą), asmeniui, kuris iš tiesų yra atsakingas už žalą) ir „*contribution*“ (asmens, įvykdžiusio solidariją prievolę, teisės iš tikrojo skolininko reikalauti atlyginti jam tenkančią žalos dalį ar įvykdyti jam tenkančią prievolės dalį)²⁶⁴. Šiais atvejais regresinio reikalavimo teisė yra laikoma atskira nuo pagrindinės prievolės (pvz., įvykdyto delikto), todėl senaties terminai nepradedami skaičiuoti nuo pradinės prievolės atsiradimo, o skaičiuojami nuo tos prievolės įvykdymo²⁶⁵.

Kaip pažymi B. Askeland, skolininkui įvykdžius prievolę už trečiąją asmenį kreditoriaus atžvilgiu, skolininko ir trečiojo asmens santykis gali būti sprendžiamas dviem teisinėmis konstrukcijomis – subrogacija ir regresiniu ieškiniu²⁶⁶. E. G. Beckham taip pat patvirtina, kad regresiniai reikalavimai („*contribution*“ ir „*indemnity*“) dažnai yra traktuojami kaip užtikrinantys tas pačias teisių gynimo priemones ir yra dažnai įrodinėjama juos esant alternatyviomis teorijomis subrogaciniam reikalavimui²⁶⁷. Taigi, galima daryti išvadą, kad skirtingos valstybės to paties teisinio santykio reguliavimui pasirinko skirtingus teisinius instrumentus. Prancūzija, Austrija, Izraelis yra

²⁶¹ Askeland B. Plurality of Liable Persons and Prescription of Recourse Actions, p. 106 // Tort and Insurance Law Yearbook. European Tort Law 2007, Koziol H., Steininger B. C. (eds.), SpringerWienNewYork, 2008.

²⁶² Ibid, p. 106-107.

²⁶³ Суханов Е. А. Гражданское право в 4-ох томах. Том III. Wolters Kluwer, Москва 2007, p. 36.

²⁶⁴ Žr. Beckham E. G. Subrogation. <http://www.beckhamlaw.com/article3.htm>. Prisijungimo laikas: 2008-11-19. Nowell G. W. Subrogation. <http://www.mlaus.org/article.ihtml?id=561&folder=90>. Prisijungimo laikas: 2008-11-19.

²⁶⁵ Nowell G. W. Subrogation. <http://www.mlaus.org/article.ihtml?id=561&folder=90>. Prisijungimo laikas: 2008-11-19.

²⁶⁶ Askeland B. Plurality of Liable Persons and Prescription of Recourse Actions, p. 102.

²⁶⁷ Beckham E. G. Subrogation. <http://www.beckhamlaw.com/article3.htm>. Prisijungimo laikas: 2008-11-19.

įvardijamos kaip subrogacijos teisę pripažįstančios valstybės. Jungtinė Karalystė ir Skandinavijos šalys skolininko teisę į atlyginimą to, ką jis yra sumokėjęs kreditoriui įvykdydamas prievolę už tretįjį asmenį, įvardija kaip regresą („*claim for contribution*“)²⁶⁸. Remiantis aptartu, galima teigti, kad Lietuvos įstatymų leidėjas nepasirinko vieno konkretaus iš paminėto reglamentavimo variantų. Viena vertus, tam tikros LR CK nuostatos (6.90 str. 3 d. 6.280 str. ir kt.) įtvirtina regreso teisę į tikrąjį skolininką ar žalą padariusį asmenį, tačiau kita vertus, pvz., LR CK 6.1015 str. įtvirtina draudėjo teisių į žalos atlyginimą perėjimo draudikui atvejį (subrogaciją). Kaip jau buvo paminėta, LR CK ir Lietuvos jurisprudencijoje regreso ir subrogacijos sąvokos tam tikrais atvejais yra vartojamos kaip sinonimai.

Atsižvelgiant į tai, kad subrogacijos ir regreso institutai iš esmės yra skirti tos pačios situacijos teisiniam reglamentavimui, galima išskirti pagrindinius šių abiejų institutų tikslus. B. S. Maher ir S. A. Pathak, nurodo tokias subrogacijos pripažinimo priežastis:

1. Išvengti tikrojo skolininko (žalos sukėlėjo) nepagrįsto praturtėjimo;
2. Užkirsti kelią kitiems asmenims imtis žalą sukeliančio elgesio ateityje;
3. Išvengti nekentėjusiojo (kreditoriaus) nepagrįsto praturtėjimo pradinio skolininko (draudėjo ar asmens, kuris įstatymo ar kt. pagrindu įvykdo prievolę už tikrąjį skolininką) atžvilgiu²⁶⁹.

Specifiniai subrogacijos tikslai, kurie leidžia subrogacijos institutą laikyti įstatyminės cesijos rūšimi, yra išvardyti šio darbo 1.1.2 poskyryje „Sąlygos reikalavimo perleidimui“. Taigi, atsižvelgiant į bendruosius ir specialiuosius subrogacijos tikslus, galima teigti, kad įstatymų leidėjas sąmoningai siekė draudimo teisinius santykius priskirti įstatyminei cesijai, o tuo tarpu atvejus, kuomet skolininkas įstatymų nustatyta ar kitu pagrindu įvykdo tikrojo skolininko prievolę (pvz., LR CK 6. 264 str. nustatytais atvejais) – regresui. Taigi, manytina, kad LR CK įtvirtinti regreso ir subrogacijos institutai yra skirtingi, todėl šios sąvokos neturėtų būti vartojamos kaip sinonimai ar painiojamos.

Tokią išvadą patvirtina ir skirtingos daugelio autorių pateikiamos subrogacijos bei regreso sąvokos. Autoriai subrogaciją apibūdina kaip doktriną, kuri leidžia vienai šaliai pakeisti kitą su tikslu susigrąžinti tai, ką pirmasis sumokėjo antrajam²⁷⁰. J. J. O'Brien subrogaciją įvardija kaip vieno asmens pakeitimą kitu teisinio reikalavimo ar teisės atžvilgiu, kuomet kitą asmenį pakeitęs subjektas įgyja visas su reikalavimu ar teise susijusias teises, reikalavimo užtikrinimo ar kitas

²⁶⁸ Askeland B. Plurality of Liable Persons and Prescription of Recourse Actions, p. 102.

²⁶⁹ Maher B. S., Pathak R. A. Understanding and Problematising Contractual Tort Subrogation.

<http://ssrn.com/abstract=1227323>. Prisijungimo laikas: 2008-11-19.

²⁷⁰ Ibid.

priemonės²⁷¹. Tuo tarpu, regreso teisė yra apibrėžiama kaip asmens teisė reikalauti iš skolininko to, ką jis sumokėjo šio asmens kreditoriui²⁷². Regresinės prievolės atsiranda tais atvejais, kai skolininkas pagal pagrindinę prievolę įvykdo ją vietoje trečiojo asmens arba dėl trečiojo asmens kaltės²⁷³. Iš pateiktų apibrėžimų matyti, kad subrogacija yra išimtinai apibūdinama kaip asmenų pasikeitimo prievolėje atvejis, kuomet reikalavimą įvykdęs asmuo įstoja į prievolę patenkindamas kreditoriaus reikalavimą, tačiau teisinis santykis, siejęs kreditorių ir pradinį skolininką, toliau tęsiasi, o asmuo, patenkinęs kreditoriaus reikalavimą tampa tarsi jų tarpininku greitesnei kreditoriaus (ar nukentėjusiojo) satisfakcijai pasiekti. Pavyzdžiui, anksčiau minėtoje LAT nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-554/2007, situacijoje, draudikui atlyginant žalą nukentėjusiajam, buvo taikomos deliktinę atsakomybę reglamentuojančios LR CK nuostatos²⁷⁴, t.y. situacija buvo sprendžiama remiantis skolininko ir kreditoriaus teisinį santykį reglamentuojančiomis normomis (deliktinę atsakomybę reglamentuojančiomis normomis kaip regreso atvejis), o draudikas buvo tarsi tarpininkas tarp nukentėjusiojo (draudėjo) ir skolininko (už žalą atsakingo asmens). Antra vertus, regresas apibūdinamas kaip prievolę įvykdžiusio asmens teisė, tam tikras jo santykis su tikruoju skolininku, kuomet jis, įvykdęs prievolę, įgyja atgręžtinio reikalavimo teisę į asmenį, turėjusį prievolę įvykdyti. Regresinė teisė – savarankiška prievolę įvykdžiusio asmens teisė tikrojo skolininko atžvilgiu, kuri neturi tarpininkavimo požymio, išskirtino subrogacijos atveju.

3.1 Regreso atvejai

LR CK 6.112 str. ir 6.114 str. nustato reikalavimo perėjimo regreso tvarka ir reikalavimo perėjimo regreso tvarka pagal įstatymą atvejus. LR CK 6.111 str. įtvirtinta, kad regreso tvarka reikalavimas gali pereiti trečiajam asmeniui rašytinės sutarties arba įstatymų atveju²⁷⁵. LR CK 6.112 str. nurodo, kad reikalavimas pereina regreso tvarka, kai:

1. Reikalavimas patenkinamas iš trečiojo asmens turto;
2. Trečiasis asmuo, kurio turtas buvo įkeistas užtikrinant prievolės įvykdymą, įvykdo už skolininką prievolę;

²⁷¹ O'Brien J. J. Distinct Subrogation Issues: Pandora's Box. http://www.ucc.ie/law/restitution/arti_subro.htm. Prisijungimo laikas: 2008-10-21.

²⁷² Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I), p. 153.

²⁷³ Суханов Е. А. Гражданское право в 4-ох томах. Том III. Wolters Kluwer, Москва 2007, p. 35.

²⁷⁴ Žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-554/2007, priimtą 2007 m. gruodžio 11 d. <http://www.infolex.lt/praktika/tekstas.asp?id=82706&org=0prn=1>. Prisijungimo laikas: 2008-11-13.

²⁷⁵ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.111 str.//Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

3. Trečiasis asmuo įvykdo už skolininką prievolę, kad būtų išvengta turto, nors jam nepriklausančio, arešto, jeigu tą turtą areštavus, šis asmuo prarastų į jį kokias savo teises;
4. Skolininkas ir skolą sumokėjęs trečiasis asmuo sudaro sutartį dėl skolos sumokėjimo, jeigu apie šią sutartį kreditorius skolos mokėjimo metu žinojo arba apie ją jam buvo pranešta.

Remiantis aukščiau įvardytais regresio požymiais (specifiniais trijų santykio subjektų – kreditoriaus, skolininko ir tikrojo skolininko teisiniais santykiais, dviejų prievolių egzistavimu – pradinės, siejančios kreditorių ir skolininką, ir regresinės, siejančios prievolę įvykdžiusį asmenį ir tikrąjį skolininką, taip pat antrosios – regresinės prievolės savarankiškumu), galima būtų teigti, kad šie įvardyti atvejai negali būti laikomi tikrojo regresio teisinių santykių egzistavimu. Pirmaisiais trimis atvejais (kuomet reikalavimas yra patenkinamas iš trečiojo asmens turto, prievolę įvykdo tretysis asmuo, kurio turtas buvo įkeistas užtikrinant prievolės įvykdymą, trečiasis asmuo įvykdo už skolininką prievolę, kad būtų išvengta jam nepriklausančio turto arešto, jeigu asmuo tą turtą areštavus, prarastų į jį kokias savo teises) negalima teigti, kad skolininko prievolė yra tinkamai įvykdyta ir pasibaigia. Šiuo atveju, pradinio kreditoriaus reikalavimas yra patenkinamas, tačiau skolininkas ir toliau lieka skolingas pagal tą pačią prievolę, tik, šiuo atveju, kitam kreditoriui (t.y., asmeniui, iš kurio turto patenkinamas reikalavimas). Šalių teisiniame santykiyje pasikeičia santykio šalis – iš prievolės pasitraukia pradinis kreditorius, o jo teises ir pareigas perima naujasis kreditorius. Atitinkamai, negalima teigti, kad šiais atvejais tarp naujojo kreditoriaus ir skolininko atsiranda nauja, savarankiška prievolė. Trečiasis asmuo perima kreditoriaus reikalavimą, tačiau naujos, savarankiškos prievolės tarp naujojo kreditoriaus ir skolininko neatsiranda. Naujųjį kreditorių ir skolininką siejanti prievolė nėra savarankiška – ji negali egzistuoti savarankiškai nuo pradinės šalis siejusios prievolės. Jei skolininką ir pradinį kreditorių siejanti prievolė pasibaigia (pvz., sueina ieškinio senaties terminas), nebegalioja ir trečiojo asmens (naujojo kreditoriaus) prievolė.

E. A. Suchanov nurodo galimą asmenų pasikeitimo prievolėje atvejį, panašų įtvirtintam LR CK 6.112 str. 3 d. – jei dėl skolininko prievolių neįvykdymo, susijęs su juo teisiniais ryšiais tretysis asmuo patenka į pavojų prarasti jo turimas teises į skolininko turtą. Pasak autoriaus, tokiu būdu, tretysis asmuo tampa kreditoriumi skolininko atžvilgiu (pagal asmenų pasikeitimo prievolėje taisyklės), o pati pirminė besitęsianti prievolė nesibaigia tokiu vienkartinio įvykdymu ir nėra pakeičiama regresine prievole tarp trečiojo asmens ir skolininko²⁷⁶.

²⁷⁶ Суханов Е. А. Гражданское право в 4-ох томах. Том III. Wolters Kluwer, Москва 2007, p. 40.

Apibendrinant ankstesnes išvadas, galima teigti, kad LR CK 6.112 str. 1-3 dalyse yra įtvirtinti papildomi kreditoriaus pasikeitimo prievolėje (įstatyminės cesijos) atvejai, numatyti įstatyme (t.y. LR CK 6.101 str. 4 d. 5 punkte minimi kiti reikalavimo perleidimo įstatymų tvarka būdai).

Tuo tarpu, LR CK 6.112 str. 4 dalyje nurodomas pradinio skolininko ir naujojo skolininko sudaromos sutarties dėl skolos sumokėjimo atvejis gali būti laikomas skolos perkėlimu pagal skolininko ir skolos perėmėjo sutartį (LR CK 6.116 str.). Įvardytoje situacijoje, naujasis skolininkas, prisiimdamas pradinio skolininko skolą, neįgyja į ją regresinio reikalavimo. Kaip jau buvo aptarta anksčiau, kadangi reikalavimo perleidimas (ir tuo pačiu skolos perkėlimas) yra galimas įvairių civilinių sutarčių pagrindu²⁷⁷, manytina, kad skola gali būti perimama ir neatlygintinai, todėl naujasis skolininkas priešpriešinę reikalavimo teisę į pradinį skolininką įgyja ne visais atvejais, o tik tokiu atveju, kai sudarytas sandoris yra atlygintinis.

LR CK 6.114 straipsnyje nurodoma, kad reikalavimas pagal įstatymus pereina regreso tvarka šiais atvejais:

1. Kai kreditorius sumoka skolą kitam skolininko kreditoriui, kurio reikalavimas buvo užtikrintas įkeitimu (hipoteka) arba buvo pirmesnės eilės – kreditoriui;
2. Kai turto įgijėjas įvykdo prievolę kreditoriui, kurio reikalavimas buvo užtikrintas to turto įkeitimu (hipoteka) – turto įgijėjui;
3. Kai asmuo įvykdo prievolę, kurią jis turėjo vykdyti su kitais skolininkais arba kurią įvykdyti buvo pagrįstai suinteresuotas – šiam asmeniui;
4. Kai palikėjo prievolę savo turto sąskaita įvykdo įpėdinis, kuris tos prievolės vykdyti neprivalėjo, - šiam įpėdiniui;
5. Kitais įstatymų nustatytais atvejais.

Nagrinėjant pirmąją situaciją (kai kreditorius sumoka skolą kitam skolininko kreditoriui), paaiškėja LR CK 6.114 str. ir LR CK 6.50 str. 3 d. nuostatų prieštaravimas. Kaip minėta, LR CK 6.114 straipsnyje ši situacija yra laikoma vienu iš įstatyminio regreso atvejų. Tuo tarpu LR CK 6.50 str. 3 d. nurodoma, kad trečiajam asmeniui, įvykdžiusiam prievolę už skolininką, pereina kreditoriaus teisės, susijusios su skolininku. Kaip jau buvo minėta, LR CK 6.50 str. 3 dalis nustato vieną iš įstatyminės cesijos atvejų. Atitinkamai, šiose dviejose normose reguliuojamos faktinės aplinkybės iš esmės nesiskiria, todėl situacijos, kuomet vienas kreditorius įvykdo prievolę už skolininką kitam kreditoriui, turėtų būti reguliuojamos vienodai.

²⁷⁷ Ambrasienė D. Asmenų pasikeitimas prievolėje (kai kurie teoriniai ir praktiniai aspektai), p. 98.

Antruoju atveju, kuomet prievolę įvykdo turto, kuris buvo įkeistas užtikrinant skolininko prievolę įgijėjas, asmeniui, įvykdžiusiam prievolę už pradinį skolininką, pagal LR CK 4.218 straipsnį, kartu su reikalavimo teise pereina ir įkeitimo teisė²⁷⁸. Remiantis žodiniu minėtos normos aiškinimu, darytina išvada, kad trečiajam asmeniui (įkeisto turto įgijėjui), įvykdžius prievolę įkaito turėtojiui, reikalavimo teisė pereina cesijos pagrindu, t.y., kartu su reikalavimo teise, jis įgyja ir šalutinę prievolę – įkeitimą. Atsižvelgiant į tai, kad įkeitimas (hipoteka) nustatoma konkrečios skolininko prievolės atžvilgiu, galima teigti, kad pradinė skolininko prievolė tokiu atveju nepasibaigia, todėl toliau turėtų tęstis ir kitų akcesorinių prievolių galiojimas, o taip pat toliau turėtų būti skaičiuojama ieškinio senatis. Vėlgi, išaiškėja LR CK 6.114 str. 2 dalies ir LR CK 4.218 straipsnio nustatyto teisinio reguliavimo neatitikimas, kuris, manytina, turėtų būti sprendžiamas remiantis specialiosiomis įkeitimą (hipoteką) reglamentuojančiomis teisės normomis. Taigi, reikalavimo perėmimas įvykdant prievolę už skolininką, kurio prievolė buvo užtikrinta turto įkeitimu, turėtų būti laikomas dar vienu įstatyminės cesijos atveju.

Regresu taip pat vadinami atvejai, kuomet palikėjo prievolę savo turto sąskaita įvykdo įpėdinis, kuris tos prievolės vykdyti neprivalėjo²⁷⁹. Tačiau toks prievolės įvykdymas, atsižvelgiant į tai, kad įpėdinis prievolės įvykdyti neprivalėjo, gali būti tiesiog prilyginamas jau aptartai LR CK 6.50 str. situacijai, kuomet tretysis asmuo įvykdo prievolę už skolininką. Prievolę įvykdžiusiam trečiajam asmeniui 6.50 str. 3 dalies pagrindu, pereina kreditoriaus teisės, susijusios su skolininku. Šiuo atveju, kreditoriaus teisės pereitų įpėdiniui, įvykdžiusiam prievolę, kurios vykdyti jis neprivalėjo, įpėdinių, privalėjusių įvykdyti minėtą prievolę, atžvilgiu.

Paminėtina, kad Prancūzijos civilinio kodekso 1251 str. ir Kvebeko provincijos civilinio kodekso 1656 str. atvejus, panašius į išvardytuosius LR CK 6.114 straipsnyje, įvardija kaip subrogaciją – t.y., asmenų pasikeitimo prievolėje atvejį. Tokiu atveju laikoma, kad tretysis asmuo tampa kreditoriumi pradinio skolininko atžvilgiu, jei pradinis kreditorius su tuo sutinka²⁸⁰. Prancūzijos civilinis kodeksas numato pradinio kreditoriaus galimybę naujam kreditoriui perduoti visas teises, veiksmus, mokėjimus, įkeitimo teisę skolininko atžvilgiu²⁸¹. Kvebeko provincijos civilinio kodekso 1656 str. nustato, kad subrogacija galioja skolininko ir jo laiduotojų (garantų) atžvilgiu, kurie turi teisę pareikšti naujam kreditoriui bet kokius atsikirtimus, kuriuos jie turėjo

²⁷⁸ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 4.218 str.//Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

²⁷⁹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.114 str. 4 d.//Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

²⁸⁰ Zweigert K., Kötz H. Lyginamosios teisės įvadas. Vilnius, Eugrimas, 2001, p. 381.

²⁸¹ Prancūzijos civilinis kodeksas (*Le Code civil des Français*).

http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes/traduits/code_civil_somA.htm. Prisijungimo laikas - 2008-10-20.

pradinio kreditoriaus atžvilgiu²⁸². Šių nuostatų analizė leidžia teigti, kad išvardytais atvejais, šalių sutartiniuose santykiuose keičiasi kreditorius. Manytina, kad įstatymų leidėjas, įvardijant minėtus kito asmens prievolės įvykdymo atvejus kaip subrogaciją (įstatyminę cesiją, kurios metu prievolėje pasikeičia kreditorius) sąmoningai nustatė, kad teisinis santykis pasikeitus šalims tęsiasi (siekiant užtikrinti tinkamą skolininko prievolės įvykdymo naujam kreditoriui).

LR CK 6.114 str. 3 dalis, nustatanti, kad tuo atveju, jei asmuo įvykdo prievolę, kurią jis turėjo vykdyti su kitais skolininkais arba kurią įvykdyti buvo pagrįstai suinteresuotas, šiam asmeniui reikalavimas pereina regreso tvarka pagal įstatymus, Lietuvoje yra išskiriamas kaip tipinis regreso kilimo atvejis (LR CK 6.9 str.). Kaip buvo paminėta, ši situacija kai kuriose užsienio valstybėse (pvz., Prancūzijoje) yra laikoma subrogacija. B. Askeland, argumentuodamas prieš šio atvejo traktavimą kaip regreso atvejį (ir tuo pačiu – prieš naują senaties terminą), teigia, kad bet kuris iš solidariųjų skolininkų turi pagrįstą tikėjimą tapti laisvas nuo bet kokių prievolių pasibaigus pirmosios prievolės senaties terminui²⁸³. Atitinkamai, kadangi regresinio ieškinio senaties terminas prasideda tik tuomet, kai baigiasi pradinės prievolės terminas, antrasis bendraskolis turi laukti pakankamai ilgą laiką, iki tol, kol tampa visiškai laisvas nuo reikalavimų²⁸⁴. Atsižvelgiant į autoriaus pateiktus argumentus, galima teigti, kad iš tiesų visos prievolės įvykdymas bet kurio iš solidariųjų skolininkų neturėtų būti laikomas regresu. Solidariosios prievolės atveju, visų skolininkų veiksmai yra sukėlę nepageidautinas pasekmes (prievolę), todėl prievolė turėtų būti griežtai apribota pagrindinės prievolės senaties termino trukme. Vien faktas, kad kreditorius savo reikalavimui padengti dėl vieno ar kitų priežasčių pasirinko kažkurį iš skolininkų, neturėtų būti laikomas pakankama priežastimi ženkliai pratęsti skolininko prievolės įvykdymo laikotarpį. Toks požiūris atitiktų solidariosios prievolės nustatymo esminį tikslą – pasiekti, kad kreditoriaus reikalavimas būtų pilnai patenkintas kuo skubiau, o ne vien tik pasiekti, kad visi solidarieji skolininkai įvykdytų prievolę atitinkamomis dalimis. Atsižvelgiant į tai, kad kiekvienas iš skolininkų kaip atskiras subjektas, pats prisiima prievolę (ar padaro žalą), turbūt būtų logiška manyti, kad jis pats yra atsakingas už prisiimtą prievolės įvykdymą ar atsiradusios žalos atlyginimą. Atitinkamos prievolės dalies išsiieškojimu iš bendraskolio, prievolę įvykdęs skolininkas turi būti suinteresuotas pats, atsižvelgiant į prievolės, kurios pagrindu minėtas reikalavimas yra kilęs, privalomumą jam pačiam.

Vis dėl to, LR CK taip pat nustato „grynojo“ (tikrojo) regreso atvejus, kuomet asmuo įstatymo pagrindu privalo įvykdyti tikrojo skolininko prievolę, nors pradinėje prievolėje yra aiškus

²⁸² Kvebeko civilinis kodeksas (Code civil du Québec) – <http://www.canlii.org/qc/laws/sta/ccq/20080515/whole.html>. Prisijungimo laikas 2008-06-08.

²⁸³ Askeland B. Plurality of Liable Persons and Prescription of Recourse Actions, p. 96.

²⁸⁴ Ibid, p. 96.

tikrasis skolininkas pagal minėtą prievolę²⁸⁵. Tokiais atvejais gali būti įvardijami samdančio asmens atsakomybė už žalą, atsiradusią dėl jo samdomų darbuotojų kaltės (LR CK 6.264 str.), valstybės atsakomybė už žalą, atsiradusią dėl neteisėtų valdžios institucijų veiksmų (LR CK 6.271 str.), atsakomybė už žalą, atsiradusią dėl ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokuroro, teisėjo ir teismo neteisėtų veiksmų (LR CK 6.272 str.), o žalą atlyginusių asmenų regresinio reikalavimo teisę įtvirtina LR CK 6.280 straipsnis, nurodantis, kad atlyginęs kito asmens padarytą žalą asmuo turi į padariusį žalą asmenį regreso (atgręžtinio reikalavimo) teisę tokio dydžio, kiek sumokėjo žalos atlyginimo, jei įstatymai nenustato kitokio dydžio²⁸⁶. Išvardyti atvejai, skirtingai nei nurodytieji LR CK šeštosios knygos I dalies VII skyriuje, atitinka visus šio darbo ketvirtajame skyriuje išvardytus regreso teisės požymius – specifinių trijų santykio subjektų – kreditoriaus, skolininko ir tikrojo skolininko teisinių santykių, dviejų prievolių egzistavimo – pradinės, siejančios kreditorių ir skolininką, ir regresinės, siejančios prievolę įvykdžiusį asmenį ir tikrąjį skolininką, taip pat antrosios – regresinės prievolės savarankiškumo. Pirma, išvardytose situacijose, tarp subjektų – kreditoriaus (nukentėjusiojo), pradinio skolininko (darbdavio, valstybės ar kt.) ir tikrojo skolininko (realiai žalą padariusio asmens) susiklostantys teisiniai santykiai iš tiesų yra specifiniai. Realiai, jau pačiu žalos atsiradimo fakto momentu yra žinoma, kad žalą sukėlė tikrasis skolininkas. Tačiau kaltiesiems subjektams atsakomybė iš karto nekyla – t.y., įstatymas nustato griežtą atsakomybę subjektams, atsakingiems už šių asmenų veiklą, kurios vykdymo metu (darbo metu, vykdant valstybės tarnautojo, pareigūno ar kt. pareigas), kilo padaryta žala. Siekiant deliktinių santykių stabilumo ir atsižvelgiant į tai, kad padaryta žala pažeidžia ne tik privatų, bet ir viešąjį interesą, nustatytos griežtos atsakomybės taisyklės pritaikomos asmeniui, kuris realiai nesukėlė žalos. Atlyginus atsiradusią žalą, teisinis santykis tarp kreditoriaus (nukentėjusiojo) ir pradinio skolininko (darbdavio, valstybės ar kt.) pasibaigia tinkamu prievolės įvykdymu. Tuo tarpu tarp pradinio skolininko, įvykdžiusio pagrindinę prievolę, ir tikrojo skolininko (žalos kaltininko) susiklosto nauji, regreso teisės įgyvendinimo teisiniai santykiai. Šių dviejų prievolių savarankiškumą patvirtina faktas, kad regresinė prievolė tarp pradinio ir tikrojo skolininko apskritai gali netgi nekilti (tuo atveju, jei pradinę prievolę įvykdęs asmuo nusprendžia savo įgytos atgręžtinio reikalavimo teisės neįgyvendinti). Atsižvelgiant į tai, kad pradinė žalos atlyginimo prievolė jau yra pasibaigusi, regresinė prievolė kyla to pasibaigimo pasekoje, tačiau egzistuoja savarankiškai ir nepriklausomai. Tuo pačiu pažymėtina, kad šių tikrųjų regresinių reikalavimų senatis, remiantis LR CK 1.127 str. 4 dalimi, yra skaičiuojama nuo pagrindinės prievolės įvykdymo momento. Pradinė prievolė tokiais

²⁸⁵ Суханов Е. А. Гражданское право в 4-ох томах. Том III. Wolters Kluwer, Москва 2007, p. 36.

²⁸⁶ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas//Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

atvejais laikoma įvykdyta²⁸⁷, o prievolei pasibaigus tinkamu įvykdymu, baigiasi ir visos iš šios prievolės atsiradusios papildomos teisės ir pareigos (LR CK 6.123 str. 3 d.). Taigi, galima daryti išvadą, kad įvykdžius pradinę prievolę, baigiasi visos reikalavimo užtikrinimo ir kitos papildomos prievolės (jei tokių buvo iki pradiniam skolininkui įvykdant pradinę prievolę). LR CK 6.113 str. nustato, kad trečiasis asmuo, kuriam pereina reikalavimo teisė, negali įgyti daugiau teisių, nei jų turėjo pradinis kreditorius. Suformuluota išvada, kad įvykdžius pradinę prievolę, baigiasi visos papildomos prievolės, leidžia teigti, kad minėta straipsnio nuostata yra perteklinė, nes nenustato šalutinių prievolių likimo aptarto „tikrojo“ regresio atveju. Galima teigti, kad LR CK 6.113 str. turėtų būti taikoma aukščiau aptartiems LR CK 6.112 str. ir 6.114 str. išvardytiems atvejams, kurie, kaip buvo aptarta, galėtų būti laikomi subrogacija. „Tikrojo“ regresio atveju, abi prievolės yra visiškai savarankiškos, galinčios egzistuoti savaime (nepriklausomai viena nuo kitos), todėl bet kokių papildomų prievolių pagal pradinį sandorį perėjimas trečiajam asmeniui, įstatymų pagrindu įvykdžiusiam kito asmens prievolę, neturėtų būti galimas.

3.2 Regreso pasekmės

Regreso pasekmės jau buvo paminėtos šio darbo 3 skyriuje ir 3.2 skirsnyje, tačiau atskirai išvardytos nebuvo. Taigi, atskirai išvardijant regresio ir subrogacijos pasekmes, dar labiau išryškėja šių dviejų institutų savitumas bei jų tikslai.

Atgręžtinio reikalavimo (regreso) nustatymo, atsiradimo ir įgyvendinimo pasekmės yra šios:

1. Pradinė prievolė baigiasi tinkamu įvykdymu²⁸⁸, pradinio kreditoriaus reikalavimas yra pilnai patenkinamas todėl pradinio kreditoriaus teisiniai santykiai su kaltininku (ar asmeniu, atsakingu už kaltininko prievolės įvykdymą) pasibaigia;
2. Prievolės įvykdymo (žalos atlyginimo) teisiniame santykiyje (jei kreditorius to pageidauja) atsiranda nauja, antroji prievolė – regresinė prievolė, šiuo atveju siejanti ne pradinį kreditorių ir pradinį skolininką, bet pradinį skolininką (tretįjį asmenį, kuris įvykdo pradinę prievolę, regresinėje prievolėje tampantį kreditoriumi) ir tikrąjį skolininką, kuris nuo pat pradžių yra žinomas kaip sukėlęs atitinkamą žalą (prievolę) asmuo;
3. Atgręžtinis reikalavimas, pareikštas asmens, įvykdžiusio savo prievolę, yra reiškiamas to asmens vardu ir jis laikomas tokio reikalavimo tikruoju turėtoju;

²⁸⁷ Суханов Е. А. Гражданское право в 4-ох томах. Том III. Wolters Kluwer, Москва 2007, p. 36.

²⁸⁸ Kontautas T. Draudimo sutarčių teisė. Monografija. Vilnius, Justitia, 2007, p. 181.

4. Atgręžtinis reikalavimas yra laikomas atskiru, savarankišku reikalavimu, o prievolė, kylanti pagal tokį reikalavimą – savarankiška ir nepriklausoma nuo pradinės prievolės, kuri jau yra pasibaigusi;
5. Atsižvelgiant į tai, kad pradinė prievolė yra laikoma pasibaigusia, visos papildomos prievolės (pvz., prievolės vykdymo užtikrinimas) taip pat pasibaigia nuo reikalavimo įvykdymo momento;
6. Regresinės prievolės senatis skaičiuojama iš naujo, t.y. nuo pradinės prievolės įvykdymo momento²⁸⁹.

Tuo tarpu, kaip nurodo G. W. Nowell, subrogacijos pasekmėmis gali būti nurodomos šios:

1. Draudikas pakeičia draudėją („*the insurer „stands in the shoes of the insured“*“);
2. Nukentėjusysis (draudėjas) neturi jokių teisių reikalauti žalos atlyginimo iš kaltininko;
3. Draudikas turi teisę reikalauti iš kaltininko žalos atlyginimo;
4. Draudėjo pareikštas ieškinys kaltininkui dėl žalos atlyginimo bus laikomas pareikštu draudiko, kaip tikrojo reikalavimo turėtojo, vardu;
5. Bet kokių atsikirtimų galiojimas yra įvertinamas jei ieškinį pareiškia draudėjas;
6. Pradinis reikalavimas, kuris yra perimamas subrogacijos atveju, joku būdu nepasibaigia ir nėra panaikinamas; jis tiesiog perimamas kito asmens, užimančio tikrojo kreditoriaus vietą.²⁹⁰
7. Teisinis šalių santykis draudikui įvykdžius prievolę nepasibaigia, o tęsiasi toliau, todėl išlieka visos papildomos, šalutinės prievolės (įskaitant prievolės užtikrinimo priemonės);
8. Ieškinio senaties terminų ir jų skaičiavimo tvarkos asmenų pasikeitimas prievolėje nekeičia, todėl prievolės senaties terminas skaičiuojamas toliau²⁹¹.

²⁸⁹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.127 str. 4 d./Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

²⁹⁰ Nowell G. W. Subrogation. <http://www.mlaus.org/article.ihtml?id=561&folder=90>. Prisijungimo laikas: 2008-11-19.

²⁹¹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.128 str./Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

Išvados, rekomendacijos

Iš šiuo darbu atliktos išsamios reikalavimo perleidimo, skolos perkėlimo bei regreso institutų reglamentuojančių Lietuvos bei užsienio valstybių teisės normų, teismų praktikos, jurisprudencijos analizės, apibendrinant kas išdėstyta, galima padaryti tokias išvadas:

1. Reikalavimo teisės ir skolos, kylančios iš sutartinių santykių, yra savarankiški civilinės teisės apyvartos objektai.
2. Reikalavimo perleidimas (cesija) yra sandoris, kuris gali būti įgyvendinamas atskirų sutartinių konstrukcijų (pirkimo-pardavimo, mainų, dovanojimo ar kt.) pagrindu.
3. Lietuvos teisės normos, jurisprudencija ir teismų praktika dėl regresio, subrogacijos ir įstatyminės cesijos nėra aiški. Todėl yra būtina atriboti prievolės šalių pasikeitimo instituto – įstatyminės cesijos (subrogacijos) nuo atgręžtinio reikalavimo teisės (regreso) atvejus.
4. LR CK 6.1015 str. nustatytas draudėjo teisių į žalos atlyginimą perėjimas draudikui yra įstatyminės cesijos, numatytos LR CK 6.101 str. 4 d. 4 punkte, atvejis.
5. Tinkamam reikalavimo perleidimo sandorio sudarymui ir jo įgyvendinimui, yra būtinos šios sąlygos:
 - Įstatymas arba sutartis tarp pradinio ir naujojo kreditoriaus;
 - Reikalavimo perleidimo galimumas;
 - Reikalavimo apibrėžtumas;
 - Skolininko sutikimo gavimas arba jo informavimas.
6. LR CK nenustato reikalavimo perleidimo sandorio, kuris buvo draudžiamas pradinio kreditoriaus ir skolininko sutartimi, ginčijimo pagrindo. Tokiu atveju, sudarytas reikalavimo perleidimo sandoris negali būti panaudotas prieš skolininką ar trečiuosius asmenis, todėl neįgyja teisinės galios pilna apimtimi. Atsižvelgiant į tai, kad teismų praktikos šiuo klausimu nėra, susidariusi situacija galėtų būti išsprendžiama tolesnėje teismų praktikoje, pripažįstant, kad toks sudarytas sandoris skolininkui nėra privalomas, kaip pažeidžiantis šalių teisėtai sudarytą ir galiojančią sutartį, kuri joms turi įstatymo galią.
7. LR CK numato specifinę pranešimo skolininkui apie perleistą reikalavimą formą – rašytinį pradinio kreditoriaus pranešimą arba naujojo kreditoriaus sutarties pateikimą skolininkui. Toks teisinis reglamentavimas yra per griežtas šiuolaikiniuose rinkos

santykiuose. Ateityje įvardytos problemos sprendimas turėtų būti pateiktas teismų praktikoje, pavyzdžiui, pripažįstant naujojo kreditoriaus teisę informuoti skolininką apie reikalavimo teisės perleidimą pateikiant reikalavimo perleidimą įforminančios sutarties išrašą, abiejų šalių patvirtinimą apie sudarytą sutartį arba nustatant pradinio kreditoriaus pareigą bendradarbiauti su naujuoju kreditoriumi, t.y., dalyvauti pranešant skolininkui apie įvykusį reikalavimo perleidimą.

8. LR CK 6.106 str. 1 d. nuostata, kad tuo atveju, kai reikalavimas yra perleistas kelis kartus, tai prievolės įvykdymas vienam iš paskesniųjų kreditorių yra laikomas tinkamu įvykdymu, nėra pakankamai aiški, todėl tinkamas jos taikymas turėtų būti suformuotas būsimoje teismų praktikoje.
9. Faktoringo sutartis – sutartis, įgyvendinanti reikalavimo perleidimą (cesiją), tačiau turinti šiuos kvalifikuojančius požymius įprastinės cesijos atžvilgiu:
 - Perleidžiamas reikalavimas turi būti susijęs su prekių pardavimu, darbų atlikimu ar paslaugų teikimu;
 - Faktoringu reikalavimas yra perleidžiamas tik atlygintinai;
 - Faktoringo paslauga yra atlygintinė;
 - Vienai iš faktoringo šalių – finansuotojui yra nustatomi specifiniai reikalavimai;
 - Reikalavimo perleidimo sutartis galioja net ir tuo atveju jei pradinio kreditoriaus ir skolininko sutartis tokį perleidimą draudė.
10. Reikalavimo perleidimo ir skolos perkėlimo institutai iš esmės yra panašūs, o jų teisinio reglamentavimo skirtumai daugiausiai kyla dėl to, kad reikalavimo perleidimo atveju pasikeičia „stipresnioji“ – aktyvioji sutarties šalis, todėl labiau ginami skolininko interesai. Tuo tarpu, skolos perkėlime pasikeičia „silpnėsioji“ – pasyvioji sutarties šalis (skolininkas), taigi skolos perkėlimą reglamentuojančiomis teisės normomis yra labiau ginami kreditoriaus interesai.
11. Kaip aptarta šio darbo 2.2 skirsnyje, skirtingas reikalavimo perleidimą ir skolos perkėlimą įgyvendinančių sandorių formos reikalavimas sukelia tam tikrą teisinį neaiškumą. Skolos perkėlimo ir reikalavimo perleidimo sandorių teisei formai turėtų būti nustatomi vienodi sandorio formos reikalavimai, t.y., reikalavimo perleidimą ir skolos perkėlimą įgyvendinančių sutarčių formai turėtų būti nustatoma

rašytinė forma, išskyrus atvejus, kada perleidžiamos prievolės esmė reikalauja kitokios (griežtesnės) sudaromos sutarties formos.

12. Regreso institutas nenustato pradinės prievolės šalių pasikeitimo. Regreso atveju, buvusi šalių prievolė pasibaigia tinkamu įvykdymu ir dėl to atsiranda nauja atgręžtinio reikalavimo (regresinė) prievolė tarp pradinę prievolę įvykdžiusio asmens ir tikrojo skolininko. Kadangi pradinė prievolė laikoma įvykdyta, papildomos prievolės (pvz., prievolės įvykdymo užtikrinimas) baigiasi, ir ieškinio senaties terminas yra skaičiuojamas nuo pradinės prievolės įvykdymo momento. Atgręžtinis reikalavimas yra laikomas atskiru, savarankišku reikalavimu, o prievolė, kylanti pagal tokį reikalavimą – savarankiška ir nepriklausoma nuo pradinės prievolės, kuri jau yra pasibaigusi.
13. Skolininkui įvykdžius prievolę už trečiąją asmenį kreditoriaus atžvilgiu, skolininko ir trečiojo asmens santykis gali būti sprendžiamas dviem teisinėmis konstrukcijomis – subrogacija ir regresiniu ieškiniu. Skirtingos valstybės to paties teisinio santykio reguliavimui pasirinko skirtingus teisinius instrumentus. Lietuva negali būti priskiriama nei prie vienos iš šių valstybių grupių, nes atskiri LR CK straipsniai nustato ir subrogacinio, ir regresinio ieškinio galimybę. Taigi, kaip aptariama šio darbo 1.1.2 poskyryje, šios situacijos teisinis reglamentavimas Lietuvoje yra painus, komplikotas ir nenuoseklus.
14. LR CK 6.112 str. ir 6.114 str. įvardyti atvejai galėtų būti laikomi subrogacijos (įstatyminės cesijos) atvejais, o „tikrasis regresas“ yra reglamentuojamas LR CK 6.264 str., 6.271 str., 6.272 str. ir kt. straipsniuose, reglamentuojančiuose prievolės įvykdymą už kitą asmenį, kuomet vykdytoju (skolininku) pagal pagrindinę prievolę turėjo tapti trečiasis asmuo, bet dėl įstatymo ar sutarties juo tapo skolininkas.

Greta Bžozeckaitė: _____

Literatūros sąrašas:

1. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.
2. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas // Valstybės žinios, 2001, Nr. 31-1010.
3. Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas // Valstybės žinios, 2003, Nr. 94-4246.
4. Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 91-3891.
5. Lietuvos Respublikos įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymas // Valstybės žinios, 1999, Nr. 30-851.
6. 1964 m. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas.
<http://www.infolex.lt/scripts/sarasas2.dll?Tekstas=1&Id=8&Vr=39#238str>. Prisijungimo data: 2008-10-23.
7. United Nations Convention on the Assignment of Receivables in International Trade.
<http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/payments/receivables/ctc-assignment-convention-e.pdf>. Prisijungimo laikas: 2008-09-16.
8. Kvebeko civilinis kodeksas (*Code Civil du Québec*) –
<http://www.canlii.org/qc/laws/sta/ccq/20080818/whole.html>. Prisijungimo laikas 2008-10-20.
9. Prancūzijos civilinis kodeksas (*Le Code civil des Française*).
http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes_traduits/code_civil_somA.htm. Prisijungimo laikas - 2008-10-20.
10. Rusijos Federacijos civilinis kodeksas (*Гражданский Кодекс Российской Федерации*).
<http://www.garweb.ru/project/law/doc/10064072/10064072-036.htm#1024>. Prisijungimo laikas 2008-06-07.
11. Vokietijos civilinis kodeksas (*Bürgerliches Gesetzbuch*).
http://bundesrecht.juris.de/englisch_bgb/index.html. Prisijungimo laikas: 2008-06-07.
12. Aleknaitė L. Piniginiais reikalavimais pagrįsto finansavimo būdai bei galimybės juos taikyti Lietuvoje // Teisės problemos, 2008 m. Nr. 1 (59).
13. Ambrasienė D. Asmenų pasikeitimas prievolėje (kai kurie teoriniai ir praktiniai aspektai) // Jurisprudencija, 2002, t. 28(20).
14. Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D., Cirtautienė S. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė, vadovėlis, trečioji laida. Mykolo Romerio universitetas, Vilnius, 2006.

15. Askeland B. Plurality of Liable Persons and Prescription of Recourse Actions // Tort and Insurance Law Yearbook. European Tort Law 2007, Koziol H., Steininger B. C. (eds.), SpringerWienNewYork, 2008.
16. Beckham E. G. Subrogation. <http://www.beckhamlaw.com/article3.htm>. Prisijungimo laikas: 2008-11-19.
17. Birks P. English Private Law. Vol. II, Oxford university press, 2002.
18. Cheeseman H. R. Business Law. Legal Environment, Online Commerce, Business Ethics, and International Issues. Sixth Edition. Upper Saddle River (N. J.): Pearson, Prentice Hall, 2007.
19. Farnsworth E. A. Farnsworth on Contracts, third edition, vol. 3. Aspen Publishers, New York, 2004.
20. Guptor M. Kaip perleisti reikalavimą – cesija ar faktoringu? //Juristas, 2004 spalio, Nr. 10.
21. Jovaišas K. Nuosavybės teisinis režimas.
[www.teise.org/docs/research/Nuosavybės%20teisinis%20režimas\(OO\)\(pataisytas\).doc](http://www.teise.org/docs/research/Nuosavybės%20teisinis%20režimas(OO)(pataisytas).doc).
Prisijungimo laikas: 2008-08-10.
22. Juodka R. Hipotekos reikalavimo perleidimo analizė: teorinės ir praktinės problemos // Teisė, 2004, Nr. 50.
23. Kontautas T. Draudimo sutarčių teisė. Monografija. Vilnius, Justitia, 2007.
24. Kötz H., Flessner A. European Contract Law. Vol. 1: formation, validity and content of contracts; contract and third parties. Clarendon press, Oxford, 2002.
25. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Pirmas leidimas. Vilnius, Justitia, 2001.
26. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I). Pirmas leidimas. Vilnius, Justitia, 2003.
27. Maher B. S., Pathak R. A. Understanding and Problematising Contractual Tort Subrogation. <http://ssrn.com/abstract=1227323>. Prisijungimo laikas: 2008-11-19.
28. Mikelėnas V. Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija, Vilnius, Justitia, 1996.
29. Murray C., Holloway D., Timson-Hunt D. Schmitthoff's Export Trade. The Law and Practice of International Trade, Eleventh edition, London, Sweet & Maxwell, 2007.
30. Nekrošius I., Nekrošius V., Vėlyvis S. Romėnų teisė. Vilnius, Justitia, 2007.
31. Nowell G. W. Subrogation. <http://www.mlaus.org/article.ihtml?id=561&folder=90>.
Prisijungimo laikas: 2008-11-19.

32. O'Brien J. J. Distinct Subrogation Issues: Pandora's Box.
http://www.ucc.ie/law/restitution/arti_subro.htm. Prisijungimo laikas: 2008-10-21.
33. Papijanc V. Reikalavimo perleidimas ir skolos perkėlimas –
<http://verslas.banga.lt/lt/leidinys.printer/3d89fe5deaad2>. Prisijungimo laikas: 2008-05-06.
34. Richards P. Law of contracts, seventh edition. Harlow, Pearson Longman, 2006.
35. Skibarkienė Ž. Reikalavimo perleidimas ir faktoringas // Jurisprudencija, 2004, t. 55(47).
36. Skinner M., Coss J. Subrogation. <http://www.aar.com.au/pubs/pdf/insur/pap7Jun06.pdf>.
Prisijungimo laikas: 2008-10-21.
37. Stanislovaitis R. Komercinė teisė. Vilnius, Eugrimas, 2005.
38. Šatas J. Tarptautiniai atsiskaitymai. Teisiniai pagrindai ir praktika. Vilnius, Eugrimas, 2006.
39. Vyšniauskaitė R. Faktoringas – teisės reikalauti grąžinti skolą perleidimas // Juristas, 2007 rugsėjis, Nr. 9.
40. Zimmermann R. The Law of Obligations. Roman Foundations of the Civilian Tradition. Juta & Co, Ltd, 1992.
41. Zweigert K., Kotz H. Lyginamosios teisės įvadas. Vilnius, Eugrimas, 2001.
42. Суханов Е. А. Гражданское право в 4-ох томах. Том III. Wolters Kluwer, Москва 2007.
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-874/2001, priimtoje 2001 m. lapkričio 15 d. http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=25501.
Prisijungimo laikas: 2008-09-21.
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1255/2002, priimta 2002 m. spalio 28 d. <http://ovada.tic.lt/lat/nutartis.aspx?id=9418>. Prisijungimo laikas: 2008-05-06.
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-465/2004, priimta 2004 m. spalio 4 d. <http://www.infolex.lt/Praktika/telstas.asp?id=42008&org=0&prn=1>.
Prisijungimo laikas 2008-08-11.
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-59/2005, priimta 2005 m. vasario 7 d. <http://www.infolex.lt/Praktika/tekstas.asp?id=48220&org=0&prn=1>. Prisijungimo laikas: 2008-08-05.
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-420/2005, priimta 2005 m. rugsėjo 25 d. <http://www.infolex.lt/Praktika/tekstas.asp?id=52580&org=0&prn=1>.
Prisijungimo laikas: 2008-08-05.
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-455/2005, priimta 2005 m. spalio 5 d. <http://www.infolex.lt/Praktika/tekstas.asp?id=54596&org=0&prn=1>.
Prisijungimo laikas: 2008-08-05.

49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-503/2005, priimtoje 2005 spalio 24 d., <http://ovada.tic.lt/lat/nutartis.aspx?id=31220>. Prisijungimo laikas: 2008-05-06.
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis byloje Nr. 3K-3-583/2005, priimta 2005 m. lapkričio 14 d. <http://www.infolex.lt/Praktika/tekstas.asp?id=56057&org=0&prn=1>. Prisijungimo laikas: 2008-08-11.
51. Lietuvos apeliacinio teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-402/2005, priimta 2005 m. gruodžio 19 d. <http://www.infolex.lt/praktika/tekstas.asp?id=56622&org=0&prn=1>. Prisijungimo laikas: 2008-06-02.
52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-597/2006, priimta 2006 m. lapkričio 8 d., <http://www.infolex.lt/praktika/tekstas.asp?id=67814&org=0&prn=1>. Prisijungimo laikas: 2008-06-02.
53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-73/2007, priimtoje 2007 m. vasario 19 d. <http://www.infolex.lt/Praktika/tekstas.asp?id=76065&org=0&prn=1>. Prisijungimo laikas – 2008-08-15.
54. Lietuvos apeliacinio teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-191/2007, priimta 2007 m. gegužės 8 d. <http://infolex.lt/praktika/tekstas.asp?id=78228&org=0&prn=1>. Prisijungimo laikas 2008-06-02.
55. Lietuvos apeliacinio teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 2-506/2007, priimta 2007 m. rugpjūčio 16 d., <http://www.infolex.lt/Praktika/tekstas.asp?id=80230&org=0&prn=1>. Prisijungimo laikas 2008-08-11.
56. Lietuvos apeliacinio teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-579/2007, priimtoje 2007 m. gruodžio 4 d. <http://www.infolex.lt/Praktika/tekstas.asp?id=82543&org=0&prn=1>. Prisijungimo laikas: 2008-08-11.
57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-554/2007, priimtoje 2007 m. gruodžio 11 d. <http://www.infolex.lt/praktika/tekstas.asp?id=82706&org=0&prn=1>. Prisijungimo laikas: 2008-11-13.
58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis byloje Nr. 3K-3-538/2007, priimta 2007 m. gruodžio 28 d. http://www.lat.lt/default.aspx?item=_liteko&lang=1. Prisijungimo laikas: 2008-11-27.
59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-76/2008, priimtoje 2008 m. vasario 12 d. <http://www.infolex.lt/Praktika/tekstas.asp?id=84287&org=0&prn=1>. Prisijungimo laikas: 2008-09-23.

60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis Nr. 3K-3-199/2008, priimta 2008 m. birželio 30 d., <http://www.infolex.lt/Praktika/tekstas.asp?id=87908&org=0&prn=1>. Prisijungimo laikas: 2008-08-10.
61. Įskaitymas kaip tarpusavio prievolių pabaiga. <http://www.verum.lt/view.php?id=179&lg=LT>. Prisijungimo laikas: 2008-05-06.
62. <http://www.faktoringas.lt/lt/pages/faktoringo-privalumai>. Prisijungimo laikas: 2008-10-14.

Santrauka

Pagrindinės sąvokos: reikalavimo perleidimas (cesija), skolos perkėlimas, regresas, subrogacija, faktoringas.

Šiame darbe nagrinėjami atskiri asmenų pasikeitimo sutartiniuose santykiuose institutai. Darbe aptariami pagrindiniai reikalavimo perleidimo, skolos perkėlimo ir atgręžtinio reikalavimo (regreso) požymiai, jų skirtumai ir bendrybės, aptariamas šių institutų teisinis reglamentavimas Lietuvoje ir užsienio valstybėse, apžvelgiama susiklosčiusi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir Lietuvos apeliacinio teismo praktika, taip pat įvardijamos pagrindinės minėtų institutų taikymo problemos ir pateikiami galimi šių problemų sprendimo būdai.

Reikalavimo perleidimas – sandoris, kurio metu galiojanti reikalavimo teisė pradinio kreditoriaus yra perleidžiama trečiajam asmeniui, kuriam pereina ne tik teisė reikalauti iš skolininko prievolės įvykdymo, bet ir visos iš perleidžiamos prievolės kylančios papildomos prievolės (netesybos, prievolės įvykdymo užtikrinimas ir kt.). Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas numato dvi reikalavimo perleidimo rūšis – sutartinę cesiją ir įstatyminę cesiją (subrogaciją).

Darbe taip pat aptariami faktoringo sutarties, kurios esmė – reikalavimo perleidimas, ypatumai, leidžiantys atriboti šią sutartį nuo įprastinio cesijos sandorio.

Skolos perkėlimas – tai pradinio skolininko pareigos įvykdyti prievolę perdavimas kitam asmeniui. Šiuo institutu prievolėje pasikeičia pasyvioji sutarties šalis (skolininkas), taigi skolos perkėlimą reglamentuojančiomis teisės normomis yra labiau ginami kreditoriaus interesai. Remiantis Lietuvos Respublikos civiliniu kodeksu, skolą galima perkelti trimis būdais: kreditoriaus ir naujojo skolininko sutartimi, pradinio skolininko ir skolos perėmėjo sutartimi, tap pat įstatymų nustatytais atvejais.

Regreso institutas nenustato pradinės sutarties šalių pasikeitimo. Regreso atveju, buvusi šalių prievolė pasibaigia tinkamu įvykdymu. Dėl to atsiranda nauja atgręžtinio reikalavimo (regresinė) prievolė tarp pradinę prievolę įvykdžiusio asmens ir tikrojo skolininko. Pasibaigus pradinei prievolei, iš jos kylančios papildomos prievolės baigiasi, o ieškinio senaties terminas yra skaičiuojamas nuo pradinės prievolės įvykdymo momento. Atgręžtinis reikalavimas yra laikomas savarankišku reikalavimu, o prievolė, kylanti pagal tokį reikalavimą, – nepriklausoma nuo pradinės prievolės, kuri jau yra pasibaigusi.

Summary

Definitions: assignment of right (cession), delegation of debt, claim for contribution, recourse, subrogation, factoring.

The separate institutes of substitution of persons in contractual relationship are being discussed in this particular work. The main features of assignment of claim, delegation of debt, and the claim for contribution (recourse claim), the main differences and the similarities of these institutes, the legal regulation of it in Lithuania and foreign countries, the emerged court practice of the Supreme Court of Lithuania and the Court of Appeal of Lithuania are being discussed in the work, additionally, the main problems of applying these institutes are pointed out and the possible solutions concerning these problems are being presented here.

The assignment of right is a deal, by which the valid claim is being transferred by the initial creditor to the third person, that acquires not only the right to claim the performance of obligation from the debtor, but also all the supplementary obligations (forfeit, the securities for fulfillment of obligation etc.). The Civil Code of the Republic of Lithuania allows two sorts of the assignment of claim – conventional assignment and the legal assignment (subrogation).

The peculiarities of factoring agreement, the main element of that is an assignment (cession) that allows marking it off the regular deal of cession are also discussed in the work.

Delegation of debt is the transfer of the obligation of the initial debtor to perform the particular undertaking to another person. By delegation of debt, the passive party of the contract (debtor) is changed in the obligation, and that results in the greater protection of interests of the creditor by particular legal norms, regulating the delegation of debt. Pursuant to the Civil Code of the Republic of Lithuania, the delegation of debt is possible in three ways: the contract, concluded between the creditor and the new debtor, the contract of the initial debtor and the person, who had taken over the debt, and also, in cases provided by law.

The institute of the claim for contribution (the recourse claim) does not determine the exchange of parties in the initial contract. In case of recourse, the initial obligation expires in a way of proper fulfillment of it. Because of that, a new recourse obligation emerges between the person, who has fulfilled the initial obligation, and the real debtor. After the expiry of the initial obligation, all the supplementary obligations deriving from it also expires, and the prescription term starts running from the moment of fulfillment of the initial obligation. The recourse claim is an autonomous claim, and the obligation, arising of such a claim, - independent from the initial obligation, that had already expired.